

Respecte a la disputa de l'acta, a partir de la Solidaritat es poden establir diversos nivells de confrontació. Mentre la implantació d'en Rodés fou dubtosa - 1907, 1910 - els dinàstics es resistiren a abandonar l'escó, presentaren batalla i aconseguiren, si no la victòria, sí més del 40% dels vots; quan restà clar que era difícil recuperar l'acta, optaren per retirar-se i concentrar les seves energies allí on l'escó els fos més fàcil de pactar i no els obligués a sostenir una lluita amb mobilització - voluntària o provocada - del cos electoral. Així, des de 1914, la candidatura d'en Rodés, o no tenia oposició efectiva - 1916, 1918, 1919 i 1923 - o, quan en tenia, no era dinàstica: el 1914 l'oponent fou un home de la Lliga i el 1920 el prohom de Joventut Republicana Humbert Torres.

Sembla, doncs, que el Govern deixà de tenir la darrera paraula sobre la sort de l'acta de Balaguer, encara que no està massa clar que se'n desentengués completament. Hagué, aixó sí, de tolerar que l'escó fos guanyat per un home situat habitualment a l'oposició al règim i es procurà -aconseguint-ho durant un temps - integrar aquesta oposició dins del mateix sistema.

Durant el període de control governamental, els conservadors triomfaren en cinc eleccions i els liberals només en tres. A més, resta palesa la inferioritat liberal si alhora s'observa l'origen dels elegits amb aquesta filiació, car sempre s'hagueren de cercar fora o bé s'hagué d'acceptar l'encasellat "cunero", com per exemple, Luque, Calzado o Notos.

Per contra, sembla que els conservadors comptaven amb capitosts locals - Vivanco, Clua, ... - amb els requisits indis-

pensables per a pretendre l'acta. Dins les files republicanes la situació era la mateixa que en les liberals. Fins el 1903 no pogueren seleccionar d'entre els seus militants un pretendent i van buscar un republicà forà amb prestigi - s'elegia Hidalgo Saavedra - per combatre en les lluites establertes per l'acta. La migradesa orgànica de les respectives organitzacions polítiques locals imposava aquesta situació. De totes maneres, la freqüent bel.ligerància republicana, anterior a la implantació roderista, i el caràcter de ferma oposició al règim d'en Rodés, si més no, abans d'assolir una cartera ministerial, fa difícil qüestionar-se la possibilitat d'una lluita real o d'uns resultats electoral sincers, almenys als pobles més actius del districte.

Per una panoràmica general dels resultats municipals resulta encara més interessant si es tenen en compte els límits geogràfics del districte, notòriament rectificats tant en relació amb el partit judicial de Balaguer com amb la comarca de la Noguera. El districte electoral, amb 35 pobles davant 47 del partit judicial i 40 de la comarca, incorporava municipis de les comarques del Segrià, l'Urgell i en perdia uns altres que, tèbriament, havien de pertànyer a Balaguer, a favor dels districtes electorals de Tremp i Solsona. Aquí, la possibilitat de practicar el "gerrymandering" (383) sembla menys probable que a la demarcació de Lleida, però no deixa de ser difícilment explicable que la combinació de municipis que conformaven el districte s'adoptés a partir, només, de criteris d'estricta proporcionalitat amb la població (384). I més quan es pot constatar que una zona amb entitat pròpia com era l'Urgell quedés fragmentada tant des del punt de vista administratiu com electoral. Pot-

ser unes previsibles dificultats a l'hora de controlar els escrutinis d'aquesta àrea guiaren l'acurada distribució dels pobles de l'Urgell entre els districtes electorals de Balaguer, Lleida, Cervera i Solsona. Veurem com els pobles urgellencs incorporats a Balaguer - Castellserà, la Fuliola, Ivars, Tornabous, etc. ... - es caracteritzaren per observar una clara i sostinguda actitud antidinàstica que, quan hi ha canals d'expressió, és comú a tota la comarca natural. D'altra part, l'artificialitat d'aquesta divisió electoral era reconeguda implícitament per les mateixes forces polítiques de les zones amb interseccions administrativo-electorals que procuraven neutralitzar possibles interferències signant pactes d'ajut mutu. L'exemple més evident el donaren Rodés i Llari, diputats constants, des de 1907, de Balaguer i Tremp, car tots dos procuraren respectar i potenciar tant llurs respectives candidatures com les dels seus protegits davant els comicis municipals i provincials celebrats als seus feus particulars (385).

Les cotes participatives de Balaguer indiquen una concurrència a les urnes superior a la detectada als altres dos districtes de la plana: Lleida i les Borges. Amb l'excepció del 47% obtingut el 1905, any de candidatura única, els altres índexs de participació oscil.laren entre un 6% i un 80%. Després de la Solidaritat, la dispersió de valors participatius encara es produeix amb major facilitat, perquè estava en funció exclusiva de l'afany demostrat per Rodés a defensar i consolidar la seva implantació personal.

El 1907 fou mobilitzat un 69% de l'electorat, però el 1910

i el 1914, anys clau per a reafirmar la primera victòria, es va aconseguir encaminar-ne vers les urnes més d'un 80%. A partir del 1916, un cop apuntalada la candidatura, la participació tornà a expressar valors normals situats com era habitual a l'entorn d'un 65% de mitjana. A nivell municipal hi hagué, com a tot arreu, una accentuada dispersió de valors, tant entre pobles com d'una elecció a una altra, encara que una visió global dels percentatges participatius fa possible relacionar de nou els extrems superiors i inferiors amb l'orientació del vot: els pobles generalment poc participatius reuneixen també una fracció important de vots republicans, mentre les cotes altes es concentren als indrets majoritàriament **addites** als dinàstics. Tanmateix, aquests dos grups de municipis foren, després del 1907, **roderistes** - quan això significava una opció clarament antidinàstica - i **antiroderistes** respectivament. Dins del primer bloc poden incloure's Castellserà, Ivars d'Urgell, la Fuliola, Tornebous, Bellvis, Alguaire, Corbins, Penelles, Almenar, Alfarràs, Linyola ... entre els més representatius, gairebé tots de la plana regada per l'Urgell. La relació vot republicà-baix nivell participatiu esdevé inqüestionable al municipi de Bellvis, on la implemtació republicana adoptava un caire combatiu especialment expressat en el triomf absolut de la candidatura d'afirmació testimonial - no presentada ni proclamada - de Nicolás Salmerón (386). Casos tan evidents com aquest ens permeten acceptar que en determinades circumstàncies es produeixen mobilitzacions reals i conscients davant les urnes. Cert que a la majoria dels pobles de la província de Lleida la vida política i electoral

estava somorta, però en els municipis de la plana hi havia algun tipus d'activitat que ocasionalment es veu reflectida als escrutinis i, també, en notícies que la premsa de l'època, no massa freqüentment, transcrivia.

Així per exemple, el diari republicà "El Ideal" informava el 1907 de la impossibilitat de celebrar un míting solidari al poble d'Almenar a causa del boicot d'un grup "d'agitadors" que, comandats per un tal "García el anarquista", impediren parlar als organitzadors de l'acte proferint crits en pro "del trabajo, la humanidad, el amor al pueblo libre, a la anarquía, a la dignidad del obrero", i en contra "de los burgueses, caciques, Montjuic, i Alcalá del Valle" (387). Curiosament, els resultats electorals transcrits al Butlletí Oficial de la Província per aquest mateix municipi, comptabilitzaven 32 vots nuls el 1905, i 53 sufragis per una candidatura anomenada "Trabajo Libre" el 1907 (388). Quant al poble d'Alfarràs, també enquadrable en aquest grup de municipis actius, el mateix diari republicà donava el 1919 la notícia d'una vega contra els salaris i la jornada laboral de més de 500 obrers d'una fàbrica de filats (389).

El negatiu d'aquesta zona, políticament i socialment viva, el trobem als municipis situats prop de la ciutat de Balaguer - Bellcaire, Bellmunt, Cubelles, Menàrguens, Montgai, etc. ... -, la majoria dels quals es manifestaren monàrquics i antiroderistes. Segurament foren blanc de la influència de Balaguer, actiu com tots els centres comarcals, però de predomini dretà, primer dinàstics i després regionalistes, tot i comptar amb un important nucli republicà. Geogràficament, aquest grup de municipis de ten-

dència electoral dretana resta situat enmig d'una zona econòmicament avançada i d'inclinació antidinàstica. L'existència d'aquestes dues àrees veïnes contraposades permet intuir la conformació d'una actitud política manifestada a través d'un comportament electoral força estable. I caldrà veure, per a ratificar aquesta estimació, si aquesta estabilitat de comportament tornà a manifestar-se durant els comicis de la Segona República.

17.3.- El districte de les Borges Blanques

També a les Borges Blanques les eleccions de la Solidaritat Catalana serviren per a substituir la fidelitat al torn dinàstic, constant des dels inicis de la Restauració (390), per una lleialtat encara més constant a la persona d'en Francesc Macià, victoriós en les vuit eleccions celebrades entre el 1907 i el 1923. Que l'acta de les Borges es convertí en patrimoni d'en Macià esdevé evident no sols pel fet de la seva persistència sinó per la manera de mantenir-la: en dues eleccions - 1918 i 1923 - fou proclamat per l'article 29, i en les sis restants establí una confrontació que li valgué sempre més d'un 80% dels vots emesos. En conseqüència, es fa del tot necessari, per a veure l'evolució electoral del districte, parlar d'abans i de després de 1907, ja que així ho comporta el pas d'una situació, on l'atribució de l'escó de les Borges era motiu d'una renyida negociació, a una altra en què passa a ser indiscutible. En efecte, entre 1891 i 1905 el Govern només guanyà sense oposició el 1896; per contra, el 1892, 1899 i el 1901 hagué de sostenir una lluita triangular amb contrincants dinàstics, republicans i carlins.

El nucli republicà, important com el de Lleida i Balaguer, observà, fins i tot, una major bel.ligerància que aquells indrets. Encara que mai no aconseguí la victòria, presentà persistentment candidatura d'oposició el 1899, 1901, 1903 i 1905; el nombre de vots que obtingué no va ser cap vegada inferior al 20%. A més a més, el govern liberal 1893 decidí respectar l'acta al possibilista Calzado - escó que ja havia guanyat el 1886 - en un esforç de captació dels republicans més predisposats a col.laborar amb el règim.

Els efectius carlins també demostraren tenir una certa força; foren oposició el 1893, el 1901 i el 1916 i sempre mereixeren al voltant d'un 15% dels vots. D'altra part, durant tot el 1917 van tenir recursos per a sostenir un setmanari bilingüe, "L'Estel", dedicat preferentment a informacions locals i comarcals (391).

A partir del 1907, "el macianisme" - més que el "roderisme" de Balaguer - captà el suport de totes les formacions polítiques locals. El 1907, els grans propietaris ja van decidir no acarar-se a un candidat alineat amb l'oligarquia terratinent de la província que, alhora, apareixia potenciat per la Lliga i ajudat per republicans i carlins per la seva condició de solidari. Després, i paral.lelament a la seva evolució política (392), es guanyà el suport dels republicans del Centre Democràtic Republicà (393), dels republicans socialistes, reunits a l'entorn del quinzenari "Sang Nova", i dels nacionalistes radicals de Joven-tut Catalanista amb el seu portaveu "Sempre Avant", entitats que, totes, consideraven Macià el líder carismàtic (394). Arron

d'aquesta estreta relació entre Macià i les entitats nacionalistes de Lleida, potser es podria arribar a trobar algun dels factors explicatius de la pràctica inexistència de nuclis regionalistes, febles a tota la província, però especialment als indrets on Macià desenvolupà la seva activitat política: Lleida i les Borges Blanques.

Globalment, i pel que fa al nombre d'eleccions disputades, les Borges se situa al mateix nivell que Balaguer i Lleida, essent, però, l'indret amb major nombre d'escons guanyats per l'oposició antidinàstica: vuit foren per a en Macià i un per al republicà possibilista Calzado.

Respecte a les actes dinàstiques, quatre foren per als conservadors i tres per als liberals, restant, ambdós grups, després del 1907, com una simple oposició testimonial o interceptora, d'una elecció per l'article 29. Pel nombre d'actes protestades, les Borges també va estar mateix nivell que els altres dos districtes de la plana: mentre funcionà l'encasellat governamental només s'impugnà la votació del 1898 per una denúncia de coacció de l'electorat per part del governador civil i, durant l'època macianista, la del 1914, any que, a la província de Lleida, només Balaguer se salvà d'una denúncia generalitzada de compra de vots.

A l'inrevés del que succeïa a Lleida, el districte de les Borges, amb un mateix pes electoral, tenia molts més municipis - 37 - que el seu homònim partit judicial i que la comarca de les Garrigues, amb 25 pobles respectivament (395). La major extensió del districte electoral era deguda a la incorporació de la zona meridional de la província, que, en realitat, hauria

d'haver pertangut al districte de Lleida. Una altra volta torna a resultar difícil endevinar els criteris pels quals els pobles d'Arbeca, Juneda i Puiggròs, de la comarca de les Garrigues i del partit judicial de les Borges, no s'havien incorporat al districte electoral, mentre sí que s'hi adjuntava el de Torregrossa, situat geogràficament al bell mig d'aquesta zona exclosa. I encara resulta més incomprensible el cas de Castellnou de Seana, poble de la comarca de l'Urgell, del partit judicial de Lleida i del districte electoral de les Borges, sense existir amb aquest la més mínima continuïtat geogràfica. (Vegeu el mapa de la divisió electoral de la Restauració).

La participació mitjana no va presentar gran dispersió numèrica; es va mantenir dins d'uns nivells relativament poc elevats i tot just superà el 70% el 1910 i el 1914, anys de consolidació d'en Macià davant de les forces del Govern. A partir de 1916, la participació reconeguda tornà a baixar fins i tot per sota del 50%. En canvi, la forta dispersió fou la tònica general dels valors municipals. Els casos més extrems es donaren abans del 1907; a partir de llavors, el seguiment incondicional a una mateixa persona féu que les actes expressin uns valors de concurrència a les urnes més estables i una orientació del sufragi menys inconstant. La ciutat de les Borges acusà netament aquest canvi: passà de ser molt abstencionista i amb una tendència de vot antidinàstica a força acusada a altament participativa i cent per cent macianista.

Evidentment, el fenomen macianista fa difícil trobar algunes tendències de vot, perquè galvanitzà els sufragis en una

única direcció; però, tot i això, sí que crec poder fitxar alguns trets generals del comportament electoral del període: en primer lloc, a un cens electoral nombrós i a una infraestructura econòmic-agrària desenvolupada correspon una inclinació vers les urnes, freqüentment, inferior a la manifestada pels pobles petits i menys desenvolupats. En segon lloc, la zona nord-est, la part regada i millor comunicada, gaudí, sobretot abans del 1907, de la presència d'una oposició republicana i esdevingué, després d'aquesta data, totalment macianista. Finalment, és també possible parlar de la concentració d'una oposició anti-macianista als pobles de la zona meridional, la més seca i pobre del districte.

17.4.- Districte de Cervera.

El districte de Cervera, també situat a la plana lleidatana, mereix, per les seves particularitats electorals, una atenció especial. Fou l'únic lloc de la província on el nombre d'eleccions no disputades - 9 -, superà el de disputades - 7 -; quant al total d'actes dinàstiques - catorze davant dos de l'o-
posició - només fou superat per Sort. Atès això, les diferències amb Lleida, Balaguer o les Borges no poden ser més evidents. Però aquestes encara s'accentuen més si es considera entre qui s'establia la lluita, quan n'hi havia, i quin caràcter tenia l'elecció quan l'acta podia considerar-se adjudicada abans de la votació.

Cervera ocupa la posició prioritària quant a nombre de votacions amb candidatura única. D'un total de sis eleccions

sense disputa, cinc foren guanyades per Vicente Alonso Martínez, continuador de la tradició familiar iniciada pel seu pare, al començament de la Restauració, Manuel Alonso Martínez (vegi's fitxes biogràfiques de l'apèndix 1). Aquesta gran disponibilitat a convertir en diputat "natural" (396) un liberal-cunero encasellat pel Govern explica que Cervera romangués gairebé sempre com reducte de les forces liberals. Foren liberals els substituïts immediats de la família Alonso Martínez i fou també liberal el nou diputat "natural", Josep Matheu, instal·lat al districte a partir de 1910. La distribució de les actes segons la filiació dels guanyadors informa d'aquest clar predomini: dotze dels escons, els ocuparen els liberals dinàstics, un fou per a un diputat carlí, i dos per a un ex-datista proclamat primer representant de la FMA i després independent-autonomista. L'escó del 1923, el guanyà un ex-liberal, convertit al regionalisme, encara que mai no l'arribà a ocupar perquè la votació fou anul·lada pel Tribunal Suprem.

Respecte a les eleccions competides, la disputa restà quasi sempre entre dinàstics i rarament entre aquests i l'oposició antidinàstica o entre només candidats de l'oposició al règim. Els pretendents antidinàstics a l'acta foren solament un carlí i un regionalista, i només el primer - mercès al seu enquadrament en la Solidaritat - arribà al Congrés. Els republicans només es presentaren formalment el 1893 i amb prou feines aconseguiren reunir dos centenars de vots, xifra que tampoc superà la candidatura d'acumulació de sufragis d'en Salmerón, el 1905, i la de Marcel·lí Domingo el 1919. No obstant tot, existia un

nucli republicà que demostrà ser prou influent per a assegurar una continuada renovació d'un escó de diputat provincial per al seu cap rector, Ramon Riu i Vendrell. Semblant fou la situació dels elements carlins, ja que també demostraren gaudir d'un cert prestigi per a mantenir dins de la Diputació provincial Antoni de Nuix, cap del carlisme lleidatà fins 1910. Per contra, si els carlins intentaren guanyar l'escó parlamentari el 1907 es degué sobretot a la conjuntura solidària i a la renúncia a la seva designació per Cervera del candidat de la Lliga, Ignasi Girona.

Per part dels regionalistes, la seva presència fou tan feble com la dels republicans i carlins. La pretensió d'arrelar al districte, anunciada amb la Solidaritat, no reeixí fins a les acaballes de la Restauració i encara gràcies a l'atracció exercida sobre el liberal Matheu que, ingressat a la Lliga, aconseguia sortir reelegit a les eleccions del 1923. Però intentar la victòria a través d'un ex-liberal fou per a la Lliga com convertir-se en factora dels procediments que aquest acostunava a emprar per a conservar l'acta. En efecte, el 1923 la Lliga demostrà una bona predisposició a emprar aquests mecanismes i ho féu tan grollerament que no es pogué evitar castigar el districte deixant-lo sense representació parlamentària. D'altra banda, les situacions extremes des del punt de vista de la falsificació del sufragi no eren, en certa manera, estranyes al districte per tal com ja el 1896 la junta provincial del cens s'havia declarat incapaç de discernir quin dels dos aspirants dinàstics a l'acta havia tret majoria de sufragis, i optà per la salomònica i inèdita resolució de dividir per dos el total de vots comptabilitzats, empatar els dos candidats i deixar que la decisió final

la prengué la comissió d'actes del Congrés.

Un districte que havia estat sotmès prop de 25 anys al control absolut d'una família forana i aliena a qualsevol inquietud política dels seus suposats electors i que era capaç de tolerar un segon arrelament, forçós, si es vol, però no per això menys estable, d'un altre diputat que l'emprà per estrenar-se i éntrenar-se políticament, pressuposa que el cos electoral difícilment tingué ocasió de manifestar una opinió, presumiblement no conformada. Hi havia mobilització de vots, però aquesta mobilització era totalment antinatural. La mateixa Lliga Regionalista, potser de manera inconscient, així ho delatava quan el 1918 assegurava, en nom d'uns comicis nets, que a Cervera es "... votava amb gran fermesa de convicció, i sense gastos en la elecció de cap mena..." (397). Segons això, els "gastos" electorals devien ser, fins llavors, pràctica habitual per a guanyar l'acta i, a desgrat de la seva afirmació, ho degueren continuar essent, car l'expedient electoral del guanyador d'aquest any arribà al Tribunal Suprem farcit de protestes per aquest motiu.

Davant d'aquesta manipulació de la voluntat popular és impossible intentar veure quina va ser l'evolució del comportament electoral de Cervera a través dels resultats recollits en les actes de votació, perquè aquestes estan lluny d'expressar cap mena de comportament.

Tanmateix, l'evolució dels valors locals dels índex de participació, que servaren uns constants contrastos percentuals, desvirtua el possible caràcter comparatiu de les mitjanes comarcals.

Els escrutinis eren falsos, cert, però malgrat tot, crec que són factibles d'una lectura que permeti establir, si més no, diferències geogràfiques del vot. El grau d'acceptació o rebuig dels diputats dits naturals serà l'indicador emprat per a dibuixar-les.

Abans, però, cal fixar els límits geogràfics del districte: amb una delimitació molt semblant a la del seu partit judicial, la demarcació electoral reuneix vint municipis de l'àrea més deprimida de la comarca de l'Urgell i setze de la Segarra. Alhora, vuit pobles segarrencs - Biosca, Florejacs, Guissona, Ivorra, Sanatja, Sant Guim, Sant Ramon i Torà - s'incorporen al districte veí de Solsona. Aquesta unió comporta l'existència de dos nuclis diferenciats: el format pels pobles de l'Urgell, tots situats a l'entorn de Tàrraga, i el de les poblacions limítrofes a Cervera, centre comarcal de la Segarra. Si jutgem pels resultats municipals sembla que tots dos nuclis oposaren les seves preferències polítiques i es mostraren decidits a mesurar el seu respectiu grau d'influència a l'hora d'adjudicar l'acta. Així, encara que les característiques electorals manifestades al llarg de la Restauració palesin que a Cervera s'investia més que no s'elegia els diputats, els escrutinis mostren que existí una disputa establerta entre les forces vives dels dos centres comarcals més importants, una lluita que, naturalment, reemplaçava sempre la voluntat del cos electoral.

Tàrraga, Anglesola, Bellpuig, Claravalls, Nalec, Sant Martí de Maldà, Vilagrassa i Vilanova de Bellpuig, foren els pobles que mostraren una resolta inclinació vers la família Alonso Mar-

tínez i un antimatheuisme ben acusat. Sobre el mapa es pot observar que ocupen la banda occidental del districte, coincidint amb la plana regada per l'Urgell.

Cervera, l'Aranyó, Estaràs, Massoteres, Montoliu, Sant Pere dels Arquells i Tarroja, tots localitzats a la zona oriental, no foren massa entusiastes dels Alonso Martínez i esdevingueren, per contra, decididament matheuistes. Concretament, a la ciutat de Cervera, l'antialonsisme es plasmà en una derrota electoral dels candidats d'aquesta família sempre que existia una opció contrària - 1893, 1896, 1903 i 1923 - a qui donar els vots. Tenint en compte la filiació liberal dels Alonso Martínez, la poca simpatia que aquesta tendència produïa entre els àmbits eclesials, i la influència del bisbat de Solsona entre els pobles del voltant de Cervera, ens podem aproximar a la clau d'aquesta diferenciació zonal, sense que, per altra banda, es pugui traduir en termes d'immobilisme i progressisme, perquè més aviat respon a una oposició real de forces vives locals de dues àrees diferents unides artificialment i, potser, enfrontades per rivalitats locals o comarcals difícils d'escatir.

17.5.- El districte de Solsona.

Solsona, a cavall entre la muntanya i la plana, mostrà, però, unes característiques electorals més equiparables a districtes pirinencs com Sort i la Seu. Les seves similituds fins i tot foren captades per algun dels polítics de l'època, que empraren aquests districtes per alternar-hi successivament les seves candidatures, quan la tònica general provincial era una poc freqüent rotació de candidats (398).

D'altra part, demostrà un alt grau de docilitat a l'enca-sellat governamental però no tingué cap diputat que guanyés l'ac-ta més de tres vegades consecutives, ni abans ni després del 1907 (399). Potser el fet més interessant a ressaltar és que a aquesta docilitat correspongué un respecte de l'escó a diputats nadius o si més no catalans: Agelet, Maluquer, Valls i Pallerola, Milà, Riu, Serradell i Aunós foren els cognoms dels seus repre-sentants parlamentaris.

Quant a l'oposició antidinàstica, Solidaritat Catalana jugà també el seu paper, que consistí a obrir definitivament les portes a una cobejada penetració de la Lliga Regionalista, cer-cada des de molt abans i mai del tot consolidada. L'acta era tradicionalment per als liberals i ni conservadors ni regiona-

listes no aconseguiren desplaçar-los: dels setze escons disputats, nou foren liberals, tres conservadors i quatre per a la Lliga, única oposició una mica implantada.

Els republicans només feren acte de presència el 1893, amb una candidatura federal, dissident d'Unió Republicana, que, en atípica situació, aconseguí comptabilitzar més del 30% dels vots. El 1920, apareix el cap dels radicals, Josep Estadella, com contrincant de la Lliga, però en el recompte de sufragis no li'n correspongué ni un centenar.

La inexistència de grups més o menys nombrosos d'oposició als dinàstics degué encoratjar els regionalistes a treballar-se el districte. La infiltració començà a través dels conservadors polaviejistes que, a partir del 1901, començaren a prendre el nom de polaviejistes-regionalistes fins que el 1907, aconseguiren enviar-hi, a través de la Junta Solidària, Pere Milà. Amb aquest candidat, la Lliga veia per fi aconpleta els seus objectius. Fins i tot, un any després, el 1910, obtenia la reelecció del seu representant i estrenava la pràctica de l'article 29. Però la ferma decisió dels liberals de recuperar l'acta perduda i l'abandó de les files de la Lliga per Milà obligaren els regionalistes a replantejar-se la reconquesta del districte. Malgrat les energies gastades en l'empresa, la reimplantació no s'aconseguí fins els comicis del 1920 i 1923 i, encara, anà acompanyada de serioses vicissituds que posaren en perill, a causa de l'anul·lació de la votació del 1923, la seva darrera victòria.

D'altra banda, les tupinades o recures coactives, en un lloc sense cap mena d'activitat política, sense grups polítics

mínimament organitzats i amb un accentuat conservadorisme, llin-
dant al reaccionarisme social, produeixen poques sorpreses. Així,
en una data tan avançada com el 1918, el candidat promogut per
la Lliga encara podia realitzar, mecànicament, els tradicionals
actes propagandístics substitutoris, en aquests i d'altres dis-
trictes, dels elements imprescindibles que caracteritzen la
campanya electoral d'uns comicis democràtics. Invariablement, i
ens serveix d'exemple la crònica de "Lo Pla d'Urgell" del 1918
referida a l'aspirant regionalista, s'obria el període pre-elec-
toral amb l'arribada del candidat a la capital del districte,
on era esperat per "una multitud frenètica" que el saludava amb
crits - tot i que encara no s'havia fet la votació - de "visca'l
nostre diputat". Acte seguit, el pretendent a la futura repre-
sentació del districte es dirigia, acompanyat de l'alcalde,
"significades personalitats" de la localitat, compatricis vin-
guts de fora i la corresponent "banda de música", cap a la fonda
del poble, on era obligat a sortir al balcó "per apaibagar els
entusiastes aplausos del públic estacionat a l'entorn de la casa".
Un cop al balcó, li calia fer algun parlament, en el qual, i per
breu que fos, havia de fer referència, necessàriament, a l'Esglé-
sia o a qüestions religioses ja que, normalment, entre les "sig-
nificades personalitats" que l'acompanyaven no deixava d'haver-
hi algun representant eclesiàstic, com l'element més significat
del poble. Guanyar-se l'Església era condició ineludible i, si
aquesta no havia contret cap compromís formal amb els candidats,
aquests havien d'atreure-se-la, o si més no, neutralitzar una
perillosa oposició. Per exemple, l'home de la Lliga, Antoni Ga-

barró, va decidir acabar el seu breu parlament al poble solsoní posant "amb belles paraules, la causa que representava, als peus de la verge del Claustre per a que amb la seva intercessió es vegés coronada amb el més falaguer triomf". Tan sols sota aquesta condició podia esperar-se una vènia episcopal a candidatures no explícitament catòliques com podien ser-ho les liberals o regionalistes. La bel.ligerància de l'Església no era negada ni encoberta per ningú i més d'una vegada arribà a ser públicament denunciada. Un exemple concret ens el dona el diari local "Lacetania", que, l'any 1916, comentant el descontent que li produïa la victòria de Daniel Riu, es lamentava sobretot perquè "treure'l ja sabreu lo que costarà, més que més sent tant llest en oferir-se defensor dels interessos de les iglésies" (400). Sembla, doncs, que era condició gairebé imprescindible guanyar-se el suport del clergat, alhora que es guanyava l'acta.

Havent complert amb les autoritats eclesiàstiques, als candidats, també els calia atacar durament la "política" dels seus contraris, atribuint-los totes les desgràcies o mancances que afectaven el districte.

Després de l'obligat discurs, es passava la resta de la jornada electoral rebent representacions, comissions, i telefonemes dels pobles que, gairebé sempre, només trasmetien en opinió, és clar, dels propis interessats "aires de triomf i de victòria". Encara que la crònica que es va seguint en aquesta explicació no ho esmentava, també s'acostumava a celebrar un gran banquet, on assistien totes les forces vives locals i, si el pretendent era prou potentat, l'àpat es feia fins i tot extensiu portes en fora del restaurant. Havent dinat, el candidat

sortia a recórrer els pobles del districte, repetint-hi, en els més importants, la mateixa funció que acabava de representar a Solsona (401).

A pesar del caràcter antidemocràtic que els comicis adquirien, aquests acostumaven a ser disputats, ja que els acords previs al repartiment d'escons eren difícils de signar. L'acta rarament fou adjudicada sense un mínim de lluita, cosa que comportava la utilització dels habituals procediments de mobilització d'uns vots rarament dipositats a les urnes. Procediments que freqüentment eren emprats massa descaradament i acabaven sent denunciats. L'expedient electoral del guanyadors del 1896, 1914, 1918 i 1923 no arribà net al Congrés i el del darrer any provocà, en perjudici de la Lliga, l'anul·lació de l'elecció.

El 1914, la compra de vots degué ser tan espectacular per part dels dos contrincants que el mateix diari local "Lacetania", llançà concretes i punyents acusacions, sense abonar en elles ni el guanyador ni el perdedor. S'adreçava al triomfador Pere Milà, demanant-li si era cert que va comprar l'acta de Sanallja per 1500 pessetes; si a Artesa de Segre pagava en persona el vot a 50 pessetes; i si els seus agents de Navès van acceptar un dipòsit de 3000 a 4000 pessetes. Al derrotat Valls i Taberner, li preguntava si podia assegurar que no va comprar l'acta de Clariana; per què tenia tanta majoria a Riner i Preixens, si no era per les pessetes, i si no va utilitzar procediments "a la anglesa" en l'acta d'Oliola (402).

Val a dir que acusacions d'aquesta mena no ha estat possible recollir-les per districtes com Lleida, Balaguer, o les

Borges. I molt menys ha estat possible trobar referències tan originals sobre la compra de vots com la referida a un potentat d'Agramunt que decidí, segons "Lo Pla d'Urgell", fer "vitalicis d'una pesseta diària a quatre de sos amics sense altres donacions i estipendis, per tal que votessin a Riu" (403). Així, doncs, els escrutinis d'aquest districte són matèria que mereix una total incredulitat.

Solsona gaudia d'una extensió - 38 municipis - molt més gran que la comarca del Solsonès - 15 pobles - i que el partit judicial - 29 pobles - i d'un cens electoral prop de la ratlla del 9000 electors, xifra relativament estable durant tot el període i només lleugerament superior a la dels altres districtes de la muntanya, la zona més despoblada de la província. El districte reunia municipis de quatre comarques diferents: l'Urgell, la Segarra, la Noguera i l'Alt Urgell (404). Alhora, perdia els pobles de la zona nord del Solsonès en favor del districte electoral de la Seu. De tot aquest trasnvasament de pobles, el més significatiu és el referit a la incorporació dels pertanyents a la comarca de l'Urgell: Agramunt, Donzell i Puigverd d'Agramunt. Amb això s'acabava el repartiment de la plana regada de Lleida i del nucli més actiu tant des del punt de vista econòmic com polític. I l'artificialitat d'aquesta divisió es tornaria a reflectir en les actes d'escrutini a pesar de la seva general falsificació. D'altra part, era lògic que així fos, car Agramunt ha estat l'únic pel qual s'ha pogut localitzar l'existència d'alguna formació política amb una certa base orgànica d'entre tots els pobles de la demarcació electoral. Des de sempre comptà amb

un centre republicà, que el 1913 havia creat també la seva particular secció juvenil, o Joventut Republicana (405).

Així, doncs, es possible observar, a través dels escrutinis municipals, alguns trets diferencials entre l'àrea de pobles propers a Agramunt i la resta de la demarcació. Si més no, Agramunt i el seu entorn mostraren menys propensió a la manipulació. Fora d'aquí, no existí cap escrúpol a confeccionar unes actes seguint uns criteris de la més absoluta aleatorietat, manifestada pels més diversos procediments: repartiment de vots a parts iguals entre els candidats (Gavarrà); major nombre de vots que de votants (Sant Guim, Pinós, Sanadja, Preixens); variacions extremes de la participació segons les condicions de la lluita; etc... Respecte als índexs participatius, sembla que aquests depenien del caràcter de la competitivitat establerta per l'escó. Es a dir, quan la lluita per l'acta reflectia un pacte difícil entre els contrincants, la participació oficial augmentava; per contra, tendia a la baixa en casos de candidatura única. Evidentment, això no s'acomplí exactament - i s'arribava a donar el cas contrari -, però els quatre darrers comicis del període monàrquic semblen confirmar aquesta observació. La participació mitjana superà el 80% el 1918 i el 1923, anys de lluita polèmica, però disminuí fins al límit d'un 65% el 1919 i el 1920, període en què l'oposició al triomfador no aconseguí superar el caràcter de testimonial o d'interceptora d'una elecció per l'article 29.

Davant el cas que ens ocupa, defugim conscientment de voler lligar les oscil·lacions participatives a l'augment o

disminució de l'interès competitiu de l'elecció, amb l'excepció esmentada dels pobles de l'Urgell i la Noguera, artificiosament incorporats a la demarcació electoral de Solsona.

17.6.- El districte de la Seu d'Urgell.

L'evolució del districte de la Seu es diferencia poc de la de Solsona: eren dos districtes veïns amb nombrosos paral·lelismes resultants d'un comportament electoral que responia a la més pura ortodòxia caciquil, d'una zona on l'única activitat política observada era desenvolupada - i no encara sempre - quinze dies abans de cada elecció pels agents dels aspirants a l'escó i, rarament, pels mateixos candidats. A més d'això, durant els anys en què només hi hagué un únic pretendent aquest optà generalment per estalviar-se els mínims inconvenients que podien sorgir del fet d'anar a comunicar als seus futurs representats que continuaria essent el seu portaveu parlamentari. En efecte, des del punt de vista de l'atribució de l'escó, la Seu fou entre 1891 i 1901 propietat exclusiva del conservador Ramón Martínez Campos. Els liberals només van disputar-li la seva possessió el 1893; la resta dels anys se li respectà religiosament l'acta tant si el seu partit estava al Govern com si no. Quant a l'oposició antidinàstica, no tingué ocasió de manifestar-se fins que Martínez Campos desaparegué del districte després dels comicis del 1905. Abans - el 1891 - només el republicà possibilista Josep Zulueta intentà procurar-se l'acta, confiant en les seves influències personals - recordem que tenia interessos econòmics importants a la Seu - que, a

jutjar pels vots aconseguits - més del 41% -, demostraren no ser poques.

Amb la desaparició de Martínez Campos s'inicià una nova etapa política. L'acta restava sense propietari i dinàstics i regionalistes tingueren cura de cercar un substitut mereixedor de reemplaçar el duc de la Seu. Fins el 1905 la Lliga no pogué, però, presentar-se com a tal. Abans hagué de temptejar el terreny - com havia fet a Solsona - donant suport a independents -, alhora que mesurava les seves futures possibilitats. Tal com havia passat a Solsona, fou amb la Solidaritat Catalana que els regionalistes trobaren l'ocasió propícia per a assolir els seus objectius. L'enviat fou Garriga Massó, que no sols guanyà l'escó el 1907 sinó que, per obra i gràcia de l'article 29, també sortí reelegit el 1910. Però la satisfacció de la victòria s'esfumà aviat. A partir del 1914 els regionalistes hagueren de fer marxa enrera, en espera d'una millor conjuntura política. Aquesta es presentà arran de la seva col.laboració amb el govern de concentració del 1918. Des d'aquest moment i més concretament en aquest districte, la Lliga es converteix en l'enemic principal de les forces del cacic liberal Emili Riu, que des del seu reducte de Sort estenia la seva hegemonia per tota la muntanya lleidatana en un afany de dominació reexit plenament a partir del 1920, un cop els regionalistes foren derrotats i foragitats del districte. La sort de la Lliga a la Seu no fou, doncs, millor que l'assolida a Solsona, malgrat que, en ambdós indrets, s'avingué a disputar l'acta emprant les mateixes armes que els seus contraris. Recollí, per tant, les pràctiques electorals

que situaren el districte al capdavant de tots els altres en qüestió d'expedients protestats davant de la Comissió d'Actes del Congrés o del Tribunal Suprem. Ho foren els de 1891, 1892, 1914, 1916, 1918 i 1923; la del 1914 va merèixer l'anul·lació.

Segons aquesta tècnica, els candidats de la Lliga podien ser proclamats, com els dinàstics, "pels més prestigiosos elements de la Seu" i podien aconseguir, amb una sola visita als seus futurs electors, guanyar-se, segons pròpies paraules, "la voluntat del districte" (406). Una voluntat que anar-la a cercar sembla que era tasca meritòria. Recordem que el governador civil de la província, en un dels seus múltiples desplaçaments al districte per posar-hi, segons ell, ordre, es lamentava dels inconvenients que tenia un viatge que resultava "uno de los más penosos que pueden emprenderse por el estado verdaderamente vergonzoso en que se tienen aquellas carreteras", i assegurava que havia necessitat deu hores de temps per a recórrer 80 km. (407).

Si això passava el 1916, resta clar que a la majoria dels pobles perduts entre les muntanyes ni els electors degueren veure mai els candidats ni les eleccions es degueren fer massa sovint, encara que les actes arribessin a la junta provincial del cens impecablement elaborades.

Per tant, els dinàstics hi camparen lliurement - guanyaren - dotze de les setze actes a cobrir -, mentre els regionalistes no desaprofitaren l'ocasió d'imitar-los, encara que només tingueren ocasió de triomfar quatre vegades, i dos a través del meritori article 29.

El districte s'havia dibuixat unint gairebé tots els po-

bles que anys endavant formarien les comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya, més alguns, pocs, del Solsonès i del Pallars Sobirà (408). En total, 53 municipis que representaven el cens electoral més reduït de la província, que tot just superava els 7000 electors i, entre 1893 i 1923, n'havia perdut 1000.

Si parlant del comportament electoral de Solsona s'havia establert una certa relació entre increment participatiu i augment del nivell de competitivitat entre candidats, les eleccions de la Seu serveixen per a ratificar aquesta proporció. D'altra part, si no és a través d'aquesta relació, difícilment es pot explicar que el 1907, any sens dubte de comicis competits, s'arribés a la cota del 80%, la més alta del període. I no fou solament aquest any que la relació esmentada es féu evident. El percentatge de participació varià sempre d'acord amb l'augment o disminució dels candidats disposats, realment, a competir per l'acta.

QUADRE Nº 22 : PARTICIPACIÓ/DISPUTA PER L'ACTA A LA SEU

ELECCIÓ	%P	CANDIDATS EN LLUITA	% VOTS DELS PERDEDORS
1891	65	2	41
1893	69	2	50
1896	52	1	-
1898	59	1	-
1899	61	1	-
1901	78	2	49
1903	78	2	45
1905	76	2	34
1907	80	2	43
1910	Art. 29	-	-
1914	79	2	37
1916	76	2	49
1918	71	2	36
1919	Art. 29	-	-
1920	66	2	47
1923	60	1	-

Llevat d'això, la multivarietat de percentatges locals permetria establir tipus de comportament electoral molt diversos: hi ha pobles que entre 1891 i 1901 són altament participatius, i en canvi baixen en picat el percentatge de participació a partir d'aquesta darrera data. D'altres que augmenten i disminueixen la participació intermitentment. I també alguns que enregistraren durant les eleccions solidàries cotes molt més elevades de tulinada que no les detectades a l'època de Martínez Campos. Només per posar alguns exemples, tenim que aquest any, 1907, els pobles d'Arfà, Castellàs, la Guàrdia d'Arés, Guixers, Taus, etc., observaren una participació superior al 95% - la Guàrdia d'Arés arribà fins i tot al 100% - i donaren pràcticament tots els sufragis a Martínez Campos, però també n'hi hagué que amb una participació prop del 100% - Arcabell, Aristot, Bescaran, Tolóriu, Alàs, etc. ... - es decantaren absolutament en pro del candidat solidari quan abans havien votat en pro de les forces dinàstiques, també majoritàriament.

Dintre d'una gran heterogeneïtat de comportament electoral en el temps i en l'espai, encara es poden determinar dues petites àrees geogràfiques amb una certa tendència a definir-se: els pobles de la Cerdanya, inclosos en aquesta demarcació, junt a alguns de l'Alt Urgell, formen una banda que va de Bellver a la Seu i tendeix a mostrar-se abstencionista, mentre els municipis del sud del districte semblen rebre alguna vegada la influència del comportament polític del Solsonès. No obstant això, aquestes diferenciacions no passen de ser tendències manifestades molt ocasionalment i distorsionades pels mecanismes de mani-

pulació dels escrutinis.

17.7.- El districte de Sort - Viella.

La característica fonamental del districte Sort-Viella és el control que sobre la seva acta exerciren les forces liberals de la província. De les 16 eleccions celebrades, en guanyaren 15, i encara 8 d'aquestes sense cap oposició: set amb candidatura única i una amb un candidat que recollí un nombre de vots inferior al 10%. D'altra part, Sort fou l'indret on per més vegades - quatre en total - es procedí a l'elecció del seu diputat per l'article 29. Com a Solsona o la Seu, l'única oposició que intantà desbancar els dinàstics fou la regionalista. Els republicans servaren la més completa absència en aquesta zona; per contra, hi hagué la feble presència d'una oposició carlina i integrista que sempre comptà amb el suport de la Lliga - 1914 i 1916 -, encara que mai no reeixí en les seves pretensions de desbancar els dinàstics. Aquests s'havien instal·lat al districte des de la llunyana data del 1881, amb Luis de León y Cataumber, diputat durant dotze anys seguits, fins que el 1893 passà al Senat i fou reemplaçat pel seu correligionari Garcia Trapero, i aquest per Emili Riu i Periquet, que aviat encapçalà la seva pròpia tendència política: el riuisme. Fins el 1918, aquesta tradició liberal només es va crebantar una sola vegada: el 1899 s'acomplí el torn governamental i un polaviejista guanyà l'escó. Abans i després d'aquesta data, fins i tot el 1907, la victòria liberal fou respectada i assumida per tots els governs de torn. El 1918, calgué que la Lliga participés al govern

de concentració, perquè pogués fer prevaler la seva situació de privilegi i arreglés uns comicis que, malgrat guanyar-los a Sort, no els pogué fer efectius, car l'expedient del triomfador arribà al Tribunal Suprem tan farcit de protestes que aquest hagué d'anul·lar la votació. El pas, doncs, de la Lliga per aquesta part de la muntanya lleidatana no fou gaire afortunat. Com havia fet en d'altres zones del Pirineu lleidatà, la Lliga no tingué cap escrupolositat a imitar els dinàstics a l'hora de falsejar el vot, però a Sort va topar amb un cacicat poderós que els barrà el camí, tant quan intentà discretes incursions donant suport a independents-polaviejistes-regionalistes, com quan decidí presentar-se obertament amb candidats propis. D'altra part, les pròpies característiques geogràfiques de Sort possibilitaven les actuacions caciquils .

Eduard Aunós i Pérez, el frustat guanyador dels comicis del 1918, en l'opuscle "El distrito de Sort-Viella. Notas y documentos relativos a las elecciones en él verificadas durante el pasado mes de febrero, demostrativas de la brillante actuación regionalista", publicat un mes després de la votació per tal d'informar l'opinió pública de la demanda formulada davant del Suprem en pro de la validesa de l'elecció, destacava alguns dels peculiars preparatius que precedien qualsevol consulta electoral i que, al seu entendre, servien per a demostrar com havia estat d'allunyada la Lliga d'aquestes actuacions.

Segons Aunós, els veritables governants de la zona eren els "secretaris i guardes forestals" al servei dels cacics locals, veritables factòtum de les eleccions. Creia que això era possi-

ble perquè Sort continuava tan incomunicada com ho havia estat el segle passat, especialment la Vall d'Aran, aïllada de la resta d'Espanya "por una barrera infranqueable de nieve y granito" i on els pobles del que en deia la "montaña chica" no tenien ni telèfon, ni telègraf, ni carreteres ni "otros medios de tan indispensable uso en los tiempos modernos"; uns pobles, però, i sempre segons Aunós, que coneixien la influència del cacic "en los repartos de consumos y arbitrios municipales, en las idas y vueltas de los jueces de instrucción, en las denuncias fútiles con que con cualquier pretexto han sido castigados y en las persecuciones de los caciques locales que vivían a la sombra del representante en Cortes". La intenció d'Aunós i de la Lliga era d'endegar una campanya d'opinió per posar fi a aquesta situació. La tasca era estimada tan difícil que no dubtava a considerar-la "una cruzada", només possible perquè un exèrcit d'"apóstoles", amics seus, l'ajudaren en l'empresa. Però aquests apóstols capaços de travessar "difíciles veredas, donde las más de las veces - deia Aunós - habíamos de prescindir de nuestras caballerías, recorriendo a pie largas extensiones de terreno ..., caminando más de ocho horas, con varios metros de nieve en las laderas y sujetos en algunas ocasiones al grave contratiempo de las ventiscas, que hacían verdaderamente peligroso el paso ..." (409) eren, curiosament, els metges, advocats, procuradors, farmacèutics, diputats provincials, etc. ... de la zona. No obstant tot, sembla que la presència de la Lliga comportà una major activitat propagandística i una major pressió perquè les eleccions se celebressin a més indrets

del que era habitual; però, tot i això, quan el 1918 Aunós defensava davant del Tribunal Suprem la validesa de l'escrutini, havia de reconèixer que només podia presentar les actes notarials de 23 municipis d'un districte que en tenia 66. I havia d'acceptar, tot lamentant-ho, que "los rigores de la temperatura, en aquellas comarcas pirenaicas, la falta de vias de comunicacion y la premura del plazo, no han hecho posible una verdadera votación escrita, intervenida por Notario". Aquest reconeixement implícit que l'elecció no se celebrà a tot arreu amb el rigor que calia, el segueix una immediata negació de la impugnació feta pel seu contrincant, E. Riu, sobre una compra de vots, la qual sembla ser que li va costar, segons el seu contrincant, 450.000 pessetes. Trenta anys després, Aunós recorda, en la seva autobiografia, les proeses de la campanya que es va veure "obligat" a fer per vèncer el seu enemic i reconeixia que, obligat per les circumstàncies, hagué d'emprar els mateixos procediments d'en Riu i, per tant, hagué de comprar més vots que ell, si volia superar-lo en el còmput final (410). Si això succeïa el 1918, fàcil és imaginar-se el que devia passar els anys en què Riu guanyava sense adversari, o amb una oposició menys combativa que la de la Lliga.

A l'igual que en l'anàlisi feta dels escrutinis de la Seu i Solsona, només podem arribar a pretendre trobar algun petit forat per on alguna vegada sortís l'expressió d'algun tipus de tendència que escapés al maremàgnun incontrolat que aquí van ser els escrutinis.

La gran extensió de la demarcació - la major de la pro-

víncia -, i la seva heterogeneïtat en aspectes geogràfics, econòmics, demogràfics, etc. ... feia creure no en una uniformitat político-electoral, sinó en l'existència de diversos interessos locals contraposats i, per què no, manifestats d'alguna manera a través dels resultats d'unes eleccions manipulades a la conveniència dels diversos mandatariis locals. Però l'observació dels escrutinis només ha demostrat l'existència d'una ductilitat per a canviar de comportament electoral que impossibilita establir qualsevol tipus de pauta. Potser només es pot parlar d'una certa diferenciació, quant a la tendència participativa, entre els pobles de la comarca de la Vall d'Aran i els de la resta del districte pertanyents a les comarques del Pallars Sobirà i la part septentrional del Pallars Jussà. Els pobles de la Vall d'Aran foren constantment molt participatius, situació que es contraposa a l'observada en el nucli també pirinenc del Pallars Sobirà, generalment d'inclinació abstencionista.

També es pot determinar un cert antiriuisme, difícil de manifestar per la manca d'alternatives, entre els pobles del voltant de Viella i els del sud del districte, amb l'excepció de Sort. Més aviat que oposició popular, sembla que la família Riu topava ocasionalment amb alguns cacics locals poc conformistes.

17.8.- El districte de Tremp.

El districte electoral de Tremp, i mergit plenament en la zona d'influència riuista, gaudí d'un aiguabarreig de caracteris-

tiques electorals que tan aviat l'apropaven a l'evolució dels districtes de la plana lleidatana, com la d'algunes zones infra desenvolupades de la muntanya, típicament representatives de la més clara dominació caciquil.

El que sembla evident és que la ciutat de Tremp devia tenir una certa activitat política. Comptava amb un centre republicà capaç fins i tot de generar dissidències contràries al tarannà polític del seu únic dirigent Josep Llari, encara que a vegades és difícil intentar establir algun tipus de separació real entre l'esmentat centre republicà i el seu director. Quant a la implantació electoral, es poden destacar dues etapes diferents: una d'absolut predomini dinàstic i l'altra, iniciada el 1907, de control republicano-liberal. Durant la primera d'aquestes etapes, republicans i integristes foren les úniques oposicions que intentaren lluitar contra els candidats del torn. Aquest torn fou en un primer moment només favorable al conservador Rafael Cabezas, substituït a partir de 1898, pels liberals, que juntament amb els republicans, mantingueren fins el 1923 l'escó en el seu poder. Durant els anys d'implantació republicana, 1907 - 1919, feren acte de presència al districte nous grups en discòrdia, principalment regionalistes i radicals, que convertiren Tremp en l'indret amb major nombre de confrontacions entre contrincants antidinàstics. Però cal donar la justa mesura d'aquesta situació, car, si fou possible, es degué principalment a una retracció purament formal de les forces dinàstiques. En la pràctica, els elements liberals del districte, els de major influència política, apareixen sempre alineats darrera del cunyat

d'Emili Riu, el republicà Josep Llari, especialment a partir de l'ingrés d'aquest al reformisme. Per això, des del triomf solidari, la titularitat de l'acta en favor de Llari no fou mai qüestionada per les forces dinàstiques. La seva reelecció estigué assegurada durant cinc legislatures consecutives.

La Lliga, per la seva banda, no tornà a intentar arrelar a Tremp fins el 1918, quan comptava amb una situació privilegiada per a poder imposar-se. Abans, havia fracassat amb candidatures independents-regionalistes, el 1899 i el 1901.

Que Llari esdevingué l'home d'en Riu a Tremp sembla fora de tot dubte. Tots dos s'ajudaven en els assumptes interns dels seus respectius districtes i, fins i tot, resulta difícil valorar si, el 1907, Llari guanyà l'escó gràcies als bons auspicis de la UFNR i de la Solidaritat o bé el va aconseguir mercès al suport dels liberals riuistes del districte veí de Sort, únic lloc on la junta electoral solidària deixà d'enviar-hi candidat propi. D'altra part, no cal tampoc oblidar que, a més de l'ajut del cacic Riu, el republicà Llari comptava amb els mitjans materials suficients - no debades era el primer contribuent de Tremp - per afrontar els "gastos naturals" de qualsevol elecció difícil. Els regionalistes tingueren ocasió de comprovar aquest extrem el 1918, quan el seu aspirant fou derrotat amb un 41% del sufragis en el seu haver. El 1914 van poder verificar-ho els radicals, que, ni amb l'ajut explícit dels dinàstics antiriuistes a favor d'en Mir i Miró, no pogueren reunir més d'un 33% dels vots. Evidentment, l'etiqueta republicana no comportava per si sola uns comicis democràtics o, si

més no, progressivament sincers arran d'una mobilització real d'electors. Llari emprà procediments electorals molt semblants als dels seus amics dinàstics, encara que procurà, això sí, donar-los un vernís anticaciquil. Per exemple, la manera com era proclamada la seva candidatura és, en aquest sentit, alligadora. La ressenya del diari llarista "El Conqués" de la designació de Llari pels comicis generals del 1916 constitueix un bon model d'actuació. Es començava sempre amb una imprescindible "magna asamblea de los representantes de las fuerzas vivas de las comarcas de Tremp y de Balaguer" reunida al Teatro Salón de Tremp. Els assistents, a proposta dels diputats provincials de la zona, decidien per "aclamació" proclamar de nou Llari, considerant que era "el único (no s'havia parlat de ningú més) que satisfacía las aspiraciones del país y como premio a su fructífera labor en las Cortes". Feta la proclamació, una comissió -"seguida d'assembleistes"- anava al domicili de Llari a fer-li conèixer l'acord unànime de l'assemblea, tot preguntant-li que acceptés la proclamació. La comitiva retornava, acompanyada del proclamat, al teatre del poble, on es ratificava la designació després de les convingudes mostres d'agraïment i després que el proclamat assabentés el personal que malgrat el gran "sacrifici" que la designació li suposava, l'acceptava perquè significava complir un deure exigít ni més ni menys que pels seus "electors". Acte seguit, els adreçava alguna conferència "pedagògica" o "agrícola" i, amb la creença general que el triomf del senyor Josep Llari era descomptat, es posava punt i final a l'acte (411).

Quan Llari passà al Senat, el districte estava preparat

per a ser heretat pels liberals sense cap dificultat. Així, l'escó quedà en família; el 1920 se l'enduí Daniel Riu, en lluita competida amb un candidat de la FMA, i el 1923 assolí la reelecció gràcies a l'article 29.

Hem vist que l'assemblea encarregada de designar els candidats estava constituïda per representants de les comarques de Tremp i de Balaguer. En efecte, el districte electoral de Tremp estava format per la meitat dels municipis de la comarca del Pallars Jussà i per uns quants de la Noguera. Les possibles interrelacions administratives que podien sorgir entre les dues zones comportaren unes estretes relacions político-electoral que, generalment, sempre foren mútuament cultivades pels dos mandataris de Tremp i de Balaguer: Llari i Rodés. Potser aquest contacte amb la Noguera pot explicar que Tremp observés alguns indicis d'una major activitat político-electoral que la resta de les zones del Pirineu. Però això és simplement una suposició, car durant l'època llarista la militància republicana del representant a Corts fou més aviat un fet accidental que no fonamental. Les eleccions reflectiren sempre una estructura caciquil i així ho palesen els resultats municipals, on l'aleatorietat esdevé la característica principal. Les úniques remarques a fer són la persistència d'una baixa participació als centres comarcals més grans, Tremp i la Pobla de Segur, i l'existència en aquest darrer nucli d'una oposició antillarista, reflex, segurament, d'alguna força viva de la població contrària al tàndem Llari-Riu. La Pobla de Segur, Salàs i Alòs de Balaguer, són pobles on el 1907 Llari fou derrotat i on, des d'aquesta data, hi continuà

tenint una oposició important. Llevat d'això, la manca d'unitat de la geografia del vot no permet detectar cap altre fet més o menys sobresortint.

Les característiques generals presentades per cada districte es poden resumir en el fet que, en línies generals, les eleccions seguiren arreu una trajectòria amb molts punts en comú. Originàriament hi hagué un clar predomini dinàstic, expressió d'unes lluites entre cacics sostingudes al marge de l'electorat i orquestades pel ministre de la Governació, governador civil i caps provincials dels partits del torn. A partir de 1907, aquestes lluites continuaren, gairebé arreu, amb un desenvolupament al marge dels electors, però, també, cada vegada més al marge dels mateixos cercles oficials. La Solidaritat Catalana donà bel.ligerència efectiva a l'oposició republicana i regionalista, que, ben aviat, més la republicana que la regionalista, es transformà, emprant gran part dels precedents caciquils dels dinàstics, en propietària d'uns escons reservats fins llavors només a les forces governamentals. I és que l'oposició antidinàstica guanyà unes actes, però no confià la seva conservació als electors, car la no transformació de la vida política dels districtes no els donava garanties suficients per a poder fer-ho. Majoritàriament, el cos electoral romangué allunyat de les urnes tant abans com després de la Solidaritat; els centres de partit de qualsevol color existien només als pobles més desenvolupats de la plana (412) i les campanyes desvetlladores d'una opinió política només es feien als nuclis de població més importants. Als pobles petits tot just

hi arribaven els candidats amb motiu d'un dels seus típics "viatges en auto" per a parlamentar amb les autoritats encarregades de confeccionar les actes oficials. La manca de comunicacions ràpides i el grau d'analfabetisme patit contrarestaven l'efecte de qualsevol campanya propagandística desenvolupada a través de manifestos i proclames o d'una premsa escassa i de poca difusió (413). Sense un canvi d'estructures, la mateixa oposició al règim hagué de crear els seus reductes de poder personal per tal de sobreviure a una ràpida represa dels dinàstics. I hom assumí ràpidament el paper que calia jugar. Al cap de poc temps, republicans i regionalistes ja havien conformat uns feus electorals que fins i tot foren respectats pels governs de torn a contracor o de bon grat, segons fossin les circumstàncies i el moment històric. Per això, els escrutinis de la majoria dels indrets només representen les dificultats o facilitats dels candidats, dinàstics o no, a mobilitzar uns sufragis, reals o ficticis, que els assegurassin la victòria.

No obstant això, aquests escrutinis han permès de detectar l'existència d'una zona que, quan se li presentava l'ocasió, pugnavava per oposar-se a aquesta generalitzada manipulació, mostrant-se antigovernamental amb uns vots emesos i comptabilitzats. Aquesta zona, coincidint amb la plana regada de l'Urgell (414), amb pobles repartits entre els districtes de Lleida, Balaguer, les Borges, Cervera i Solsona, mereix ser aïllada de tot el context provincial, car és susceptible - per la seva situació geogràfica, econòmica, social i política - d'haver conformat un comportament electoral més causal que purament casual. Caldrà,

però, observar el comportament electoral manifestat durant el període republicà, amb uns comicis de molta major qualitat democràtica que els de l'època monàrquica, per comprovar el caràcter de l'estabilitat i orientació del seu vot i per iniciar l'anàlisi de les causes d'aquest comportament.

ELS DIPUTATS A CORTS

18.- ELS DIPUTATS A CORTS.

" Lo diputat del districte
jau en aquest panteó.
No va fer altre delictes
qu'esse un primo dintre'l mon.
Sense estar embalsamat
del tot se conserva intacte
i és que els cucs han acordat
amb ell no tenir-hi tracte".

(El Ideal" 1-XI-1916)

S'era diputat en funció de diverses alternatives: bé per pertànyer al partit de torn, per ser creditor d'inconfessables favors a algun personatge important, pel desig del cacic que se servia, per tenir la fortuna d'entrar en el cos de la reduïda oposició testimonial que tot govern es mostrava predisposat a respectar, o simplement perquè en el ministeri de la Governació es considerava que algú estaria millor escalfant escons parlamentaris que no subvertint l'ordre per les places públiques, com podien fer-ho alguns republicans i socialistes.

En aquest apartat es pretén resumir quines eren les qualitats que acreditaven els diputats pels districtes de Lleida, alhora que s'intenta d'oferir algunes característiques sobre el perfil social i polític dels 53 diputats elegits entre 1891 i 1923. Les variables a partir de les quals s'han reconstruït aquests perfils han estat les següents: origen-lloc de residència, professió, experiència parlamentària, filiació i trajectòria política. Per manca d'informació més completa, es consideraran a títol orientatiu les variables d'edat, nivell d'estudis, i connexions amb els cercles econòmics, professionals i culturals. Les dades personals de cada diputat s'han recopilat en unes fit-

156

res biogràfiques que figuren - junt amb la relació nominal dels candidats perdedors i dels senadors - a l'Apèndix nº 1 d'aquest treball; la informació de cadascuna de les biografies varia en funció de les dificultats tingudes a l'hora de localitzar i consultar el material necessari per a confeccionar-los. El cos bàsic de la documentació emprada l'han constituït diccionaris biogràfics, anuals, guies heràldiques i oficials d'Espanya, documents parlamentaris i, sobretot, les notícies espigolades a través de la consulta de la premsa de l'època (415).

El fet de considerar el personal parlamentari (416), elegit pels electors lleidatans al llarg de trenta anys, em permet - a més de fixar les seves particularitats més sobresortints - aportar alguns elements per a corroborar empíricament la reconeguda subrepresentació de Catalunya, i per extensió de Lleida, dins de les Corts espanyoles d'aquest període històric (417). D'altra part, crec que els resultats assolits serviran també per a reafirmar un cop més la inadequació que existí a nivell de tot l'ES-tat entre els representants parlamentaris i l'estructura social i econòmica del país. Finalment, i encara que l'aportació d'aquesta breu anàlisi sigui mínima, potser no estarà mancada de valor quan s'emprenqui l'estudi, encara per fer, del personal polític de l'època monàrquica a Catalunya (418). Aquestes són en síntesi les meves pretensions i en aquest sentit s'han de valorar les dades que tot seguit s'estudiaran.

18.1.- Origen i lloc de residència.

D'antuvi estableixo tres categories de diputats, segons el seu origen i la seva residència, d'entre la totalitat dels elegits a la demarcació de Lleida.

QUADRE Nº 23: ORIGEN DELS DIPUTATS

Nascuts a la província de Lleida	14	26%
Nascuts a la resta de Catalunya	16	30%
Nascuts a la resta d'Espanya	23	43%

QUADRE Nº 23a: ORIGEN I LLOC DE RESIDÈNCIA DELS DIPUTATS (419)

Nascuts i domiciliats a la prov. Lleida	10	} 28%
Nascuts fora i dom. a la prov. de Lleida	5	
Nascuts a la prov. Lleida i domic. fora	4	} 72%
Nascuts i domic. fora de la prov. Lleida	34	

Hi havia, doncs, 15 residents a Lleida contra 38 que vivien fora i, d'aquests darrers, 17 tenien el seu domicili a d'altres llocs de Catalunya i 21 a la resta de l'Estat (420). Si la majoria dels candidats forans aconseguiren sortir guanyadors, els candidats catalans foren els que major nombre de derrotes comptabilitzaren durant tot el període. D'un total de 54 candidats perdedors - vegi's la relació nominal que figura al final d'aquest capítol - 18 eren lleidatans, 24 d'origen català i només 12 havien nascut fora de Catalunya.

En el cas d'establir la diferència entre catalans i no catalans, la proporció esdevé favorable al primer grup - 56% contra 43% -. Però la valoració d'aquesta relació només té sentit fer-la a partir de desglosar en dues etapes el període estudiat. Les diferències apareixen si la línia divisòria se situa en els comicis del 1907, ja que sembla que, després de la Solidaritat Catalana, es modificaren els criteris selectius dels futurs representants a Corts per Lleida i els enviats per les formacions polítiques de la capital del Principat prengueren el timó als destinats per les de la capital d'Espanya.

El quadre de resultats que segueix mostra ben clarament aquesta situació:

QUADRE Nº 24. ORIGEN I PERÍODE D'ELECCIÓ DELS DIPUTATS

Lleidatans i elegits abans de 1907	9
Lleidatans i elegits després de 1907	4
Lleidatans i elegits els dos períodes	1
Altres catalans i elegits abans de 1907	4
Altres catalans i elegits després de 1907	11
Altres catalans i elegits els dos períodes	1
No catalans i elegits abans de 1907	19
No catalans i elegits després de 1907	4
No catalans i elegits els dos períodes	-

18.2.- Professió.

El problema principal a resoldre en establir les categories professionals dels diputats s'ha plantejat - deixant al marge totes les limitacions que comporta el desconeixement de les quotes professionals, o del nivell de renda agrària - quan alguns d'ells comptava amb més d'una possibilitat ocupacional. Els binomis advocat-proprietari, advocat-catedràtic i advocat-periodista han estat els més freqüents. En tots els casos s'ha procurat - i potser no sempre s'hi ha encertat - delimitar quina era la professió subsidiària i quina la principal. S'han establert cinc categories:

QUADRE Nº 25 CATEGORIES SÒCIO-PROFESSIONALS

Professions jurídiques	20	38%
Professions liberals	7	13%
Èlites econ. no agràries	11	21%
Terratinents	6	13%
Militars	1	2%
Sense dades	8	15%

La categoria majoritària, la de les professions jurídiques, formada essencialment per advocats, comprèn també un registrador de la propietat - Luque - i dos terratinents - Llari i Maluquer -. La segona categoria, la de les professions liberals, aplega quatre catedràtics - Alonso Martínez, Dualde, Trias de Bes i Pereña -, un acadèmic de la llengua - Gómez y Gómez Pizarro - i dos periodistes - Motos i l'advocat Casals -. El grup més difícil de fixar ha estat el tercer. Els seus integrants es caracteritzen per representar sectors econòmics elitistes. Inclou comerciants - Matheu -, industrials - Sert, Torres i Sol, E. Riu i Balcells -, financers - Cabezas -, banquers - Milà - i diputats com Ramos, D. Riu i Valls i Pallerola que, malgrat que no és coneguda exactament la seva professió, se'ls

ha incorporat al grup donades les seves connexions amb organismes com la Cambra de Comerç, el Foment d'Obres i Construccions, el Foment Nacional del Treball, etc. ... Els grans propietaris agrícoles formen una altra categoria; els components en són els terratinents Calzado, Clua, Martorell, Nuet, i també Macià i Garriga i Massó, a desgrat de les seves respectives carreres militar i jurídica.

L'advocació, junt a les professions liberals, esdevé - com acostuma passar a les assemblees liberals i com era habitual a les Corts de la monarquia borbònica - l'ocupació majoritària (421).

Comparant la professió amb l'origen dels diputats es pot observar que en el cas dels catalans existeix un equilibri força acusat entre les professions liberals i les corresponents a les èlites econòmiques o agràries. Tan sols dos diputats pertanyents a les èlites econòmiques són d'origen no català. Amb tot, aquests resultats estan lluny de correspondre's amb l'estructura ocupacional de la població activa catalana, però potser no deixen de reflectir el major grau de modernitat econòmico-social de Catalunya respecte a la resta de l'Estat, ja que era a Catalunya on el sector secundari i terciari estaven més desenvolupats (422).

Arribats a aquest punt, pot ser interessant preguntar-se quins partits eren els que cercaven més freqüentment els seus diputats entre les èlites econòmiques i no entre els juristes, catedràtics o periodistes.

18.3.- L'adscripció política.

Segons l'etiqueta política que els diputats lluien en el moment de guanyar un escó s'han pogut establir els grups següents (423):

QUADRE Nº 26 : FILIACIÓ DELS DIPUTATS

Liberals	22	
Conservadors	16	
Independents dinàstics	2	
	<hr/>	
Dinàstics	40	75%
Tradicionalistes	1	2%
Regionalistes	3	7%
Republicans	4	7%
Doble filiació(.)	5	9%
(.) Republicà/liberal	1	
Liberal/regionalis.	1	
Regionalis./liberal	1	
Regionalis./republ.	1	
Republ./regionalis.	1	

Comparant la desproporció existent entre els guanyadors dinàstics i els no dinàstics resta ben palesa la dificultat implantativa de republicans, regionalistes i carlins. Si, a més a més, observem la filiació dels candidats perdedors veurem que les temptatives d'implantació dels tres grups foren ben freqüents i ben poc reeixides. Dels 54 candidats perdedors - sense comptar les candidatures retirades a darrera hora -, 26 es presentaren amb suport dels partits dinàstics i 28 representaren

l'oposició . Desglosant aquestes xifres globals tenim que els derrotats foren:

QUADRE Nº 27 : FILIACIÓ DELS CANDIDATS PERDEDORS

Conservadors	13
Liberals	5
Altres dinàstics	8
Regionalistes	7
Tradicionalistes	5
Integristes	3
Republicans	13

En primer lloc, podem adonar-nos que en el camp dinàstic s'han invertit els papers (424): amb un total de candidatures gairebé igual - 27 liberals contra 29 conservadors -, els liberals assoliren majoria de victòries i els conservadors majoria de derrotes (425). Quant als antidinàstics, foren els republicans els més perjudicats en el repartiment general d'escons, ja que d'un total de 17 aspirants a l'acta, només aconseguiren guanyar-la quatre (426). Tampoc gaudiren del favor oficial els candidats integristes, que, dels tres presentats, cap no arribà al Congrés. Els tradicionalistes només en situaren un dels sis presentats i els regionalistes tres dels seus deu aspirants (427). D'altra part, totes aquestes forces minoritàries només veieren

satisfetes part de les seves pretensions després del 1907. Abans de la Solidaritat Catalana, els republicans tot just aconseguiren la victòria per dos candidats, un dels quals - Calzado - encara es passaria ben aviat a les files liberals. Després d'aquesta data, els resultats no foren allò que es pugui dir gaire esperançadors; només Rodés - que acabà dins les files de la Lliga -, Moles i Macià - incorporat al segon a les files republicanes a partir del 1910 -, el federal-nacionalista -reformista Llari i el reformista Dualde aconseguiren arribar a les Corts. Pel cantó dels regionalistes, la influència de Solidaritat Catalana fou encara més decisiva en relació amb les seves possibilitats implantatives a la província de Lleida. Només a partir del 1901 hi hagué diputats pròpiament regionalistes: Garriga i Massó - ex-liberal -, Milà i Camps - liberal a partir del 1914 -, Aunós, Trias de Bes, Maristany i Rodés - a partir del 1918. Quant als carlins, l'única victòria en el seu haver l'obtingueren també l'any del moviment solidari.

La relació entre la procedència política i la professió dels elegits no permet aventurar - per llur minsa presència - cap observació en el cas dels republicans i dels regionalistes, però, pel que fa als dinàstics, els resultats poden suggerir que una part dels escons lleidatans foren reservats a la fracció de la burgesia industrial i mercantil catalana que es mostrava més fidel al sistema monàrquic de la Restauració. Segurament els governs dinàstics no tingueren cap inconvenient a substituir els encasellats "cuneros" pels nadius si aquests eren afectes al règim (428).

QUADRE Nº28: PROFESSIÓ;ORIGEN I FILLIACIÓ DIPUTATS (429)

Professió	Origen	Filiació			
		D.	T.	LLR.	R.
Professions jurídiques i liberals	catalans	7	1	2	2
	no catalans	12			2
Elites econòmiques	catalans	9		1	
	no catalans	1			
Terratinents	catalans	3		1	1
	no catalans	1			
Militars	catalans				
	no catalans	1			

D= dinàstics; T= tradicionalistes;LLR= regionalistes;
R= republicans

18.4.- Experiència parlamentària i carrera política.

Per completar la imatge política dels diputats consideraré també el nombre d'actes guanyades només a Lleida i el paper que jugà en la seva carrera política el fet d'haver estat representant d'algun dels vuit districtes lleidatans.

Solament pels diputats d'origen autòcton ha estat possible establir on començava i on acabava la seva trajectòria política. Per a la resta, sóc conscient que la informació recollida és bastant fragmentària. No obstant això, crec que dispeno d'elements suficients per a comprovar si, com diu J.J. Linz, el representants parlamentaris de Catalunya "no pasan por las Cortes

sin dejar huella, sino que ocupan su escaño en más de una legislatura" i fins a quin punt - en el cas de Lleida - els homes polítics que arribaven més d'una vegada al Parlament estaven "ligados a un partido moderno como la Lliga" (430).

La relació actes a cobrir-diputats elegits en les diverses legislatures (126 contra 53) demostra que, certament, quan un diputat arribava al Congrés en representació de Lleida acostumava a retornar-hi almenys una altra vegada. Però, atesa la poca implantació regionalista, cal veure amb detall qui assolía la reelecció amb més freqüència, i cal mesurar, també, si això permet parlar de renovació o continuïtat en la representació parlamentària.

Continuant amb la divisió del període 1891-1923 en dues etapes separades per les eleccions del 1907, i establint per cada una el nombre d'actes guanyades per cada diputat, s'ha obtingut la relació que segueix:

QUADRE Nº29: DIPUTATS/ACTES (431)

PARTITS	TOTAL D'ACTES PER DIPUTAT						
	1	2	3	4	5	6	+7
<u>1891 - 1905</u>							
Dinàstics	18 (54%)	5 (12%)	7 (21%)	1 (3%)	1 (3%)	1 (3%)	-
Carlins							
Regionalist.							
Republicans	1 (3%)						
<u>1905 - 1923</u>							
Dinàstics	6 (27%)	1 (4%)	1 (4%)	1 (4%)	2 (9%)	-	-
Carlins	1 (4%)						
Regionalist.	2 (9%)	3 (14%)	-	1 (4%)	-	-	-
Republicans	1 (4%)	-	-	2 (9%)	-	2 (9%)	

1891-1905: 33 diputats i 65 actes.

1907-1923: 22 diputats i 61 actes.

Un 57% dels diputats elegits abans del 1907 representà Lleida una sola vegada, mentre que un 33% fou reelègit almenys dos cops (432). Sembla que la primera xifra donà peu a parlar d'una considerable renovació del personal parlamentari durant aquest primer període (433). Ara bé, aquesta observació s'ha de matisar tot considerant que durant aquests anys coexistiren dos tipus de diputats. Per un cantó, persistiren els que havien estat elegits per primera vegada durant l'època del sufragi censitari (1876-1891), i, per altra banda, i juntament amb el nou segle, n'apareixeren d'altres que, en la majoria dels casos, no aconseguiren mantenir l'escó més d'una elecció. Així, la renovació abans esmentada tingué lloc bàsicament entre 1901 i 1905 car, amb anterioritat, l'estabilitat i continuïtat dels representants es remuntava als primers anys de la Restauració monàrquica: diputats com Cabezas, Luis de León, Alonso Martínez, Miquel Agelet, etc. ..., conservaren l'acta més de cinc legislatures consecutives (434).

Així mateix, la discontinuïtat dels primers anys del nou segle és ben comprensible. Eren els anys que a Barcelona republicans i regionalistes havien desplaçat els dinàstics, i eren també els anys que uns i altres pugnaven fora de la capital del Principat per fer seus els districtes amb un control dinàstic poc extremat o amb molts ben afermats d'opositors al sistema. Per les terres de Lleida, malgrat les temptatives assajades, uns i altres hagueren d'esperar el 1907 per veure mínimament satisfetes llurs aspiracions. Fou amb la Solidaritat Catalana que el personal parlamentari adoptà una altra vegada elevades cotes

d'estabilitat, de la qual es beneficiaren - pressuposant que la reelecció era un objectiu perseguit per ells - tant els dinàstics com els antidinàstics. Superada la conjuntura solidària, la redistribució de l'espai electoral es manifestà nítidament. Monàrquics com Riu, Matheu, Serradell, etc., s'afermaren com a propietaris d'uns determinats escons, i republicans com Llari, Moles i Macià ho feren sobre d'altres. En el cas particular dels regionalistes, el seu arrelament fou menys consistent, encara que en total haguessin obtingut la victòria per un major nombre de diputats: Annós, Maristany, Trias de Bes i Rodés triomfaren el 1918. A partir d'aquesta data, només foren reelegits Trias de Bes i Rodés, i el primer només una vegada. D'altra part, els regionalistes pogueren comptar com a pròpies les victòries d'en Macià i d'en Garriga i Massó el 1907 i el 1910.

Durant la segona etapa (1907-1923), la renovació dels parlamentaris esdevingué menys accentuada que en la primera - el 44% dels diputats foren elegits tan sols una vegada i, quan hi hagué renovació, aquesta afectà molt més els regionalistes i dinàstics que als republicans que, amb cinc diputats - Dualde, Llari, Moles, Macià i Rodés -, feren seus 21 escons.

De totes maneres, la militància en un partit determinat no fou mai garantia de guanyar una acta. La facilitat amb què hom podia canviar - i sovint es feia - de filiació, tot conservant un mateix escó, n'és la prova més evident. La única garantia infal·lible d'èxit estava en el fet que els candidats que esdevien propietaris d'un districte, fossin dinàstics o republicans,

havien d'esforçar-se a gaudir i conservar un control estriote de la xarxa caciquil de la seva demarcació electoral.

18.5.- Quin paper jugava una victòria pels districtes de Lleida en la trajectòria política dels proclamats?

Es a dir, aconseguir una acta a Lleida era un dels darrers esglaons d'una carrera iniciada a l'Ajuntament d'alguna ciutat i finida al Senat o bé representava el trampolí per a accedir a càrrecs polítics de rang superior. Val a dir que el treball fet per a esbrinar això no ha estat gaire ambiciós. Ara bé, en el cas dels diputats nascuts i residents a la província sí que s'ha procurat resseguir de manera força acurada la seva trajectòria - l'estudi de les eleccions municipals i provincials ha facilitat en gran mesura aquesta tasca - i, per tant, sí que s'ha pogut establir bastant fidelment quin fou el recorregut de la part de l'èlite local que arribà a les Corts monàrquiques salvant els obstacles que el jerarquitzat "cursus honorum" de l'època marcava (435). Aquest s'iniciava normalment amb algun càrrec municipal o provincial; d'ací podia aspirar-se a un Govern Civil o a una acta de diputat generalment guanyada abans de rebre un nomenament de governador civil d'alguna província; una vegada arribat al Parlament, es podien seguir dos camins, passar al Senat - opció adoptada per aquells que es jubilaven o posaven punt i final a una carrera poc pretensiosa o amb poques possibilitats - o bé aspirar a exercir un càrrec de major envergadura dins de l'Administració estatal; aquests càrrecs eren, per ordre rigorós, primer una direcció general, després una subsecretaria i, per fi, una cartera ministerial que, com

diu Tusell, comportava adquirir de per vida, encara que el lloc s'hagués tingut només uns minuts, la categoria d'"ex-ministro" que, alhora, implicava esdevir candidat a la direcció del partit a què s'estava adscrit.

Els diputats d'origen autòcton seguiren, en la seva majoria, una carrera política curta que, després de salvar tots els tràmits reglamentaris, acabava amb una acta de senador. Curiosament, foren els qui no van seguir aquests tràmits els qui gaudiren d'un cursus honorum més expedit.

Hi ha nou diputats que van interrompre la seva carrera abans d'arribar al Senat - Clua, Dalmau, Nuet, Pereña, Serradell, Sol, Soldevila i els germans Vivanco -. Quant als quatre que obtingueren càrrecs posteriors o de més importància que un escó al Senat, cap d'ells no havia salvat disciplinadament totes les passes tradicionalment assenyalades per arribar al Congrés: els germans Riu i Periquet foren els únics que obtingueren un lloc de relleu en l'Administració abans d'acabar la Restauració. Aunós hagué d'esperar la Dictadura de Primo de Rivera i Macià, la proclamació de la Segona República. En certa manera, això són excepcions que confirmen la regla i com a tals s'han de considerar. La pauta general es caracteritzà, en la majoria de les carreres dels diputats autòctons, per un accentuat hermetisme estàtic. Eren els caps dels partits - dinàstics i republicans - els qui, després d'haver actuat políticament a nivell municipal i provincial, havien ocupat plaça d'aspirant a un escó parlamentari. Asseure's al Congrés o al Senat - i encara més rebre pels favors passats una senadoria vitalícia - requeria una certa reputació, que molts dels diputats lleidatans sembla que no arribaren a disfrutar.

QUADRE N º 30: CÀRRECS POLÍTICS DELS 18 DIPUTATS LLEIDATANS

Cap local del partit	9	Agelet M., Agelet J., Clua, Dalmau, Llari, Macià, Pereña, Riu E. Vivanco M., Vivanco G.
Regidor	6	Agelet M., Llari, Nuet, Pereña, Sol, Soldevila
Alcalde	3	Agelet M., Nuet, Sol
Diputat provincial	8	Agelet M., Clua, Dalmau, Llari, Nuet, Sol, Soldevila, Vivanco G.
President Diputació	3	Agelet M., Clua, Nuet
Governador civil	1	Vivanco M.
Senador per elecció	5	Agelet J., Balcells, Llari, Riu E., Torres i Vilanova
Senador vitalici	1	Agelet M.
Director general	1	Riu D.
Subsecretari	1	Riu E.
Ministre Restauració	-	
Ministre Dictadura	1	Aunós E.
President Generalitat	1	Macià

18.5.1.- L'acta de diputat com a antesala del Senat.

Aquesta era, com ja hem vist, la característica general dels diputats autòctons o residents a la província. Però, alhora, defineix també un grup minoritari d'encasellats dinàstics que arribaren a convertir un determinat districte en feu particular i hi romangueren fins que els arribà el nomenament de senador vitalici. I encara es poden incloure dins d'aquest primer grup un

conjunt de diputats catalans que, enviats des de Barcelona, arrelaren en un indret determinat sense traspassar mai els límits d'un Govern Civil o del Senat. "Grosso modo" han quedat establerts tres subgrups que tot seguit procuraré caracteritzar.

El més nombrós, els dels diputats oriunds, aplega tot just un 25% del total d'elegits i es nodreix essencialment - gairebé a parts iguals - de liberals i conservadors. Junt als dinàstics apareixen dos republicans - Llari i Pereña - com a casos singulars.

Tots, sense excepció, eren els polítics locals amb més reputació i poder per fer seu un determinat escó. Encara que la denominació de "polítics" potser només és correcte emprar-la per referir-se al republicà Pereña, en el cas dels dinàstics i de Llari, aquest mot es pot substituir fàcilment pel de cacic o notable. En general, els que han estat anomenats polítics locals eren notables locals - gràcies a la seva rellevant posició econòmica - i alhora cacics monopolitzadors de la vida política dels indrets que representaven a Corts. Obtenien l'acta molt més per la seva influència personal que no per la intervenció del ministre de Governació, el qual els havia d'utilitzar, a través del governador, per assolir els seus objectius. És possible que aquests mandataris es conformessin amb el control de la vida política local, ja que molt poques vegades els favors lliurats al Govern els valgueren el premi d'una senadoria vitalícia o d'un títol nobiliari, però també és possible que confiessin aconseguir quelcom més que poder local i no tinguessin prou força per a exigir-ho. En tot cas, no deixa d'ésser simptomàtica l'observació

feta per Sánchez de los Santos quan, referint-se a Miquel Agelet, puntualitza, en honor als favors lliurats, que "no ha desempeñado nunca cargos públicos, ni los gobiernos le han dado otra recompensa a sus dilatados servicios que la senaduría vitalicia" (436).

Fora de Llari i Serradell, tots havien desaparegut de la vida política abans de la Solidaritat Catalana i, tret del republicà Pereña, tots poden considerar-se - fins i tot Llari - encasellats governamentals. L'actuació del republicà Llari serveix per a caracteritzar un tipus d'oposició tolerada pel règim. Advocat aragonès fincat a Tremp, localitat de què era el primer contribuent, inicià la seva vida política com a regidor municipal, dins de les files del partit federal, i l'acabà com a senador després d'haver passat progressivament per la Unió Republicana, la UFNR i el reformisme. Sense atribuir mecànicament la seva implantació al districte de Tremp exclusivament a un nepotisme polític - car la seva influència personal devia ser prou important -, penso que la seva condició de cunyat dels Riu i Periquet esdevingué garantia immillorable per a conservar el seu escó a desgrat del govern de torn que, de ben segur i per evitar-se complicacions amb el cacic liberal, procurava no crear gaires obstacles si el republicà Llari tampoc no les causava. El tàndem Llari-Riu s'ajudava en tot i per a tot i a la muntanya lleidatana la seva voluntat era quelcom indiscutible. Així, la premsa liberal esdevenia propagandista del pretendent republicà i aquest actuava com a lloctinent del cap liberal, freqüentment allunyat del seu reducte electoral. Sense aquesta entente prè-

viament establerta no és possible explicar-se per quins motius l'acta de Tremp fou adjudicada sis eleccions consecutives a Llari sense cap mena d'oposició dinàstica. Tampoc podrien explicar-se les raons que portaren al diari de Tremp "El Conqués" a felicitar indistintament els dos diputats, Llari i Riu, pels seus "desvelos" en pro dels districtes (437). El negatiu del cas Llari ens el dona el seu correligionari M. Pereña, que, orfe de qualsevol ajut dinàstic, va comprovar com la seva carrera política esdevenia molt més efímera que la de Llari, malgrat comptar tots dos amb la mateixa trajectòria inicial. Pereña representava un oposant real al sistema i com a tal fou tractat, ja que després de la victòria assolida el 1903 gràcies a l'esforç de la Unió Republicana no se li donà cap altra oportunitat de repetir-la. Llevat d'aquest republicà, doncs, crec que la resta es poden considerar "diputats naturals" o triomfadors. "a palo seco" (438) ja que controlaven políticament i econòmicament el districte pel qual guanyaren. En general eren molt més diputats de "quota" - nom donat als que gaudien d'unes amples possibilitats econòmiques - que no a polítics professionals. Potser l'estatus social, la reputació i el poder local tangible que comportava una credencial devia ser més important que no un insegur poder polític dins de l'Administració estatal. Des d'aquest punt de vista, esdevé més comprensible la curta volada de la seva carrera política.

Dins del grup de diputats naturals s'han d'incloure aquells encasellats forans que arribaren amb el temps a convertir l'acta dels districtes on se'ls havia destinat en propietat particular.

Els liberals Vicente Alonso Martínez i Luis de León i els conservadors Ramón Martínez Campos i Rafael Cabezas són els homes més representatius d'aquest subgrup que, com l'anterior, també es caracteritzà per una carrera política sense aspiracions d'escalada política i aturada un cop arribaren al Senat. Encara que la primera acta la guanyaren gràcies als bons auspicis del ministre de la Governació, tots ells procuraren obtenir el control de la xarxa caciquil dels seus respectius districtes fins posar-la incondicionalment al seu servei. En tots el casos sembla que el sistema de favors compensatoris que acostumava a funcionar no patí cap esquerda. Els encasellats eren homes amb prestigi prop del Govern i, per tant, constituïen una font segura a l'hora d'assolir prebendes. Els promotors particulars de les seves candidatures no foren difícils de localitzar, ja que els polítics locals de segona fila, en especial els diputats provincials, es presentaren de bon grat a exercir aquesta funció. Així, per exemple, Josep Tarragona i Angel Feliu eren considerats per la premsa de la capital promotors del duc de la Seu i de Rafael Cabezas, a la Seu i a Tremp, respectivament (439).

La implantació d'aquests diputats forans va ser potenciada algunes vegades per una anterior relació familiar amb el districte. Aquest fou el cas de Vicente Alonso Martínez, que arribà el 1881 a Cervera a substituir el seu pare, i el de Ramón Martínez Campos, destinat a la Seu d'Urgell, districte relacionat amb el seu pare arran de passades campanyes militars.

L'últim subgrup a mencionar és el format pels encasellats governamentals, seleccionats per les directrius dels partits di-

476

nàstics d'àmbit barceloní, després de les pertinents negocia-
cions amb els seus correligionaris lleidatans, Els liberals
Josep Matheu i Josep Balcells, els conservadors Ricardo Ramos
i Isidre Valls i Pallerola, i els monàrquico-regionalistes Joan
Garriga i Massó i Pere Milà i Camps, en foren els seus màxims
representants. Cap d'ells no superà l'estadi de senador durant
la Restauració, i només Matheu rebé el nomenament de governador
civil. Encara que alguns són el que se n'ha dit diputats "trans-
humants" (440), el seu nomadisme era d'àmbit estrictament català.
Però la majoria concentraren la seva activitat a la província
de Lleida i, conscients que els calia un suport local mínim per-
què la seva elecció no resultés simplement impossible, procuraren
guanyar-se la vènia d'una part - si no podia ser de la totalitat -
dels mandataris del districte que pretenien. De primer moment,
com que es trobaven totalment desvinculats dels indrets on eren
destinats, i tampoc no comptaven amb una reputació prou important
prop de l'Administració de l'Estat, els calgué treballar-se a
fons el districte si volien assolir de debò la desitjada repre-
sentació. Això comportà desplegar un seguit d'activitats desti-
nades a donar-se a conèixer, no tant al seus futurs electors, sinó
als seus futurs promotors. En aquests pretendents s'ha de cercar
l'origen de les excursions electorals pels pobles d'una determi-
nada demarcació per a fer-se propaganda per posar al servei del
districte "ses energies, sa influència i sa envejable posició
social" (441) i, sobre aquesta base, signar totes les aliances
que calgués signar per a guanyar. El 1901, l'independent Domè-
nec Sert inaugurava el costum de fer públic un manifest programa

tot i que de moment només servia per a reconèixer públicament l'absència absoluta de qualsevol punt programàtic que anés més enllà de la simple declaració de confessar-se defensor dels interessos materials i morals del districte. Amb el temps, la defensa d'aquests interessos es concretà en promeses de carreteres, ponts i camins de tota mena; així mateix, els viatges es feren més polítics i més llargs i s'acompanyaren d'un indispensable míting de presentació pública dels pretendents, encara que no s'abandonà l'acostumat àpat en honor d'aquests. I si de moment aquests actes foren poc freqüents, aviat esdevingueren indispensables per a tothom. Diputats com Matheu, per exemple, salvaguardaren ian bé els interessos dels seus electors - interessos que segons "Lo Pla d'Urgell" es concretaven en "...una bona colocació p'el fill, una gestió a Madrid, o un assumpte de quintes..." (442) - que arribaren a fer-se mereixedors d'assolir la seva proclamació mitjançant un precepte legal - el famós article 29 -, instrument ideal, segons el diari "Nuevo Ambiente" de Cervera, per a evitar "luchas enconadas, semillero de eternos odios" (443).

Mentre aconseguiren la lleialtat d'una fracció important dels cacics locals, capaços d'assegurar-los la victòria, l'elecció es desenvolupava amb tota normalitat, però quan aquesta lleialtat els era negada o esdevenia poc potent, aquests candidats eren els que recorrien als ressorts tradicionals per a comprar-la, per a neutralitzar l'opinió adversa, o per evitar que s'expressés. La relació de votacions protestades davant la junta provincial del cens i del Tribunal Suprem reflecteix clarament actuacions en aquest sentit dels liberals-regionalistes, Matheu

- L'elecció de Cervera fou protestada el 1910, el 1914, el 1918 i anul.lada el 1923 -, Milà - acusat de cometre irregularitats a Solsona el 1914 -, i del lligaire Trias de Bes - denunciat en el mateix sentit que els anteriors per la seva actuació a la Seu d'Urgell el 1918 i el 1920 -. Davant d'aquesta actuació es fa difícil creure que les seves pretensions restaven satisfetes amb una acta de diputat o senador. El pas d'alguns d'aquests homes de les files dinàstiques al regionalisme - Matheu i Ramos per exemple - abans d'acabar-se la Restauració i la continuació de la seva carrera política més enllà de la Dictadura primoriverista - Garriga i Massó, Trias de Bes, Matheu, etc. ... - crec que pot considerar-se un indicador del veritable caràcter de la seva activitat política. En aquest sentit, si bé és cert que no eren polítics professionals - car no es dedicaven exclusivament a la política ni en vivien -, la seva activitat no obeïa purament a raons d'estatus o reputació personal; si hagueren d'aturar-se al Senat o no hi arribaren, crec que fou més per manca de possibilitats d'accés a càrrecs importants que no per manca d'aspiracions.

18.5.2.- L'acta de diputat com a esglaió d'una carrera política llarga.

A l'entorn d'un 25% dels diputats foren proclamats tan sols una vegada i desaparegueren completament de la vida política lleidatana. Resseguint la pista dels més coneguts s'ha pogut comprovar que, efectivament, passar per Lleida era només un pas intermedi d'una cursa que tenia el punt d'arribada en una subsecretaria i, fins i tot, en una cartera ministerial. Aquests homes com-

parteixen l'activitat política amb el dret i el periodisme, però gasten la majoria de les seves energies en la primera de les activitats esmentades.

El currículum de quatre diputats pels quals l'acta de Lleida fou només una palanca de promoció ens serveix d'exemple il·lustratiu. Abans, però, cal remarcar que els proclamats inclosos en aquest grup eren encasellats governamentals amb serioses dificultats a l'hora de connectar amb les estructures de poder local; la seva presència podia ser fins i tot font de problemes entre els cacics dels districtes on eren designats i el portaveu del ministre de la Governació, per a qui era un greu compromís accontentar les dues parts. El rebuig de què fou objecte Luis de Armiñán el 1905 per part dels principals capitosts de les Borges Blanques - que obligaren el governador civil a demanar a Madrid la substitució de l'encasellat - descobreix aquest tipus de problemàtica. No obstant això, difícilment eren ateses aquestes exigències si contravenien les instruccions de Madrid. Aquest sembla que fou el cas d'Armiñán, diputat per Cervera el 1901, proclamat - a desgrat de les queixes - per les Borges el 1905, alhora que també era nomenat governador civil de la Corunya. Poc després obtingué el càrrec de subsecretari de la Governació. A partir d'aquí, les possibilitats de ser designat per a ocupar alguna cartera ministerial es multiplicaren, però hagué d'esperar 17 anys per aconseguir-la. Durant l'interval no li tocà altra solució que donar marxa enrera en un recorregut fet amb massa rapidesa i començar de bell nou a acumular mèrits. Així, passà de nou pel Parlament, per una direcció general, per una subsecretaria i, per fi, el 1923 era designat ministre de Treball. El seu

correligionari, el liberal Cipriano Garijo, també representà incidentalment els electors de les Borges Blanques al Congrés de diputats. Durant trenta anys - 1881 a 1910 - ocupà sempre un escó parlamentari o per Eivissa o per les Borges; des d'aquí pogué arribar a subsecretari d'Hisenda i a vice-president del Congrés de diputats.

Tampoc Salvador Canals - diputat entre 1903 i 1920 per cinc districtes electorals diferents, entre els quals el de Lleida - no aconseguí superar l'estadi de subsecretari de la Presidència, càrrec exercit durant el segon govern Maura.

Per a d'altres diputats, bàsicament catalans, Macià, Moles, Rodés, els germans Riu i Periquet, etc., haver estat elegits per algun districte lleidatà suposà, també, un estadi en el seu perllongat recorregut polític. No obstant tot, això no fou mai - com succeïa en el grup de diputats forans que acabem d'esmentar - una situació intrascendent que calgués superar ben aviat. Alguns d'aquests homes aparegueren amb la Solidaritat Catalana i esdevingueren portaveus de l'oposició al sistema; d'altres foren posteriors a aquest moviment i una minoria actuava ja des dels primers anys del nou segle. Tots sobrevisqueren a la Restauració monàrquica i a la Dictadura primoriverista i entre ells s'hi troben tres ministres - Moles, Rodés i Aunós -, un subsecretari - E.Riu -, un director general - D.Riu - i tres presidents de la Generalitat de Catalunya - Macià, Maluquer i Moles, encara que aquests dos últims ocuparen el càrrec amb caràcter interí -. On arrelaren, es convertiren en veritables institucions i hi controlaren les més petites manifestacions de la seva vida política.

El seu poder estava tan consolidat que era summament difícil pretendre desplaçar-los; situació que fins i tot fou assumida pels mateixos governs de torn, que aviat optaren per respectar-los l'acta en lloc de disputar-los-la. Se'ls demanava opinió per a tot i prova d'això la dona la premsa provincial quan transcriu, moltes vegades, notes com aquesta: "...els elements conservadors de Lleida donen un vot de confiança al diputat a Corts Ramos perquè, en unió dels representants del partit, designi (el subratllat és meu) els candidats de les properes eleccions municipals" (444). Macià, Rodés i E.Riu intervingueren des de sempre en la selecció dels candidats a concórrer a les eleccions a la Diputació provincial i, cap al final de la Restauració, el "macianisme", el "roderisme" i el "riuisme" s'havien convertit en moviments amb entitat pròpia que donaven nom a les candidatures dels districtes de les Borges Blanques, Balaguer i Sort, respectivament.

¿En què es diferenciava l'actuació del liberal Riu de la dels republicans Macià o Rodés? És a dir: ¿influa en algun aspecte del seu tarannà político-electoral estar amb el règim o a l'oposició? Cap dels tres no vivia als districtes que controlaven políticament, però tots tres eren respectats i totes les seves orientacions eren religiosament escoltades. E.Riu estava prop de l'Administració central i això podia reportar beneficis materials als cacics del seu districte que, agraïts, mai no li negaren l'acta, ni a ell ni als seus pupils. Sembla, doncs, que l'acta estava en funció de les carreteres, estacions telefòniques, ponts i línies de ferrocarril (445), promeses o construïdes. Si tot això

era ben gestionat, el triomf estava assegurat. I que aquest era el pacte que funcionava ho demostra, en certa manera, el telegrama que l'alcalde de Sort - baluard d'E. Riu - adreçà el 1918 a D. Riu per donar-li el més "sincero parabién" per haver estat proclamat diputat per Solsona gràcies a l'aplicació de l'article 29, tot fent-li saber la confiança que es tenia que l'acta de diputat li seria "estímulo para secundar dignamente a tu ilustre hermano nuestro querido Emilio en sus gestiones en pro del distrito" (446). Se l'assabentava, per tant, de quines eren les seves obligacions, les quals calia complir si no es volia trencar el contracte establert. Encara que, si això darrer passava, sempre quedava el recurs a la força i a la coacció, mesures habituals de la muntanya lleidatana molt més que no a la plana.

Però Rodés i Macià no estaven prop de l'Administració de l'Estat. Què podien oferir a canvi de l'acta?. La ferma vinculació d'en Macià a les Borges Blanques s'ha d'explicar a través dels arrels familiars que l'unien al districte i, sobretot, a través dels lligams personals que ell sabé crear-se mentre el representà. La condició de gran terratinent li valgué el suport incondicional dels propietaris, que promogueren la seva candidatura fins i tot quan el mateix Macià es negava a fer-ho (447). La denúncia pública dels problemes del districte - carreteres, comercialització i adulteració de l'oli, etc. ... (448) - en el Congrés de diputats - contrarestant així la manca d'accés prop de l'Administració central - li valgué una reputació popular que s'acreixia amb els anys i el vinculava cada cop més estretament

amb els seus electors. Per contra, el cas de Rodés resulta més difícil d'explicar. Arribà a Balaguer amb la Solidaritat Catalana i hagué de vèncer serioses dificultats per aconseguir el suport dels republicans del districte, ja que una fracció important d'aquells s'havia declarat antisolidària. No obstant això, passada l'eufòria de l'any 1907, Rodés també va saber reunir a l'entorn de la seva persona totes les forces antidinàstiques de Balaguer. Catalanistes i republicans de totes les tendències lluitaren plegats - almenys fins el 1918 - per tal de desbancar els monàrquics, tot consolidant la implantació del seu capdavanter, que, quan se n'adonessin, hauria esdevingut intocable. I quan aquest front antidinàstic començà a clivellar, Rodés salvaguardà la seva acta fins el 1923 apropant-se als regionalistes i substituint el suport que fins llavors rebia de l'esquerra pel de la dreta, no sols regionalista, sinó també monàrquica. Tant Macià com Rodés foren dels pocs polítics de l'oposició tolerats pel sistema gràcies a la seva implantació personal, difícil de contrarestar sense recórrer a grollers mecanismes de falsificació del sufragi de problemàtica aplicació, donat el major desenvolupament polític, econòmic i social dels seus districtes de la plana lleidatana.

D'altra part, potser és en relació amb els diputats d'aquest darrer subgrup que es pot parlar de polítics més o menys professionalitzats, que procuraren salvaguardar la seva actuació electoral adequant-la intel·ligentment a les exigències i possibilitats de cada moment històric en particular.

18.6.-QUADRE Nº 31

DIPUTATS (1891 - 1923)	ORIGEN RESIDENCIA	PROFESSIO	FILIACIO	PERIODE PROCLAMACIO	TOTAL ACTES
AGELET I BESA, Miquel	1	A.	L	1	4.
AGELET I GARRELL, Josep	1	A.	L	1	1
ALIER I CASI, Lluís Ma.	2	A	F	3	1
ALONSO MARTINEZ, Vicente	3	B.	L	1	5.
ALONSO MARTINEZ, Dionisio	3	A	L	1	1
ARMIÑAN PEREZ, Luis de	3	A	L	1	2
AUNCS I PEREZ, Eduard	1	A	Rg	3	1
BALCELLS I CORTADA, Josep	1*	C	L	1	1
CABEZAS MONTEMAYOR, Rafael	3	C	C	1	3.
CALZADO SANJURJO, Adolfo	3	D	R/L	1	2.
CANALS VILARÓ, Salvador	3	B	C	3	1
CLUA I ANGLES, Marià	1	D	C	1	3
DALMAU I OLIVART, Ramon de	1	A	C	1	2
DUALDE GÓMEZ, Joaquín	3	B	R	3	1
GARCIA TRAPERO, Ricardo	3	-	L	1	3
GARIJO ALJAMA, Cipriano	3	A	L	1	2
GARRIGA I MASSÓ, Joan	2	D	L/Rg	2	3
GÓMEZ Y GÓMEZ PIZARRO, J.	3	B.	C	1	1
GUILLERNA DE LAS HERAS, R.	3	A	C	1	1
JOVER PIÑAN, Gregorio	3	-	L	1	1
LEON CATAUMBER, Luis de	3	-	L	1	2.
LUQUE ALCALDE, Enrique	3.	A	L	1	1.

(cont.) QUADRE nº 31

D I P U T A T S					
(1891 - 1923)					
	O.R.	P.	F.	P.P.	T.A.
LLARI I ARENY, Josep	3.	A	R	3	6
MACIA I LLUSSA, Francesc	2.	D	R _G /R	3	8
MALUQUER I VILADOT, Joan	2	A	C	1	3
MARISTANY, F. de Paula	2	-	R _G	3	1
MARSANS I PEIX, Joan	2	-	C	3	1
MARTINEZ CAMPOS, Ramon	3	E.	C	1	6
MARTORELL I DEL FIVALLER, R.	2	D.	C	1	1
MATAIX I SOLER, Santiago	3	A	L	1	1
MATHEU I FERRER, Josep	2	C	L	3	4
MILA I CAMPS, Pere	2	C	R _G /L	3	3
MOLES I ORMELLA, Joan	2	A	R	3	4
MORAGAS SAIZ, José	3	-	L	1	1
MOTCS MARTINEZ, Antonio	3	B	L	1	1
NUET I MINGUELL, Jaume	1	D.	L	1	1.
PEREÑA I PUENNE, Manuel	1	B	R	1	1
RAMOS CORDERO, Ricardo	2	C	C	3	2
RIU I PERIQUET, Emili	1*	C	L	2	8
RIU I PERIQUET, Daniel	1*	A	L	3	5
RIUS I RIUS, Manuel	2	C.	L	3	1
RODÉS I BALDRICH, Felip	2	A	R/R _G	3	8
SALES MUSOLES, J. Vicente	3	A	L	3	1
SAN MIGUEL DE LA GANDARIA, J.	3	-	In	1	1
SERRADELL I FARRAS, Joan	1	A	L	3	3

(cont.) QUADRE nº 31

D I P U T A T S (1891 - 1923)	O.R.	P.	F.	P.P.	T.A.
SERT I BADIA, Domènec	2	C	In	1	1
SOL I TORRENS, Josep	1	C	L	1	1
SOLDEVILA I CLAVER, Ramon	1	A	C	1	1.
TORRES I VILANOVA, Joan	1*	C	C	3	1
TRIAS DE BES, Josep Ma.	2	B	Rg	3	2
VALLS I PALLEROLA, Isidre	2	C	C	1	3
VIVANCO MENCHACA, Gerardo	3.	A	C	1	1.
VIVANCO MENCHACA, Manuel	3.	-	C	1	3.

C A N D I D A T S (1891 - 1923)	ORIGEN	FILIACIÓ	ACTES PRETRESSES
AGELET I ROMEU, Antoni	1	L	1
ALONSO MARTINEZ-BEA, José	3	L	1
ARUMI I SAURI, Joaquim	2	In	1
BARELLA I ARRANT, Miquel	2	Rg	1
BOFILL I CAPELLA, Gustau de	2	C	1
BOIXADER I SOLANA, Isidre	2	L	3
CASTELLS I BALLESPI, Camil	1	R	1
CASTELLS I BALLESPI, Rosend	1	R	2
CATA DE LA TORRE, Ramon Ma.	3	-	1
CIRICI I VENTALLÓ, Domènec	2	T	1
CUENCA, Luis de	3	I	1
ESTADELLA I ARNO, Josep	1	R	2
ESTEVAÑEZ MURPHY, Nicolás	3	R	1
FELIU I ESCALA, Angel	3	In	1
FERNANDEZ ABRIL, Juan de D.	3	In	1
FERNANDEZ GRANDE, Basilio	3	In	1
FERRER I BUSQUETS, Lluís	2	C	1
FLORENSA I FARRE, Manuel	1	Rg	1
FORTUNY, Carles de	2	Rg	1
FUSTER I FUSTER, Marià	2	C	1
GABARRÓ I TORRES, Antoni	2	Rg	2
GARCIA MARQUES, Manuel	1	R	2
GASOL PUIG, Felip	2	I	1
GAVIN I BAGES, Ignasi	1	UMN	1
GRINÓ I PIÑOL, Joan	1	I	1
HIDALGO SAAVEDRA, Ignacio	3	R	3

(cont.) QUADRE nº 32

C A N D I D A T S			
(1891 - 1923)	O.	F.	A.P.
JAUQUES I QUER, Marià	1	T	1
JORDANA, Marcelino	1	In/R	1
JORRO BARBER, Mariano	3	L	3
LAPORTA I MERCADER, Miquel	2	R	1
LARROSA I PICH, Pedro	2	Rg	1
LASALA I BORDERAS, Pere	1	R	1
LLANSA DE BOBADILLA, F.de B	2	T	1
LLOVET I BARGUES, Ramon	2	C	1
MARTINEZ CAMPOS, Miguel	3	C	1
MAURI I ARNALOT, Ramon	1	C	1
MAURI I VIDAL, Narcís	2	C	1
MENENDEZ DE PARRA, José	1	C	2
MIR I MIRC, Josep Ma.	2	R	1
MONTIU I REÑE, Salvador	1	L/C	2
NADAL I FERRER, Joaquim Ma	2	C	1
ORTIZ DE ZARATE, Enrique	3	T	1
RAMONICH I DE MAS, Lluís	1	C	2
ROVIRA I BRUGUERA, Josep	2	Rg	1
SARACIBAR Y DE LA CAMARA, J	3	L	1
SEGARRA, Estanislau	1	T	1
SISCART, Josep Ma. de	2	I	1

(cont) QUADRE nº 32

C A N D I D A T S (1891 - 1923)	O.	F.	A.P.
SOL I MESTRES, Roger	1	L	1
SOLDEVILA I CARRERA, N.	1	R	1
TORRES I BARBERÀ, Humbert	1	R	1
TOST I MARTORELL, Xavier	2	C	1
VALLS I TABERNER	2	C	2
VALLS I VICENS, Josep Ma.	2	Rg	1
ZULUETA I GOMIS, Josep	2	R	2

QUADRE Nº 33

S E N A D O R S (1891 - 1923)	ORIGEN	FILIA- CIO	ESCONS LLEIDA	DIPUTAT LLEIDA
ABADAL I CALDERÓ, Ramon d'	2	Rg	1	
AGELET I BESA, Miquel	1	L	2	*
AGELET I GARRELL, Josep	1	L	3	*
ALLENDESALAZAR, Manuel	3	C	2	
ARGEMI I MARTI, Lluís	2	T	1	
AUNÓS I CAU, Eduard	1	L/C	1	*
AZCÁRRAGA, Manuel	3	C/L	1	*
BERNAR LLACER, Rafael	3	C	2	
BORRELL I FOLCH, Antoni	2	L/C	2	
CALZADO SANJURJO, Adolfo	3	R/L	1	*
FORTUNY I CARPI, Epifani	2	T	1	
GIRONA I VILANOVA, Ignasi	2	Rg	1	
GIRONA, Jaume	2	C	1	
GOMAR Y DE LAS INFANTAS, M,	1	I	1	
GONZÁLEZ GREVILLA, J. Ma.	3	L	1	
JOVER I MARQUET, Eusebi	2	R	1	
JUNOY I GELABERT; Emili	2	R/L	3	
LANDECHO URRIES, Luis	3	C	1	
LUQUE DE VELÁZQUEZ, Federico	3	C	2	
LLARI I ARENY, Josep	1	R	2	*
MALUQUER I DE TERRELL, E.	2	C	1	
MALUQUER I VILADOT, Joan	2	C/L	2	*
MAREBU I FERRER, Josep	2	L/Rg	2	*
MILÀ I CAMPS, Pere	2	Rg/L	1	*
MOLES I ORIBELLA, Joan	2	R	1	*
RIU I PERIQUET, Emili	1	L	2	*
SAFORCADA, Arturo	3	C/L	1	
SALLERON AMAT, Josep	1	L	1	

SENADORS (1891 - 1923)	O.	F.	E.	D.
SOSTRES I REY, Joaquim	2	L	1	
VALLE CARDENAS, Manuel	3	L	2	
VALLS I PALLEROLA, Isidre	2	C	2	*
VEGA DE ANZO, marquès de la	3	C/L	1	
ZIBURU, Enrique de	3	C/L	1	

Indicadors dels quadres de diputats, candidats i senadors:
Origen: 1= Lleida; 2= resta de Catalunya; 3= resta d'Espanya; * = nascut a Lleida amb residència fora; . = nascut fora i resident a Lleida.
Professió: A= professions jurídiques; B= professions liberals; C= èlites econòmiques no agràries; D= terratinent; E= militar; . = títol de noblesa.

Filiació en el moment de guanyar o pretendre l'acta:
 L= liberal; C= conservador; In= independent; T= tradicionalista; I= integrista; Rg= regionalista (Lliga); R= republicà.

Escó guanyat o pretès a Lleida: s'indica amb un número, que si va acompanyat de (.) vol dir que fou diputat abans del període 1891-1923.

Període de la seva proclamació: 1= abans de 1907; 2= abans i després de 1907; 3= després de 1907.

Notes

(1)- No s'ha pres en consideració en la relació de diputats Eduard Aunós i Cau, perquè, encara que guanyà l'acta de la Seu el 1914, s'anul·là la votació i no arribà a gaudir realment de l'escó parlamentari.

(2)- Els candidats retirats a darrera hora no figuren a la llista. Foren:

Antúñez (L); Balaguer, 1898, i la Seu, 1916.
 Faustí Ballvé (I); les Borges Blanques, 1918.
 Joaquim Coll i Astrell (I); Tremp, 1910.
 Santiago Estapé i Pagès (Rg); la Seu d'Urgell, 1923.
 José de Elósegui (C); Tremp, 1907.
 Ramon Felip i Galícia (dinàstic); Lleida, 1918.
 Josep Maluquer i Salvador (C); Sort-Viella, 1891.
 Joan Marsal i Claró (dinàstic); Lleida, 1918.
 José Moragas (L); Tremp, 1901.
 Magí Morera i Galícia (Rg); Lleida, 1910.
 Ramon Pla i Armengol (catal.-social.); Balaguer, 1918.
 Rafael Roig i Torres (C); Cervera, 1907.
 Josep Vilaplana (I); les Borges, 1918.

ELS PARTITS

19.- ELS PARTITS: IMPLANTACIÓ I ESTRATÈGIES ELECTORALS.

La reputació personal i la capacitat negociadora dels candidats a un càrrec públic foren els factors més importants a l'hora de determinar la seva adjudicació. No obstant això, dinàstics i antidinàstics rarament actuaren a títol individual. Uns i altres comptaren amb el suport d'unes organitzacions de notables o de partit que s'encarregaren de potenciar les seves possibilitats negociadores, a la vegada que cercaven les enteses adients per a aconseguir la victòria davant les urnes i alhora que complien els requisits formals per a donar caràcter legal als comicis.

Veure quina va ser la dinàmica de les estratègies electorals dels diversos candidats, i recollir els resultats globals assolits a través dels comicis locals, provincials i generals per tots els agrupaments que competiren a Lleida, constitueix l'objectiu d'aquest apartat.

En referir-se als partits dinàstics del regnat d'Alfons XIII, Javier Tusell afirma que "desde un punto de vista moderno, lo más característico de ellos es precisamente su inexistencia" (449). La manca de programes polítics amb una mínima base ideològica i la manca d'una organització que comportés l'existència d'afiliats o la celebració d'assemblees periòdiques i d'actes propagandístics, pressuposa que es parli de partits polítics per referir-se tan sols a unes "clienteles" on les "tertúlies de casino" esdevenien els únics indicis d'activitat (450). El

mot partit polític es converteix en sinònim de clientela política aplegada a l'entorn d'un reduït nombre de notables locals mobilitzats només en funció de la convocatòria d'uns comicis que calia pactar. Oligarquia i clientelisme foren els trets definitoris del sistema polític que funcionà arreu del país. Lleida, com qualsevol altre indret, donà la seva particular versió del funcionament d'aquest sistema. Un sistema que també comptà amb la presència de l'oposició republicana, decidida a crear una estructura orgànica, capaç de transformar-se en una veritable organització política. Però la feblesa orgànica dels agrupaments republicans, implantats pràcticament només a la capital, els portà a observar una actuació no gaire diferent a la dels seus adversaris, tot i els esforços desenvolupats a fer evolucionar, progressivament, un procés electoral corromput i lluny de ser democràtic.

Aquesta manca de fortes estructures partidistes explica que entre 1890 i 1923 sigui extremament difícil trobar dos grups, afins o contraris, que no haguessin estat amics i enemics en algun moment de la seva existència. Hom esdevingué un model ideal de pragmatisme, car sempre es demostrà la millor de les disposicions a l'hora d'aliar-se amb qui fos mentre això representés algun increment de la seva pròpia influència política. Ara bé, les estratègies electorals preïen orientacions diferents i de vegades força contradictòries segons els tipus de comicis a lliurar. En general, els comicis municipals de la ciutat de Lleida despertaren, en tothom, el màxim interès.

19.1.- ELS PARTITS DINÀSTICS.

Si ens fixem primer en els partits del torn, els resultats mostren que, globalment, gaudiren d'una posició preeminent tant a la Diputació provincial com en el repartiment dels escons parlamentaris. Per contra, la seva influència dins del consistori de la ciutat de Lleida restà progressivament disminuïda davant d'un notori predomini republicà, que, llevat de l'interval 1909-1911, fou sostingut des que s'encetà amb la Unió Republicana del 1903 fins a les darreres eleccions monàrquiques. Seria aquesta hegemonia republicana a l'Ajuntament l'eix a l'entorn del qual girarien totes les complexes aliances establertes, tant en el cas dels dinàstics com dels antidinàstics.

Mentre l'oposició republicana no va fer cap mena deombra a un omnipotent predomini dinàstic, liberals i conservadors només hagueren d'arribar a un mutu enteniment per a repartir-se amistosament els llocs en litigi en cadascun dels tres nivells electorals assenyalats. A jutjar pels resultats assolits, sembla que l'entesa entre governamentals s'acordà sempre amb gran facilitat. Amb tot, els liberals gaudiren d'una situació d'avantatge respecte als conservadors, sobretot a partir del 1907, ja que foren ells els qui millor aconseguiren recuperar-se després de l'ofensiva solidària.

L'evolució política dels dos grups dinàstics no fou massa diferent mentre comptaren amb un cap amb autoritat suficient per a evitar dissidències i controlar personalismes. Les diferències començaren a marcar-se quan s'esquerdà la unitat d'acció entorn d'aquests caps, tot coincidint amb l'inici d'una etapa que marcà, a tot l'àmbit estatal, la desintegració en tendències oposades de les dues grans formacions polítiques de la Restauració. Coin-

cidint amb la desaparició física de Cánovas (1897), de Silvela (1905) i de Sagasta (1903), a Lleida també es començà a posar en qüestió l'autoritat dels fins llavors caps provincials indiscutibles. L'oposició sorgí de les files de nouvinguts a la vida política provincial que volien obtenir la seva pròpia àrea d'influència, o bé dels antics companys de gestes, preparats a esdevenir solució de recanvi davant d'una previsible desaparició - o retirada de la vida política activa - dels vells dirigents. Aquesta darrera fou la situació viscuda dins les files del partit conservador. Cap el 1907, als conservadors, els calia cercar un substitut a Ramon Soldevila. Amb motiu dels preparatius electorals de les eleccions de la Solidaritat, el governador civil de Lleida parlava, referint-se a Soldevila, de direcció nominal més que efectiva i es lamentava davant del ministre de la Governació de les dificultats que els caps conservadors -Clua, Vivanco, Costa, etc. ...- li plantejaven a l'hora de fer-los complir les instruccions del Govern (451). La mort de Soldevila sobrevingué el 1908 i des de llavors les divisions i els enfrontaments dels seus possibles successors es feren insalvables. Es posaren, teòricament, sota les ordres d'en Maura, però mentre uns es mostraven decidits a seguir les línies generals de la vella pràctica tornista de pactar les eleccions amb els liberals, n'hi hagué d'altres que feren seu el nom de Joventut Conservadora i amb un vell capítost al davant, Genaro Vivanco, es negaren a donar un suport indiscriminat a tots els candidats pel sol fet de ser governamentals. Maura intentà posar ordre al partit conservador de Lleida "en su variedad de matices, juntas y organizaciones ..." (452) i amb vista als comicis de 1910, encarregà

a Joan Maluquer i Viladot aquesta delicada missió. Les instruccions donades per aquest intermediari foren concretes: unió davant els republicans, suport als candidats dinàstico-liberals, encara que fossin contraris, i organització del partit a tota la província. Les seves gestions però, foren infructuoses. Les forces conservadores de Lleida estaven dividides i així decidiren romandre fins al final de la Restauració.

Abans de les eleccions provincials de març de 1911, aquestes forces conservadores eren, bàsicament, la Joventut Conservadora i el Comitè Conservador de la ciutat de Lleida i alguns comitès locals de les dues o tres poblacions més importants de la província. Després de les esmentades eleccions provincials, el liberal-demòcrata Eduard Aunós i Cau guanyà, amb l'ajut del Comitè Conservador de la Seu, un escó per aquest districte; això, junt a la resolució d'alguns assumptes personals que l'acararen als seus correligionaris, el decidiren a canviar-se de partit. El seu ingrés a les files conservadores fou per a aquest, un cert reviscolament, car la seva entrada anà acompanyada de la creació d'un òrgan propagandístic - "El País" havia deixat de ser-ho des . que es posà al cantó d'en Riu i Periquet, aproximadament cap el 1903 - que va aparèixer a primers de gener de 1912 amb el nom de "La Prensa". Aquesta nova publicació, amb el subtítol de "Diario Monárquico Conservador" es declarà en franca oposició amb els vells líders del partit i s'anomenà portaveu de la Joventut Conservadora, entitat que llavors rebé un cert impuls arran de l'ingrés d'homes joves - alguns futurs republicans com Epifani Bellí i E. Jané - a les seves files, disposats a endegar una sèrie de treballs en pro de l'organització del partit fora de la

capital provincial. Les instruccions per efectuar aquesta reorganització es donaren, però és dubtós que mai s'apliquessin. Així, quan Maura deixà la direcció del partit, la maurista Joventut Conservadora de Lleida devia sentir-se tan feble que no s'atreví a trencar immediatament les relacions amb la resta de les forces conservadores fidels al comandament d'Eduard Dato. Fou necessari un altre incident electoral de caire eminentment personalista perquè es consumís definitivament la separació entre datistes i mauristes. De nou, el protagonista d'aquest incident, produït el 1916, fou l'aspirant a l'acta de diputat de la Seu d'Urgell, Eduard Aunós i Cau. La coalició antirepublicana que venia funcionant des dels comicis municipals de 1911, i a la qual Joventut Conservadora havia entrat i n'havia sortit diverses vegades, optà per negar el seu suport al candidat de la Seu, que tot i procurar de nou - ja ho havia fet el 1914 - guanyar l'escó mitjançant els seus propis recursos resultà derrotat, alhora que se li suspenia el seu diari "La Prensa" com a rèplica als atacs que aquest havia publicat contra les autoritats provincials. A partir d'aquest moment, quedà ratificada una divisió entre datistes i mauristes que, formalment, a tot l'Estat s'havia produït quatre anys enrera. Els dos petits grups sobrevisqueren fins a la dictadura primoriverista i, encara, arran del govern Dato de maig del 1920, els datistes comptaren amb un últim batlle de reial ordre. La designació de l'ex-alcalde conservador Francesc Costa i Terré els suposà prendre part activa, després d'haver romàs al marge des del 1916, en el repartiment dels escons parlamentaris d'aquest any (453).

Davant d'aquesta panoràmica general, la sort dels liberals se'ns apareix més fructífera. El recompte d'escons o regidories palesa clarament la seva prioritat implantativa i llur major capacitat per a mantenir una notòria estabilitat a partir de la seva recuperació després del momentani retrocés de 1907. Cert que des de 1903 havien perdut el control de l'Ajuntament de la ciutat, però mai no deixaren d'estar-hi ben representats; seguiren fins el 1919 amb majoria a la Diputació provincial i sempre guanyaren, almenys, dues de les vuit actes de diputats a Corts.

QUADRE Nº 34 : RESUM DELS RESULTATS DE LES ELECCIONS A L'AJUNTAMENT DE LLEIDA

PARTITS DATA ELECCIONS	PARTITS							
	CONSERVADORS	LIBERALS	MONÀRQUICS DISSIDENTS	CARLINS	INTEGRISTES	LLIGA REGIONALISTA	PRR	REPUBLICANS NACIONALISTES
10-V-1891		13D		3				9
13-XI-1893		11D						2
12-V-1895		12D						
9-V-1897	9			4				
14-V-1899	9	5						
10-XI-1901	2	10						2
8-XI-1903	2	2						8
12-XI-1905	1	2						8
2-V-1909	1			3	1		2	5
12-XII-1909	1	3		3			2	2
12-XI-1911	2	2		3	1		3	4
9-XI-1913	2	2	2	1			2	5
14-XI-1915	2	2		3			1	6
11-XI-1917		1	2	1			3	5
8-XII-1920	1				1	1	3	7
5-II-1922	1	3		1	1		3	4

(D) - Per als anys 1891, 1893 i 1895, s'indica el total de regidories guanyades pels dinàstics sense especificar-ne la filiació.

QUADRE Nº35: RESUM DELS RESULTATS DE LES ELECCIONS A LA
DIPUTACIÓ PROVINCIAL

DATA ELECCIONS	PARTITS								
	CONSERVADORS	LIBERALS	MAURISTES	CARLINS	INTEGRISTES	LLIGA REGIONALISTA	PIRR	REPUBLICANS NACIONALISTES	REFORMISTES
11-IX-1892	12D								
9-IX-1894	7D								
6-XII-1896	10D								
11-IX-1898	2	5						1	
10-III-1901	6	3		1	1			1	
10-III-1903	3	4						1	
12-III-1905	5	5		1				1	
10-III-1907	2	4						2	
24-X-1909	3	2	2	1		1		3	
12-III-1911		2		1				5	
9-III-1913	3	6				1		2(2)	
14-III-1915	1	3		1				1	2
11-III-1917	2	7					1	2(3)	
6-VII-1919		1		1		3(4)		1	2
12-VI-1921	2	3				5(5)	1	1	
10-VI-1923	1	1	1			2(6)		3(7)	

(D)- Per als anys 1892, 1894 i 1896, s'indica el total de diputats dinàstics sense especificar-ne la filiació; els republicans de 1894, 1898 i 1903 són federals.

{2},{3}- Inclouen un nacionalista-roderista.

{4},{5},{6}- Inclou un nacionalista roderista.

{7}- Inclou un macianista.

QUADRE Nº 36: RESUM DELS RESULTATS DE LES E. LEGISLATIVES

PARTETS DATA ELECCIONS	PARTETS								
	CONSERVADORS	LIBERALS -UMN-	INDEPENDENTS DINÀSTICS	INDEPENDENTS AUTONOMISTES -FNA-	CARLINS	LLIGA REGIONALISTA	FEDERALS	REPUBLICANS	REFORMISTES
1-II-1891	4	4						1	
5-III-1893	2	5							
12-IV-1896	5	3							
27-III-1898	1	7							
16-IV-1899	6	1	1						
19-V-1901	2	5	1						
26-IV-1903	4	3						1	
12-IX-1905	1	7							
21-IV-1907		1			1	3(1)	1	2	
8-V-1910		2				3		3	
8-III-1914	1(2)	3						2	1
9-IV-1916	1	4						2	1
24-II-1918		2				2(3)		2	1
1-VI-1919		2		1		2		2	1
19-XII-1920	1	3		1		2		1(4)	
29-IV-1923		3				1(5)		1	1(6)
TOTAL ESCONS (7)	28	55	2	2	1	13	1	17	5

- (1)- 1907-1910: Inclou Macià; a partir de 1914 és comptat com a republicà.
- (2)- No es comptabilitza l'anul.lació de la Seu.
- (3)- Des d'aquest any s'inclou l'acta d'en Rodés. La votació de 1918 descompta l'anul.lació de Sort-Viella.
- (4)- FDN d'en Macià.
- (5)- Es descompten dues anul.lacions: Cervera i Solsona.
- (6)- Es comptà el canvi de proclamació final corresponent al districte de Lleida, desfavorable a la Lliga i favorable als reformistes.
- (7)- Al llarg del període, els liberals guanyaren dues eleccions complementàries i els regionalistes, una cadascú.

Pel que fa a la trajectòria del partit, encara que la direcció de Miquel Agelet Besa fou de més llarga duració i estigué més consolidada que la dels conservadors, els liberals no deixaren de patir freqüents crisis d'unitat en la seva evolució. Agelet no va morir fins el 1915, però el seu comandament de les forces liberals havia deixat, des del 1903, de tenir efectivitat a la muntanya lleidatana, on el seu correligionari E. Riu sostingué un reducte de poder personal fins al final del període monàrquic.

Per marcar diferències més que per indicar afinitats ideològiques i partidistes, cada una de les dues tendències adoptà una etiqueta específica que, grosso modo, va seguir l'evolució del partit liberal a tot l'Estat. D'antuvi, Agelet començà identificant-se amb els monteristes i Riu amb els moretistes i, arran d'aquesta divisió inicial, l'ageletisme i el riuisme es mantingueren independents i per damunt de qualsevol temptativa d'unió. D'altra part, l'única de les temptatives assajades que tingué l'audiència d'ambdues formacions fou l'intentada durant el govern Romanones de desembre de 1915, quan dinàstics i demòcrates - entenguí's ageletistes i riuistes pel cas de Lleida - acataren la direcció de don Alvaro de Figueroa, uns mesos després de la mort de l'antic cap provincial del partit, Miquel Agelet. Els seus efectius, comandats pel seu fill, Josep Agelet, convocaren, l'octubre de 1915 una assemblea liberal, a la qual foren convidats els demòcrates, per a tractar de la futura estructuració de les forces liberals de tota la província (454). Però el pas definitiu en pro de la unió no fou donat fins que Romanones formà go-

vern i convocà nous comicis generals per al 9 d'abril de 1916. El govern liberal d'aquest any no podia deixar que les divisions entre les fraccions del partit de la província comprometessin la victòria governamental per aquestes terres i, per tant, obligà en el sentit més literal de la paraula, riuistes i ageletistes a organitzar conjuntament els comicis i, més tard, a unificar-se orgànicament dins d'una operació d'àmbit estatal que pretenia la recuperació de la integritat orgànica de l'antic partit d'en Sagasta. (455)

Si hi va haver o no satisfacció per la unió entre els rivals ara reconciliats és cosa que se'ns oculta entre l'ostentació dels discursos pronunciats prèviament a la gran Asambleu Liberal Autonomista de la Província de Lérida del 22 d'octubre de 1916: "... todos unidos iremos a reconquistar la provincia, sin que para ello sea obstáculo la pujanza del regionalismo en Cataluña, pues nosotros amamos como el que más a Cataluña y tambien queremos la autonomía"; deia Josep Agelet commemorant, en "un banquet de la victòria", el triomf electoral d'aquest any, car aconseguiren endur-se cinc de les vuit actes a guanyar. (456) Vet ací, doncs, on estava el principal enemic: la Lliga, que podia arribar a acaparar, ja ho havia fet a d'altres indrets de Catalunya, l'espai polític-electoral dels partits dinàstics lleidatans i podia accelerar un èxode ja iniciat d'elements monàrquics cap al regionalisme. (457) Per a enfrontar-se a la Lliga calia fer-se forts i combatre-la amb les mateixes armes. I una d'aquestes armes era la lluita per l'autonomia. El catalanisme convers de part del caciquisme rural de les comarques

catalanes, que seguia controlant bones racions de vots, requeria el replantejament dels vells esquemes. "...así puede servir mejor a su patria (el partido liberal), y a los humildes, a lo que ha sido y será siempre el amor de sus amores, el proletariado que padece hambre y sed de justicia" (458). Així, als actes de fe autonomista, s'hi sumava una vaga preocupació social, sempre d'un caire paternalista i filantròpic, que demostrava, si més no, el temor que els radicals fessin monopoli del tema. El partit liberal es reestructurava per aturar la pujança del republicanisme nacionalista i radical i alhora, per evitar que el regionalisme li prengués la davantera en aquesta empresa.

Dues idees centrals encarrilaren, doncs, el procés cap a la unificació orgànica liberal: autonomia compatible amb espanyolisme i desig d'estructurar-se en una "esquerra catalana" gràcies a una possible incorporació dels republicans reformistes. Pensem que la confluència de liberals i reformistes s'havia ratificat a d'altres llocs i que els reformistes de Tremp en nom de Llarri havien constatat que "por ahora no se confunden con el partido liberal monárquico pero mañana, quien sabe, si éste no retrocede en el camino de las reformas democráticas, beneficiosas y salvadoras del pueblo, y de reconstrucción de la patria para que España ocupe el lugar que le corresponde" (459).

L'assemblea d'octubre fou profusament preparada i anunciada pels portaveus periodístics - "El Pallaresa" i "El País" - de les dues tendències liberals, els quals marcaven, com a objectius principals a assolir, la impartició d'un **ideari** i la formació d'un únic òrgan directiu.

Amb representants liberals arribats de tota la província se celebrà l'assemblea i es formularen les conclusions següents (460) : quedava constituït definitivament el Partit Liberal Auto-

nomista de Lleida, que es declarava defensor dels principis democràtics i de la monarquia. Es deia que el nou partit aspirava a transformar la vida municipal mitjançant la creació d'hisendes locals pròpies i autònomes, i també la regional i provincial a base d'enfortir econòmicament la Mancomunitat i les Diputacions; alhora proclamava que feia seves les aspiracions autonòmiques i, després de ressaltar l'altíssima missió de l'idioma castellà, - "el lligam espiritual de tots els espanyols" - considerava que la realitat obligava a reconèixer que l'ús de l'idioma català no podia ser negat als catalans ni davant els tribunals de justícia, ni en l'atorgament de contractes i testaments, ni en la vida interna de les corporacions de Catalunya. Finalment, recollia l'aspiració que s'arribessin a construir vies de comunicació, i es desenvolupessin ensenyaments tècnics que permetessin augmentar la producció de la terra i la utilització dels elements naturals de riquesa de la terra (461).

A jutjar per la gran quantitat de localitats la junta liberal de les quals era citada per la premsa com a constituïda, es podia dir que el partit comptava amb una sòlida i ampla xarxa organitzativa, capaç de mobilitzar una nombrosa base militant; però la forma en què van restar constituïts els nous òrgans directius ens mostra que el poder mobilitzador d'alcaldes, secretaris i cacics locals continuava coincidint amb l'estructura orgànica del nou partit, reproducció actualitzada de la que sempre havia tingut. Les unitats bàsiques eren les juntes municipals o comarcals. A continuació hi havia unes juntes de partit judicial i, per damunt d'aquestes, la junta provincial. L'estructuració de les diverses juntes no era pas resultat de l'articulació de-

mocràtica d'unitats menors en òrgans directius d'ordre superior, sinó que esdevenia un escalafó jerarquitzat on la junta provincial tenia com a membres de dret tots aquells dits liberals que havien estat senadors, diputats a Corts, diputats provincials, presidents de la Diputació, amb independència que el càrrec obtingut en el seu dia hagués comptat amb el suport del partit; s'incorporaven a aquest nucli selecte els presidents de les juntes de partit judicial com a únics components procedents de l'organigrama del partit. Aquesta junta provincial era l'oligarquia del partit i a ella li corresponia, per sufragi entre els seus components, l'elecció de l'òrgan director: el comitè executiu, això sí, renovable biennalment per meitats. Al mateix temps, la junta provincial quedava facultada per a nomenar els candidats a diputats a Corts i provincials i per a resoldre qüestions de disciplina. A més, el comitè executiu era l'únic òrgan capacitat per a relacionar-se amb d'altres organitzacions provincials (462).

Quant a les juntes de partit judicial, comarcals o municipals, podien formar-se "segons les normes dels correligionaris de cada lloc" ..., exceptuant la de la capital, que necessàriament havia d'estar integrada per l'alcalde, ex-alcaldes i regidors. Així, tret de la seva minoritària representació en la junta provincial, personificada pels presidents de les juntes de les juntes de partit judicial, l'única atribució de les juntes comarcals i municipals estava en la proclamació de candidats a "altres càrrecs d'elecció popular", o sigui, seleccionar només els regidors dels Ajuntaments de llurs respectius municipis.

Tot aquest procés, essent un aspecte molt precís en la

història política de la província, ens mostra el funcionament i el caràcter dels partits dinàstics, quan aquests comptaven amb alguns tipus d'estructura formalment organitzada. L'únic òrgan funcional de tota la trama era la cúspide oligàrquica: una espècie de club d'amics que feien i desfeien, en les tertúlies del casino, la política provincial, ja fos per pròpia iniciativa o al so de les instruccions rebudes dels seus caps de Madrid. El nou Partit Liberal Autonomista tot just trigà quatre mesos a inaugurar el nou casino o "centre liberal", situat al carrer Major nº 5, i amb una junta directiva constituïda amb la majoria dels membres de la comissió executiva del partit (463).

Llevat, doncs, d'aquest vèrtex oligàrquic, la resta de l'organització semblava estar exclusivament destinada a omplir al dictat les actes electorals en el moment precís. Però ni la pretesa solidesa orgànica marcada amb aquest llarg procés, i a pesar que es va tenir cura de formar un comitè executiu amb una composició ben equilibrada entre ageletistes i riuistes, la unificació no passà de ser una lluna de mel excessivament curta. Tot just un any després, la unitat liberal tornava a estar entredit. El motiu immediat de la fricció fou el nomenament per real ordre del liberal Pinell com a alcalde de Lleida. Llavors, un grup disconforme amb el procediment, encapçalat pels diputats provincials Romà Sol i Josep Me Espanya, manifestà la seva dissidència, primer epistolàrment i més tard amb el seu ingrés a la Lliga. El temor de l'erosió regionalista, doncs, no es va contrarestar amb l'esforç unitari; reapareixia de nou i tornava a endur-se simpatitzants cap a les seves files. (464).

Tanmateix, la unitat d'un partit dirigit per prohoms els

quals calia tenir simultàniament conformes en els seus interessos personals era massa difícil de mantenir sense friccions i topades. A final del 1918, "El País" parlava d'una nova "unión liberal", ara entre romanonistes, albistes i garciaprietistes, sense que, per altra banda, hagués informat amb anterioritat d'una divisió del Partit Liberal Autonomista que, formalment, perdurà fins el 1923 (465). D'aquestes tres tendències estatals, l'albista fou la que a Lleida assolí major audiència. S'hi apuntaren els germans Riu i Periquet, inspiradors de la UMN per aquestes terres lleidatanes i, a partir del segon decenni del segle XX, veritables dirigents de les forces liberals provincials. No hem d'oblidar que, amb motiu de l'assemblea unitària de 1916, el diari republicà "El Ideal" ja sentenciava socarronament el canvi de comandament i el versificava així:

"En aquesta sepultura
reposa la jefatura
del partit de l'Agelet
desfeta com serradura
a mans d'un Riu Periquet"(466).

No obstant això, cal insistir que a Lleida no es pot parlar d'una reproducció exacta de les discrepàncies estatals ni en el cas dels liberals ni pel que fa als conservadors; ans el contrari, els efectius provincials eren els que adequaven a les seves pròpies necessitats les divisions produïdes a tot l'àmbit de l'Estat. És per això que es fa difícil seguir-ne l'evolució i més quan estava mancada de les més mínimes posicions doctrinàries i ideològiques. Artola ja diu en aquest sentit que "si las diferencias entre conservadores y liberales ya resultaban

difíciles de establecer desde finales del siglo XIX, las que separan a las respectivas fracciones de ambos partidos serán doctrinalmente indiscernibles" (467).

Ara bé, malgrat aquest fraccionament, quan a partir del 1907 les oposicions antidinàstiques feren sentir la seva influència electoral, els dinàstics oblidaren llurs topades personals i reemprengueren la tradició de formar un ample front electoral, inspirat bàsicament pels liberals, secundat pels conservadors, i integrat, gairebé sempre, per carlins i integristes. Freqüentment aquest front va rebre el suport de regionalistes i radicals, aliats conjunturals que podien incorporar-s'hi o no segons fossin llurs relacions amb els republicans nacionalistes. Amb tot, les situacions en què es trobà aquesta ampla coalició foren multivariants i es fa difícil intentar comprendre els motius que portaren a pactar forces situades a les antípodes d'un mateix ventall político-electoral.

La primera coalició dinàstica important - n'hi havia hagut d'altres menys significatives - se signà amb motiu de les eleccions provincials de març de 1903, com a reacció a l'avanç que els federals havien experimentat en les municipals de novembre de 1901. Davant les municipals de novembre de 1905 tornà a funcionar aquesta coalició antirepublicana, incorporant-hi també els integristes de la Lliga Catòlica. Però fou amb motiu de les municipals de novembre de 1909, quan els republicans nacionalistes ja havien assolit majoria a l'Ajuntament de la ciutat, que l'ofensiva dinàstica adquirí major vigor.

A partir d'aquests moments, el joc aliancista es complicà

arreu. Els dinàstics estaven excessivament fragmentats i els republicans ja s'havien dividit en radicals i nacionalistes. Les provatures incials donaren d'antuvi una "coalició d'esqueres", que aplegava liberals, radicals i una fracció de conservadors; en contra hi havia una "coalició de dretes", formada per una altra fracció de conservadors, carlins, integristes i amb suport inicial, encara que després se'n sortiren, dels regionalistes. L'enemic comú d'ambdós blocs eren els republicans del Partit Republicà Autonomista, precedent immediat de la UFNR.

Fora de Lleida aquestes enteses no tingueren vigència ni en les legislatives de 1910 ni en les provincials de 1911. La dicotomia Lleida ciutat-districtes rurals seria una constant al llarg de tota la Restauració. Els interessos específics de cada districte portaven a un joc d'aliances particular i inversemblant. Entre 1909 i 1911, per exemple, els liberals podien ajudar la UFNR a Tremp en raó del tàndem Riu-Llari; els dinàstics podien tolerar que la Lliga guanyés per l'article 29 a Solsona i la Seu; i la Lliga podia ajudar, a Lleida, la UFNR per oposar-se a la unió de dinàstics i radicals. També és cert que, a mesura que la lluita pel control de l'Ajuntament de la ciutat marcava les enteses de dinàstics i antidinàstics, aquestes es feren més estables. Però mai no s'aconseguí estendre a tota la província els acords presos a la capital.

Aquesta progressiva estabilitat de les coalicions electorals s'ha d'explicar en raó de la situació creada arran de la Solidaritat Catalana, tant en el consistori de Lleida com en el repartiment d'actes de diputats; els governamentals havien estat

desbancats per una oposició republicana a l'Ajuntament i republicana i regionalista a les eleccions generals, que posava en entredit la recuperació de la seva prioritària posició inicial. Posició que només conservaren a la Diputació provincial, on el desequilibri favorable als antidinàstics no es produí fins els darrers anys de la Restauració monàrquica. Allí, els liberals, sobretot, conservaren el reducte de poder més important. Davant d'això, i des del novembre de 1911, les forces de dreta tancaren files. Per acudir als comicis municipals d'aquest any, liberals, conservadors, integristes i carlins s'acaraven a una mena de pacte de Sant Gervasi, avançat en el temps al signat a Barcelona, que reunia dos grups fins llavors enemics: la UFNR i el PRR. Momentàniament, el bloc dretà recollí els fruits de la unió i s'imposà als republicans. Des de llavors, els liberals i els republicans es convertiren en animadors de dos fronts electorals que polaritzaren les confrontacions; dos fronts que semblaven estar guiats per un únic objectiu, la victòria final d'un sobre l'altre, que, alhora, justificava per si mateix qualsevol actuació aliancista per descabellada que pogués semblar.

La coalició monàrquica dretana sobrevisqué fins els comicis generals de juny de 1919; unes vegades comptava amb el suport dels elements de Joventut Conservadora; d'altres perdia un grup de liberals demòcrates; també podia guanyar-se ocasionalment ajut regionalista i, evidentment, podia perdre el favor de carlins i integristes si no se'ls satisfecia en el repartiment de noms en les llistes de coalició, únic element integrador o desintegrador, segons els casos, d'aquests grups.

A partir de 1919, semblava que canviar de nom cada vegada que incorporava a les seves files algun agrupament procedent del bloc contrari, li donava la força necessària per a resistir fins l'esfondrament final. El 1920 s'anomenava Comitè Monàrquic d'Acció Política i Social i comptava de nou amb el suport implícit dels radicals per a lluitar contra els republicans nacionalistes. El 1922 el PRR s'incorporà definitivament al Comitè Monàrquic i aquest, per acudir als comicis municipals passà a denominar-se Acció Leridana. Al cap d'un any, aquesta Acció Leridana monàrquico-radical, desaparegué, primer abandonada pels radicals, començats de cop i volta amb els regionalistes, i posteriorment sentenciada a mort pels seus animadors, els liberals, aliats de sobte amb els seus màxims enemics de tota la vida, els homes de Joventut Republicana.

Com ja s'ha repetit més d'una vegada, el grau de descomposició del sistema de partits de la Restauració permetia assimilar totes les combinacions que es presentessin.

19.2.- L'oposició antidinàstica.

Previ a qualsevol altre comentari, aquesta versalitat coalicionista demana fixar més acuradament quin fou el paper jugat per l'oposició antidinàstica. D'antuvi, es pot constatar que ni per als republicans, ni per als regionalistes, ni per als carlins o integristes, ha estat possible dibuixar una actuació electoral amb una certa coherència aliancista. Els esquemes amb rigidesa ideològica, o bé amb disciplina partidista, brillaren per la seva absència. Tots observaren una flexibilitat pactista comparable a la dels seus antagonistes dinàstics.

Sense pretendre fer l'anàlisi de l'estratègia política de les forces de l'oposició, car això mereix una investigació

que no m'he proposat desenvolupar en aquest treball, intentaré fixar només els principis que guiaren les seves particulars estratègies electorals.

La flexibilitat pactista dificulta trobar el fil conductor de la seva política electoral, però sí que és relativament fàcil destacar les principals tendències que defineixen el complex joc d'aliances de cada un dels grups antidinàstics. El més important d'aquests fou el dels republicans nacionalistes. Aquí, com arreu, l'oposició republicana començà a ser de debò bel.ligerant a partir de la Unió Republicana del 1903, un cop constituïda, de la mà de Fusió Republicana, l'entitat, primer cultural i després política, més important de la província: la Joventut Republicana. Abans d'aquesta data, els agrupaments federals, progressistes i fusionistes, ja que s'havien apropiat per plantar cara als dinàstics en les confrontacions de 1891, 1893 i 1899. Mai els resultats assolits no foren encoratjadors. Només aconseguiren una acta al Congrés de diputats i unes quantes regidories a l'Ajuntament de la ciutat, que perderen el 1895 per no tornar a recuperar-les fins el 1903. Unió Republicana heretà la força que anys enrera havia tingut el republicanisme federal - ara majoritàriament unionista - i encaminà els seus esforços molt més a assolir una majoria estable i forta a l'Ajuntament de Lleida que no a estendre la seva influència fora de la ciutat. D'altra part, no ha d'estranyar que així fos perquè, llevat dels tres districtes més actius de la plana lleidatana, a cap altre indret provincial no era possible endegar una mínima mobilització real del cos electoral, condició indispensable

- encara que també s'adobés amb alguns dels procediments falsejadors del vot, antidemocràtics i típicament dinàstics - per derrotar les forces governamentals. Si els republicans només haguessin confiat en els procediments de mobilització fictícia del vot, haurien estat gairebé sempre superats pels dinàstics o regionalistes, molt més avesats a posar-los en pràctica i treure'ls el rendiment desitjat. Per tant, si els republicans volien guanyar, havien de poder sumar alguns vots veritat, cosa que només s'aconseguia allí on l'opinió podia expressar-se amb certa llibertat. Tanmateix, els resultats electorals ratifiquen aquesta situació.

QUADRE Nº 37: COMPOSICIÓ DE L'AJUNTAMENT

ELECCIONS	PARTITS			
	MONÀRQUICS DINÀSTICS	CARLINS I INTEGRISTES	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANS NACIONALISTES
1903	14			10
1905	7			16
1909	4	4		15
1909	5	7		11
1911	8	5		10
1913	10	2		13
1915	6	4		13
1917	8	3		14
1920	3	3	2	17
1922	5	3	1	16

QUADRE Nº38: COMPOSICIÓ DE LA DIPUTACIÓ

ELECCIONS	PARTITS			
	MONARQUICS DINÀSTICS	CARLINS I INTEGRISTES	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANS
1892				
1894	19			1
1896	17	2		1
1898	17	2		1
1901	16	2		2
1903	16	2		2
1905	17	1		2
1907	16	1		3
1909	13	1	1	5
1911	10	1	1	8
1913	11	1	1	7
1915	12	1	1	6(1)
1917	13	1		6
1919	8	1	6(2)	5
1921	5	1	9	5
1923	8		7	5

- (1)- S'inclouen les actes reformistes que comprenen algun trànsfuga liberal.
- (2)- La Lliga incorpora els liberals autonomistes i els nacionalistes roderistes i per això les xifres dels dos quadres de resultats no són exactament coincidents.

Els republicans mai no aconseguiren guanyar la meitat de les actes de diputats provincials o a Corts i, en canvi, foren majoria a l'Ajuntament de Lleida de 1905 a 1909, i de 1915 a 1923. Per això, i molt més que en el cas dels dinàstics, la font inspiradora de les seves estratègies electorals foren els comicis municipals de Lleida. Per altra part, quan no hi havia interessos locals que ho impedissin, aquestes estratègies es feren extensibles als comicis provincials i generals. Així mateix, com que la relativa preponderància dels republicans dins del consistori estava contínuament amenaçada per les alcaldies de reial ordre i per l'oposició d'un ample bloc antirepublicà, les aliances cercades entre els propis grups republicans, amb alguns grupets monàrquics, tendiren a ser pactes de compromís, poc estables i signats només per a salvaguardar una situació de poder a un preu de cost, a vegades, molt elevat.

Desfeta la Solidaritat Catalana, els republicans nacionalistes, com a Partit Republicà Autonomista, romangueren un curt període amb independència electoral tant de dinàstics com de radicals. Això els valgué una acusada davallada en les eleccions municipals de novembre de 1909, que beneficià, gairebé en exclusiva, les forces liberals.

Amb la formació de la UPNR, passaren a formar part del nou partit i la reestructuració orgànica que això suposà els donà força no sols per a aturar la recuperació dinàstica sinó també per a introduir-se a la Diputació provincial amb un bon nombre de diputats. A les eleccions generals de 1910 van poder conservar els tres escons parlamentaris guanyats amb la Solidaritat i a les provincials de març de 1911 comptabilitzaven vuit

d'un total de vint actes.

No obstant això, després dels comicis legislatius de 1910, la sort de la UFNR es veia amenaçada a tot Catalunya pel republicanisme radical - a Barcelona havia guanyat les majories - i pels dinàstics governamentals, que, un cop fet el recompte general d'escons, demostraren ésser capaços de conservar-ne un nombre superior al dels seus contraris antidinàstics: 16 contra 12 de la UFNR, 9 de la Lliga i 2 dels tradicionalistes (468).

D'altra banda, els regionalistes enregistraven un progrés important que els animava a cercar de nou l'hegemonia política perduda amb la desfeta de la Solidaritat, especialment després de la victòria assolida a Barcelona sobre PRR i UFNR arran dels comicis municipals de novembre de 1911. A Lleida, però, el republicanisme nacionalista continuava essent l'única alternativa antidinàstica consolidada i amb possibilitats d'intensificar-se. Una alternativa que adquirí, en relació amb les lluites polítiques de la ciutat de Lleida, una notòria preeminència a partir d'aquests comicis municipals de novembre de 1911. Fou arran dels preparatius electorals d'aquesta votació local que apareixeren els dos blocs antagònics que, amb algunes modificacions internes, perduraren enfrontats fins el 1923. Els republicans de la UFNR havien tingut ocasió de comprovar que amb les seves úniques forces els seria extremament difícil d'aturar l'avenç dels dinàstics; necessitaven ajut i el cercaren prop dels seus correligionaris radicals, sempre ben disposats a la col.laboració si els afavoria el previ repartiment de candidatures en les llistes de coalició.

A Lleida, per tant, i per iniciativa de la UFNR, s'avança el que a Barcelona es faria abans de les legislatives de 1914: el pacte de Sant Gervasi. L'estrena anticipada de la versió lleidatana de la unió de la UFNR i del PRR encetà un període de marcat equilibri dreta-esquerra a l'Ajuntament de la ciutat, en uns moments de reimplantació dinàstico-liberal a totes les altres consultes electorals. De moment, aquests darrers, ajudats per una Coalició Monàrquica que incorporava també tradicionalistes i integristes aconseguiren fins i tot un lleuger predomini dins del consistori: vuit regidories contra set de la coalició republicana. La situació es capgirà, però, arran dels següents comicis municipals. Pel novembre de 1913, un grup de liberals demòcrates s'havia incorporat al bloc republicà; el repartiment de regidories quedà en un empat que es transformà en un predomini republicà - 13 contra 12 -, quan a la renovació d'aquest any s'hi sumaren els resultats enregistrats dos anys enrera.

Per contra, els comicis legislatius de 1914 significaren una accentuada reculada per a les forces republicanes. La UFNR perdé un nucli reformista, el reunit a l'entorn de l'ex-federal nacionalista de Tremp, Josep Llari, i el PRR continuava amb una insuperable feblesa orgànica a tota la província. Quedava demostrat que el republicanisme només podia ser veritablement bel·ligerant a la ciutat de Lleida; fora d'ací s'havia de limitar a donar suport a candidats amb prestigi com era el cas de Macià, per exemple, o deixar el pas lliure a candidats dinàstics que, precisament el 1914, tornaren a fer seves més de la meitat de les actes de diputats a Corts.

Però també el predomini republicà dins de l' Ajuntament de Lleida restava lluny d'estar assegurat, ja que era condició imprescindible que nacionalistes i radicals ajuntessin efectius, i aviat es demostrà que difícil que això resultava. L'entesa entre aquests dos agrupaments es començà a fer dura amb vista als comicis municipals de novembre de 1915. Després de quatre anys de bloc d'esquerres, el PRR s'havia adonat que, als republicans nacionalistes, els era imprescindible el seu ajut per a mantenir una situació d'hegemonia, almenys en nombre de regidories sobre els dinàstics. Per tant, valoraren que estaven en una situació òptima per a imposar condicions a l'hora de renovar la coalició, cosa que es traduiria a demanar més llocs en les candidatures de coalició, exigència que els republicans de la UFNR no es mostraven disposats a satisfer. Sorgí, doncs, la desavinença. Això succeïa però, en uns moments en què, arran del pacte de Sant Gervasi, la UFNR havia entrat en una forta crisi que començà amb defecció dels nuclis en desacord amb el pacte i posà fi a la mateixa existència del partit.

Uns dels dissidents s'agruparen a l'entorn d'una Esquerra Catalana, propera a la Unió Catalanista; d'altres, en el Bloc Republicà Autonomista, constituït definitivament per l'abril del 1915. Havien sorgit noves maneres d'entendre el republicanisme nacionalista. Mentre la resta de la UFNR seguia amb coalició amb el PRR, el BRA s'oposava a aquesta entesa i intentava compaginar els principis federals de Pi i Margall amb una doctrina social capaç d'atreure's la classe obrera o, si més no, el vot obrer. Aquesta nova formació intentà arrelar fora de

Barcelona; en el cas de la província de Lleida, per exemple, celebrà actes propagandístics a les Borges Blanques i Cervera (469), que, malgrat que foren ben rebuts per la Joventut Republicana de la ciutat - complaguda per la política de desvetllament rural que això comportava -, no foren explícitament subscrits per aquesta entitat, de moment, poc decidida a adherir-se al nou partit. I és que Joventut Republicana de Lleida encara romanía fidel a l'estratègia electoral de la malmesa UFNR car l'aliança amb el PRR no podia rebutjar-se alegrement sense posar en perill el seu recuperat, però poc consolidat, predomini electoral dins del consistori de la ciutat.

La unió entre la UFNR (Joventut Republicana) i el PRR hauria prosseguit si els primers s'haguessin mostrat disposats a complaure els radicals durant les eleccions municipals de novembre de 1915, però les seves exigències quant a llocs reservats en les candidatures de coalició no foren ateses pels nacionalistes i el bloc d'esquerres es trencà abans dels comicis. Les conseqüències de la ruptura es deixaren sentir tant des d'un punt de vista electoral com des del simplement organitzatiu. En aquest darrer aspecte, el trencament va anar acompanyat del traspàs de les files nacionalistes a les radicals d'un grup de republicans, seguidors del regidor Josep Estadella, convertit ben aviat en cap rector del PRR de Lleida. Des d'aquests moments, el PRR inicià un procés de reestructuració, encaminat principalment a donar una unitat orgànica a les forces radicals disperses entre diverses entitats afins al partit - Centro Republicano, Fraternidad Republicana, etc... - aplegant-les en un únic Círculo Republicano Radical, un nou centre que es declarava

revolucionari i regenerador i que, a través del seu nou òrgan propagandístic "Renovación" deia amb vehemència venir a proclamar "la necesidad de que todos los espíritus revolucionarios se agrupen y pongan de acuerdo para salvar a España del estancamiento político-social en que se suma y agoniza" (470).

El trencament de la coalició republicana significà, des del punt de vista electoral, un retrocés només per als radicals; però la concentració de forces radicals que seguí els comicis municipals de 1915 obligà els republicans nacionalistes a replantejar llur futura actuació. La UFNR estava en un procés accelerat de desintegració i, a Lleida, comptaria des d'ara amb uns oponents radicals més ben organitzats i decididament bel.ligerants. La reacció, doncs, no es féu esperar. "El Ideal" publicà, tot sèguit, els acords de la junta directiva de la Joventut Republicana de "sentar com a norma la incompatibilitat d'ésser soci de la Joventut a la vegada que d'altres entitats polítiques de diferent partit al nostre" (471). És a dir, es vetava el dret a ser soci d'una entitat cultural republicana si no era nacionalista. La mesura fou molt criticada per la premsa radical (472), però l'acord era comprensible car, convertida la UFNR en una sigla sense contingut polític, la Joventut Republicana de Lleida, fins ara molt més cultural que política, es convertia en portaveu polític del republicanisme nacionalista a Lleida (473). Calia una reestructuració d'aquest republicanisme, però la possibilitat de refer l'antiga coalició amb el PRR, amb vista als comicis legislatius d'abril de 1916, posà per a més endavant aquesta tasca. Els resultats d'aquestes

eleccions demostraren, una altra volta, la feblesa dels republicans en conteses d'aquesta mena; els dinàstics van endur-se cinc dels vuit escons en litigi.

Peró la victòria dinàstica de 1916 no fou una situació exclusiva de Lleida; a tot Catalunya la distribució dels escons donà 19 actes als dinàstics, 13 als regionalistes, 7 als republicans nacionalistes, 2 als radicals, 2 als reformistes i 1 als tradicionalistes (474). Davant d'aquesta nova derrota republicana - el 1914 el total d'actes republicanes també havia estat inferior a les dinàstiques - la desaparició de la UPRR fou irreversible. A Lleida, davant les eleccions provincials de març de 1917, Joventut Republicana optà pel retraïment davant d'una Coalició Monàrquica enfortida per la recent unió de les fraccions liberals i sostinguda encara per carlins i integristes.

Des del punt de vista polític, Joventut Republicana s'esforçava a potenciar una unitat orgànica capaç d'assolir la coordinació dels efectius republicans després que la UPRR s'hagués sumit definitivament en una total inoperància. L'1 de setembre de 1916 llançava un manifest convidant els catalans republicans i autonomistes a dissoldre els seus organismes particulars en pro d'un únic partit republicà i es constituïa en comissió organitzadora dels treballs preparatoris per a assolir l'acoblament de totes les forces republicanes de Catalunya. El manifest anava signat, en primer lloc, per la Joventut Republicana de Lleida, acompanyada, entre d'altres, del Centre Republicà de Mollerussa, d'Alfred Pereña, conseller de la Mancomunitat, del BRA, de Manuel Pereña, de Eluís Companys, de "El Ideal", d'Humbert Torres, regidor de Lleida, de Ramon Riu i Vendrell, diputat pro-

vincial, etc. ... (475). El dia 8 de novembre se celebrà un miting als Camps Elisis de Lleida en pro de la unitat de les forces de "la democràcia nacionalista" i, per l'abril del 1917, s'arribà a la creació del Partit Republicà Català; un partit que, com diu I. Molas, mantenia els postulats clàssics d'organització de la UFNR, ara integrada en la nova formació, respectava una "àmplia descentralització i coordinació per a les eleccions en les quals participaven diverses entitats federades", es decantava cap a l'esquerra, i sobrevisqué la Dictadura primoriverista fins que el 1931, s'integrà a l'ERC, encara que, en la pràctica, després de la crisi de 1917, tot just subsistí "com un grup republicà sense dinàmica i sense potència (476).

A Lleida, però, Joventut Republicana actuà com a portaveu del PRC fins després de les eleccions generals de juny de 1919; és a dir, mentre va funcionar sense esquerdes greus la Concentració Popular nascuda abans dels comicis municipals de novembre de 1917. Foren aquestes eleccions locals les que marcaren la línia d'actuació futura de les forces polítiques lleidatanes. Els republicans del PRC havien estat testimonis d'un sostingut avenç dinàstic: l'abril de 1916, els liberals guanyaren quatre dels vuit escons parlamentaris i el març de 1917, set dels dotze escons de la Diputació provincial. Calia evitar que a l'Ajuntament de Lleida passés quelcom semblant, i d'acord amb això s'avingueren, segons suggeriment de la Lliga, a endegar una àmplia Concentració Popular destinada a aplegar, teòricament, tots els partidaris de les orientacions de l'assemblea de parlamentaris. En la pràctica, sota el lema regeneracionista "pel renovellament

i destrucció de vicis i mals costums de la vida política" (477), es pogué reunir en un mateix sac republicans nacionalistes, radicals, regionalistes, liberals autonomistes, catalanistes, mauristes i un grup de tradicionalistes.

Evidentment, això només fou possible perquè l'ideari regeneracionista global es concretà en una política de sanejament de l'administració municipal, que, en definitiva, volia dir en una lluita pel control d'aquesta administració municipal.

Els republicans treien majoria de regidors des del 1913, però fins aquest any no es decidiren a passar a l'ofensiva en pro del control efectiu del consistori. Calia assolir el lloc de comandament més alt, l'alcalde, i, per tant, la lluita es plantejà mobilitzant l'opinió pública contra les alcaldies de reial ordre. Els resultats demostraren l'eficàcia d'aquest conglomerat antidinàstic: dels 12 llocs a cobrir, 11 foren per a la Concentració Popular, i cinc d'aquests onze per al PRC. Alhora, aquesta eficàcia es féu també evident en els comicis generals de 1918, car ací foren uns altres components de la Concentració, els regionalistes, els que recolliren el fruit de la coalició. Però l'avenç de la Lliga, general aquest any a tot Catalunya, mereix un comentari individual.

Continuant amb els republicans, entre 1918 i 1923 els nacionalistes només mantingueren les seves posicions dins de l'Ajuntament lleidatà, mentre que reduïren la seva implantació a la Diputació provincial i al Congrés de diputats. I, encara, si estigueren presents a ambdós llocs fou gràcies a l'acta de Francesc Macià i a les candidatures de diputats provincials per

ell sostingudes. Abans de la Conferència Nacional Catalana, les relacions Macià-Joventut Republicana eren molt estretes.

Cert que, entre 1919 i 1923, el total d'actes republicanes a la Diputació provincial fou constantment de cinc; però val a dir que aquesta xifra, gens menyspeable, a més d'un nacionalista-macianista, reunia dos reformistes de Tremp i dos radicals.

Joventut Republicana havia aconseguit, després de la victòria a les eleccions municipals del 1917, l'alcaldia de la ciutat per a Humbert Torres. Una ampla "concentració popular" ho havia fet possible. Però, cap al 1919, aquesta concentració ja havia perdut l'empenta inicial i d'això se'n ressentiren, sobretot, els republicans nacionalistes. Uns mesos abans del comicis generals de 1919, els radicals - per diferències de política municipal - trencaren amb la Concentració Popular i uns pocs dies abans de la votació el PRC decidí prescindir de la dels grups "concentrats" - Lliga, maurins i jaumins - davant de desacords a l'hora d'escollir els futurs candidats. Amb això guanyava un altre enemic, la Lliga, que intentà donar vida, sense aconseguir-ho, a un front antirepublicà amb els antics membres de la Concentració Popular. Així, el PRC es presentava als comicis sense el suport dels radicals - a pesar de les instruccions en contra de Lerroux i "El Progreso" - i amb la ferma oposició de la UMN i dels regionalistes .

Per contra, el tarannà socialitzant que Joventut Republicana havia observat durant el darrer bienni (1917-1919) li valgué, de nou - car ja l'havia tingut el 1918 - el suport electoral de l'Agrupació Socialista de Lleida. Recordem que "El Ideal"

considerava el centre de Joventut Republicana "la verdadera Casa del Pueblo en Lérida" i que l'alcalde Humbert Torres havia dit en la inauguració del Casal de Joventut Republicana que aspirava que aquesta entitat es convertís en nexa d'unió del socialisme amb d'altres sectors liberals menys avançats (478). Fora del districte de la capital, l'ajut socialista no significà cap suport efectiu, perquè no hi tenia cap mena d'implantació. Els republicans, per tant, tot just podien seguir conservant l'acta d'en Macià.

Amb el temps, però, aquest tarannà esquerrà no fou cap obstacle a l'hora de refer noves combinacions electorals amb elements antirepublicans. La seva mateixa debilitat li marcava el canvi. Així, el juliol de 1919, tornà a pactar amb els regionalistes per acudir als comicis provincials i amb alguns elements tradicionalistes i integristes, amb vista als comicis municipals de gener de 1920. Semblava que revivia, sense els radicals, la somorta Concentració Popular, i aquesta tornava a triomfar contra les dretes. Però malgrat la victòria de novembre de 1920, Joventut Republicana no va poder impedir perdre l'alcaldia de la ciutat i Humbert Torres fou substituït per un batlle datista de reial ordre, amb suport implícit dels radicals, "frontissa" important per a trencar l'equilibri municipal entre dretes i esquerres republicanes.

Amb la direcció de l'Ajuntament de la capital, els dinàstics prepararen els comicis generals de 1920 amb escrupolositat. Els republicans, de nou, només pogueren comptar com a pròpia l'acta d'en Macià.

Joventut Republicana romangué al marge dels comicis provincials de juny de 1921 i es reviscolà per a les eleccions municipals de febrer de 1922, encara que no va poder evitar una desfeta. Perdé la meitat dels regidors i, a pesar que l'Ajuntament tenia majoria republicana, l'enfrontament de **nacionalistes** i radicals canvià definitivament la correlació de forces en perjudici dels primers. Els beneficiats en foren els dinàstics i els radicals. Aquests darrers, fins i tot, aconseguiren l'alcaldia de la ciutat per a Salustià Estadella, després del traspàs del conservador Costa el febrer de 1922.

El desig de recuperar l'alcaldia seria ni més ni menys l'estrella polar que guiaria l'estratègia electoral de la Joventut Republicana de Lleida fins al final del període monàrquic. Així, encara que un cop deslligada del PRC, després de les eleccions general de 1916, s'havia apropiat al nacionalisme-macianisme i havia estat una de les entitats signatàries de la província en pro de la formació de l'Estat Català a la Conferència Nacional Catalana de maig de 1922, quan els liberals li oferiren l'alcaldia de la ciutat a canvi d'una entesa electoral davant els comicis generals de 1923, Joventut Republicana no dubtà ni un moment a desviar la seva trajectòria nacionalista radical.

Efectivament, pogué més el desig de tornar a comandar l'Ajuntament que no el seu ideari nacionalista. Mitjançant el "Pacte de Lleida" s'uní als liberals i trencà les seves relacions amb els futurs membres d'Estat Català i d'Acció Catalana. Aixó portà un capgirament de totes les anteriors concentracions electorals: liberals i republicans nacionalistes anaven per un cantó i la Lliga, els radicals i alguns dinàstics, també plegats, per un al-

tre. I tots aquests pactes se sostenien amb l'inconvenient que difícilment podien traspassar els límits del districte de la capital, tot i tractar-se, en aquests moments, d'unes eleccions generals. Els districtes sostenien generalment les seves lluites particulars.

Posteriorment, i a pesar d'aquests equilibrismes polítics, els macianistes i la Joventut Republicana pogueren tornar a reunir les seves forces per acudir als comicis provincials del juny del 1923. Evidentment que això provocà queixes i lamentacions per part de l'entitat més macianista i més radical de la província, la Joventut Catalanista de les Borges Blanques, però calia la unió per a conservar unes posicions difícils dins de la Diputació i els bons auspicis d'en Macià retornaren la calma i facilitaren l'entesa. El cop d'Estat de Primo de Rivera interrompé la pràctica normal de les eleccions en uns moments en què arreu la descomposició del sistema de partits havia arribat als límits més elevats de tot el període. No obstant això, la Dictadura arribava en uns moments en què tant l'Ajuntament de la ciutat com la Diputació de Lleida estaven a mans de forces antidinàstiques.

Si s'obliden les divisions existents entre nacionalistes i radicals, els republicans eren majoria a l'Ajuntament i el dirigent de Joventut Republicana, Ricard Palacín, ocupava l'alcaldia. Quant a la Diputació, els regionalistes, molt més que no els republicans, foren els qui havien conseguit desplaçar les forces dinàstiques. Al llarg de tot el període monàrquic, la Lliga només reuní a la ciutat de Lleida tres regidories - 1920 i

i 1923 - i dues d'aquestes encara gràcies a la incorporació a les seves files de regidors liberals autonomistes. Per contra, en el repartiment dels escons parlamentaris, gaudí, a partir del 1907, d'una posició semblant a la dels republicans, especialment a partir de la seva intervenció en el govern de concentració del 1918. En canvi, a la Diputació provincial arribà, durant els últims anys de la Restauració, a ser força majoritària i a tenir-ne, fins i tot, la presidència.

L'actuació de la Lliga a Lleida començà abans que la Solidaritat Catalana, tot seguint l'estratègia de donar suport en els districtes de la muntanya a candidats monàrquics independents. La seva actuació, en aquests indrets, començà a esdevenir profitosa a partir dels comicis generals de 1907. Fins aquesta data, mai cap representant regionalista no va guanyar una votació a Lleida. Amb Solidaritat, la Lliga pogué fer seves les actes de diputats a Corts corresponents a Solsona i a la Seu i situà a la Diputació provincial dos representants propis, un per Balaguer i l'altre per Cervera-Solsona. Entre 1914 i 1916 va viure un període d'accentuat estancament que es traduí en la pèrdua de les actes guanyades fins llavors.

En definitiva, la Lliga seguia després dels comicis de 1916 sense aconseguir implantar-se orgànicament, ni a la capital ni als indrets lleidatans més treballats electoralment. Calgué arribar a la conjuntura revolucionària de 1917 i al seu pas pel Govern el 1918 perquè pogués recuperar, i ampliar, les posicions guanyades dintre de la conjuntura de Solidaritat Catalana.

Durant la crisi de 1917, la Lliga s'apropà als republicans nacionalistes, en una cursa accelerada per aturar l'avenç dels

liberals autonomistes, agrupament que interferia, encara que també nodria, el seu camp d'actuació . Aquesta lluita contra els liberals dinàstics suposà inspirar i donar suport a la Concentració Popular; la seva aliança amb els republicans nacionalistes - caps rectors de la coalició - i la participació en el Govern del 1918 li valgué, arribades les eleccions generals, pactar i fer respectar pels seus aliats un repartiment d'escons amplament favorable: dels 8 llocs a cobrir, la Lliga en pretenia 5 i la Concentració Popular no dubtà a reservar-los-hi. Assolí dos escons i una anul.lació . Encara que als resultats no els foren del tot favorables, sí que assentaren les bases d'una futura implantació electoral sostinguda fins 1923.

El seu arrelament anava quallant de mica en mica, fins i tot a la capital de la província on, a partir de l'abril de 1918, el diari ex-liberal "El Pallaresa", propietat ara del conservador Ramos, passà a ser portaveu de la Lliga, quan l'adquirí l'Editorial Catalana i el seu antic propietari entrà als rengles del partit regionalista. Però a l'octubre de 1919, "El Pallaresa" dessaparagué i això evidenciava, en certa manera, les dificultats que els regionalistes seguien patint per a afermar llurs posicions a la capital. Mai més no tingué un òrgan periodístic diari i només l'abril de 1923, amb vista a les eleccions generals d'aquest any, pogué publicar un butlletí mensual "L'Illegeta".

No obstant això, seria interessant fer una anàlisi de la premsa comarcal com "Lo Pla d'Urgell", "La Falç", "Nuevo Ambiente", "Lacetania", "L'Urgelletà", "La Conca de Tremp", etc. ... (479), per a veure fins a quin punt no eren òrgans periodístics al servei, almenys en alguns moments, de la Lliga. Si més no, el 1918

pogué emprar com a òrgan propagandístic propi el setmanari de Bellpuig, "Lo Pla d'Urgell".

D'altra part, la força electoral assolida molt més a les eleccions provincials que no a les generals provenia dels districtes allunyats del centre provincial. Durant els anys àlgids de la Lliga a Lleida (1918-1923), els seus amics electorals podien ser els monàrquics de la FMA, els reformistes, els nacionalistes i també els radicals; cada districte era un cas particular i cada elecció una conjuntura diferent. A Lleida, va anar des de 1917 de bracet amb la Concentració Popular, amb republicans nacionalistes, maurins, tradicionalistes i liberals autonomistes fins que el 1923 s'alià amb els radicals en contra de Joventut Republicana. Aquesta manca de prejudicis a l'hora de cercar aliats, generalitzable també a la resta dels agrupaments, es traduí en una forta implantació a la Diputació provincial, que s'incrementà no sols per l'adhesió dels liberals autonomistes, sinó també gràcies a les actes dels diputats roderistes dels districtes de Balaguer. Així, el 1919 comptava amb quatre diputats provincials - el 1916 no en tenia cap - i, alhora, amb la presidència d'aquest organisme provincial quan l'ex-liberal Romà Sol i Mestre ingressà a les seves files. A les municipals del 1920, i gràcies a la Concentració Popular, la Lliga arribà per primera vegada a l'Ajuntament de la ciutat traient un regidor. El juny del 1921, animada pels èxits passats, presentà candidats propis a cadascun dels districtes electorals que havien de procedir a la renovació de diputats provincials. Aconseguí la major de les seves victòries, 5 diputats d'un total de 12, i veié potenciada la seva victòria amb la reelecció per a

la presidència al seu correligionari Romà Sol. La rúbrica final de l'actuació regionalista a Lleida foren les eleccions de 1923. A les eleccions generals, anant de parella amb els radicals, s'acarà als republicans nacionalistes i recollí dues anul·lacions i una rectificació de proclamació favorable al districte de Lleida, després d'haver guanyat aquest escó per primera i última vegada.

Si el camp principal d'actuació de la Lliga fou la Diputació provincial, els tradicionalistes i els integristes es mostraren bàsicament actius i relativament arrelats només a l'Ajuntament de la capital. Només guanyaren una acta de diputat a Corts, i encara gràcies a Solidaritat Catalana, i conservaren tan sols un escó a la Diputació en representació dels districtes de Cervera-Solsona i la Seu-Sort. Per contra, el nombre de regidories assolides demostrà l'existència d'un nucli carlí bastant potent a Lleida ciutat. Com succeïa amb la resta dels agrupaments polítics, el tradicionalisme tampoc romangué unit durant tot el període monàrquic. El total de regidories guanyades correspon, doncs, als esforços de dues tendències oposades i integrants de coalicions electorals enfrontades. A partir de 1917 el Círculo Tradicionalista, d'orientació mellista, estigué sempre prop de les forces dinàstiques, mentre el "El Correo de Lérida" i l'entitat jaumista La Margarida es mostraren filoregionalistes i es coalitzaren amb la Concentració Popular. Al llarg del treball s'han assenyalat alguns dels trets fonamentals de les discrepàncies dins del carlisme lleidatà, que caldria aprofundir a partir d'un estudi monogràfic sobre el tema. Ací es recalcarà que només

el 1917 els tradicionalistes de **Concentració Popular** assoliren un lloc; la resta dels anys les regidories guanyades corresponderen a la fracció mellista.

Després d'aquesta panoràmica global, la conclusió a fer és que ni els comicis legislatius de 1901 ni els de 1907 suposaren a Lleida l'arraconament definitiu del torn dinàstic. Les forces monàrquico-dinàstiques sofririen una reculada a partir de 1907. Efectivament, es trencà el torn automàtic, però les forces governamentals es recuperaren, sobretot els efectius liberals, que mantingueren llurs posicions davant els republicans nacionalistes - principals contrincants - i els regionalistes. I això succeí tant a l'hora de repartir les actes de diputat com les de senadors. A la Diputació provincial hi tingueren majoria fins el 1917 i, des de llavors, encara que foren desplaçats per regionalistes i republicans, conservaren un nombre d'actes força important. A l'Ajuntament, en canvi, recularen més aviat que enlloc; entre 1903 i 1905 els republicans esdevingueren majoria. Però, tampoc aquí, i a desgrat del predomini republicà, es pot parlar de desfeta del caciquisme tornista, car els dinàstics saberen mantenir un equilibri davant els antidinàstics difícil de trencar per aquests darrers. Aquesta situació no era, però, massa diferent a l'enregistrada a la resta de Catalunya. Elevat de la circumscripció barcelonina, la presència més o menys reeixida dels dinàstics a la resta de les províncies catalanes durà tot el període monàrquic.

En relació a la distribució dels escons parlamentaris

dibuixada entre 1901 i 1907, Lleida donà una imatge semblant a la de Tarragona: a totes dues províncies, els monàrquics s'endugueren la majoria dels escons - 50 a Tarragona i 47 a Lleida -.i, a ambdós indrets foren els liberals els millor implantats. Quant a les forces de l'oposició, els republicans foren els contrincants més perillosos dels dinàstics; el carlisme no superà el paper d'oposició testimonial - enlloc no va reunir més de dos escons - i el regionalisme només arrelà una mica a Lleida, on assolí setze escons contra els cinc només de Tarragona.

En comparació amb Girona i Barcelona, la situació de Lleida apareix bastant dissemblant. D'antuvi, a Girona els antidinàstics guanyaren major nombre d'escons que no els dinàstics - 49 contra 35 -, en tant que, alhora, s'observà un accentuat equilibri entre republicans i regionalistes - 24 escons cada grup - i un major pes tradicionalista, 6 escons en total. A Barcelona, també els antidinàstics tingueren avantatge sobre els dinàstics. La proporció fou de 81 actes a favor dels primers contra 56 dels segons, alhora que la Lliga - 56 escons - aconseguí una situació predominant sobre els republicans - només amb 24 escons - (480).

Aquests dos blocs, Lleida-Tarragona per una banda i Girona-Barcelona per l'altra, tornaven a delimitar-se pel que fa a la distribució dels escons de les Diputacions provincials. A Barcelona, regionalistes i republicans tenien majoria sobre els dinàstics des del 1905 i, a Girona, per aquesta mateixa data, ja s'havia arribat a un equilibri de forces. A partir de 1909, tant

a Barcelona com a Girona, la Lliga assolí una primera posició quant al total d'actes reunides. Per contra, a Tarragona i Lleida, liberals i republicans foren les forces millor implantades; i mentre a Tarragona foren els republicans els qui a partir de 1911 prengueren la davantera als dinàstics, a Lleida existí una major igualtat durant tot el període monàrquic, car era la província on liberals i conservadors tenien en la Diputació el reducte de poder més important. Tanmateix, a partir de 1919 l'equilibri entre republicans i regionalistes fou més accentuat que a Tarragona i, a més a més, foren aquests darrers els qui finalment es convertiren en una minoria més important que no la republicana (481).

Per cloure, només constatar que la història electoral de Lleida ens ha mostrat que les característiques del sistema político-electoral de la Restauració Monàrquica s'hi han donat, plenament, amb certes variants particulars. Les eleccions eren un pacte signat abans de celebrar-se els comicis entre el govern de torn i els cacics locals per a encasellar uns determinats candidats que podien ser prohoms provincials ~~acaps~~ caps dels partits dinàstics - i enviats forans - de Madrid i Barcelona - amb arrelament temporal o accidentalment de pas per aquestes terres. L'esmentat pacte se signà generalment amb facilitat, car els casos de candidatura única i d'article 29 hi són molt freqüents. Quan hi hagué dificultats, les lluites eren molt més entre aspirants als escons que entre electors. I, tant si hi hagué lluita com si no, l'objectiu a assolir per les forces governamentals fou transformar o encarrilar a la seva conveniència el vot popular o bé evi-

tar que es manifestés. Això darrer comportava posar en pràctica els mecanismes falsejadors del vot que, a Lleida, s'empraren amb profusió per dinàstics i antidinàstics, especialment regionalistes. Malgrat això, allí on l'acció governamental pogué ser neutralitzada per l'oposició, sobretot republicana, encara que aquesta fes honor a molts dels procediments antidemocràtics dels dinàstics, va ser possible el desenvolupament d'unes tendències de vot més o menys constants que es manifestaren, tal com ha demostrat la geografia del vot, amb una certa coherència. D'aquestes tendències de vot n'apareix una - a la plana regada de l'Urgell - caracteritzada, bàsicament, per una oposició declarada al sistema monàrquic. D'altra part, encara que els dinàstics no foren totalment desplaçats d'enlloc, els resultats han demostrat que mentre a la plana lleidatana foren les forces republicanes les que pugnaren amb ells, la muntanya gaudí de la presència regionalista - que li proporcionà una notòria presència a la Diputació provincial i al Congrés de diputats - i d'un cacicat liberal. Així mateix, el predomini republicà a la ciutat de Lleida i les dificultats que patí per a fer-se amb el control de la política municipal porten a valorar el joc electoral provincial com la història d'un omnipotent caciquisme que vol ser desplaçat per una incipient burgesia - representada molt més pels republicans que no pels regionalistes -, que cercava assolir els seus objectius a través d'una modernització del procés electoral. Aquesta modernització comportava una mobilització real de l'electorat vers les urnes, però la manca d'una estructura orgànica provincial dificultà la seva implantació més enllà

de la capital i de la plana lleidatana i això condemnà la resta de la província a un permanent control dinàstic, a penes interferit per l'oposició, i a un desconeixement de pràctiques democràtiques de vot.

D'altra banda, la manca d'organitzacions obreres col·locava als partits republicans com a única alternativa electoral fora de l'abstenció, que el sector del camperolat més sensibilitzat contra el règim podia emprar per a canalitzar el seu sufragi. El paper de conductors del vot de classe - amplemment reivindicat en temps de campanya electoral - i els mateixos propòsits de democratitzar els escrutinis entraven en contradicció amb el desig de conquerir i conservar uns escons en unes eleccions sotmeses a unes regles de joc implantades pels dinàstics. Els pactes i aliances més il·lògiques i, fins i tot, la pràctica del mateix tipus d'artimanyes que els seus adversaris a l'hora de controlar l'escrutini, van esdevenir necessaris moltes vegades, a desgrat de la ideologia i els escrúpols polítics dels candidats republicans.

Fixats tots aquests elements, resta per veure, tot seguit, quina actuació va seguir la muntanya i la plana lleidatana - amb les seves corresponents subàrees, l'Urgell, el Solsonès, la Vall d'Aran, etc. ... - un cop es va posar fi a la Dictadura de Primo de Rivera i un cop demostrat, amb la proclamació de la II República, que el període d'excepció obert per a intentar salvar la Monarquia havia esdevingut inviable.

SEGONA PART

II- LA SEGONA REPUBLICA

1.- LES ELECCIONS CONSTITUENTS DE 28 DE JUNY DE 1931

1.1.- La proclamació de la República: Els comicis municipals d'abril de 1931.

Amb la fi de la Dictadura de Primo de Rivera les oposicions antidinàstiques començaren a preparar-se, no per realitzar una revisió constitucional, sinó per provocar la substitució d'una Monarquia mancada del suport civil i militar necessari per a assegurar la seva pròpia pervivència. L'adveniment de la República va sopsosar, doncs, la presa del poder per part dels grups republicans integrants del pacte de Sant Sebastià, decidits a omplir el buit deixat per la definitiva desintegració del règim monàrquic. Aquesta presa del poder es va fer a través de la celebració d'uns comicis municipals que adquiriren el caràcter de plebiscit quan republicans i socialistes es decantaren per la participació activa.

Celebrades el 12 d'abril de 1931, aquestes eleccions locals i, teòricament, només de caire administratiu representaren el triomf republicà a les principals capitals de província i la substitució immediata de la Monarquia per la República. El 14 d'abril, el nou govern republicà manifestava la seva intenció d'instaurar un règim veritablement democràtic i obrir un període constituent, que culminà amb l'aprovació de la Constitució de 1931 i amb l'elecció de Niceto Alcalá Zamora com a primer president de la Segona República espanyola (1).

A Catalunya, i per concórrer als comicis municipals d'abril, es va procedir - igual que a la resta de l'Estat - a una ràpida reorganització de les disperses forces polítiques que acordaren participar-hi. A començament de març, la Lliga Regionalista es transformava en el Centre Constitucional que, sota la direcció de Cambó i de Gabriel Maura, esdevenia el principal defensor de la continuació del règim monàrquic (2). Aquest mateix mes de març, s'aconseguia la reunificació dels dispersos nuclis republicans nacionalistes i catalanistes federals dins l'Esquerra Republicana de Catalunya (3); mentre, Acció Catalana i Acció Republicana es reconvertien en el Partit Catalanista Republicà (4). Abans, el novembre de 1930, el Partit Comunista Català i la Federació Comunista Catalano-balear s'havien fusionat en el Bloc Obrer i Camperol (5). Tanmateix, pel maig del 1930, la CNT havia sortit de la clandestinitat i podia actuar lliurement en pro de la recuperació d'un eficaç predomini dins el moviment obrer català (6).

No obstant això, havent-se produït una clarificació en el panorama polític, a Barcelona, més que en cap altra província catalana, els preparatius electorals es pronosticaven força complexos. A més de les candidatures pro-monàrquiques de la Lliga i de les presentades per la Coalició Republicano-Socialista, foren també proclamades les de la coalició entre ERC i USC, les del PCR, les dels comunistes del BOC i del PCE, una candidatura de republicans dissidents i diverses candidatures no alineades expressament en cap de

les llistes esmentades.

Només el Centre Constitucional, amb la seva alternativa continuista i el PCR, amb el seu programa administratiu, creien en les possibilitats reals d'una victòria; però els resultats produïren sorpreses. L'inesperat triomf de les candidatures republicanes d'ERC va ser absolut a les quatre circumscripcions catalanes: a Barcelona guanyava les majories en solitari; a la resta de les províncies, l'ERC triomfava en aliança amb el PCR, partit que només havia acceptat formar candidatures de coalició fora de Barcelona (7).

A tot l'Estat espanyol, els resultats havien demostrat que l'opinió dels majors nuclis de població estava en pro d'una alternativa política clara. La proclamació de la República apareixia, doncs, com una cosa inevitable. Lleida continuava essent la província catalana on l'article 29 de la llei electoral va tenir major audiència. El 41 % dels regidors foren proclamats sense necessitat de preparar els comitès i això significava que un 25 % dels municipis lleidatans - 90 en total - havien deixat de celebrar votació (8). Al mateix temps, cal assenyalar que la utilització d'aquesta via fou pràcticament d'exclusivitat republicana, deixant de banda els pocs monàrquics que van presentar-se, i va tenir vigència no sols a pobles petits de la muntanya, habituats a aquest tipus d'elecció, sinó també a bon nombre de municipis de la plana que anys enrera havien donat la impressió de gaudir d'una certa vitalitat política i electoral (9).

QUADRE Nº 1: Resultats eleccions municipals a la província de Lleida

FILIACIÓ ELEGITS	M	R	S	C	AL.	TOTAL
	Article 29	20	1112	-	1	191
Per elecció	24	835	6	5	208	1.078
TOTAL	44	1947	6	6	399	2.402

M=Monàrquics ; R=Republicans ; S= Socialistes; C= BOC
AL= altres

El 81 % dels regidors proclamats foren republicans. A la capital, d'un total de 30 regidories, 22 foren republicanes i només 8 correspongueren a les dretes monàrquiques (10).

QUADRE Nº 2: Resultats eleccions municipals a Lleida capital.

D	Ordre Social		Coal. Republ.		Comunistes	
	els.	cts.	els.	cts.	els.	cts.
I	2	(5)	5	(5)	-	(2)
II	1	(3)	3	(3)	-	(1)
III	1	(3)	4	(4)	-	(2)
IV	2	(5)	5	(5)	-	(2)
V	2	(5)	5	(5)	-	(2)
T	8		22			

Font: "El País" 11-IV-1931; els.= elegits; cts.= candidats

1.2.- Dretes, esquerres republicanes i esquerres obreres:
reorganització de les forces polítiques lleidatanes.

El front republicà triomfador d'aquests comicis municipals, integrat per Acció Catalana - constituïda a Lleida des del juliol de 1923 (11)-, Dreta Liberal Republicana, PRR, Joventut Republicana i Estat Català s'havia començat a dibuixar immediatament després de la caiguda de la Dictadura. L'11 de febrer de 1930, amb motiu de commemorar la proclamació de la Primera República, se celebrà al teatre Victòria un acte unitari d'afirmació republicana que va reunir totes les forces republicanes i obreristes de Lleida (12). Les conclusions de l'acte, que a més foren lliurades al governador, se sintetitzaven en quatre punts: amnistia, repulsa del règim dictatorial i revisió de la seva obra, retorn a la normalitat constitucional i convocatòria de Corts Constituents. D'aquí sorgí la idea d'anar a un Front Únic d'Esquerres. L'abril de 1931, "Occident" - l'òrgan d'Acció Catalana - deia: "La llarga i cordial entesa en què han conviscut, a les comarques lleidatanes, els diferents sectors que posen en un mateix pla d'igualtat i de justícia l'amor a la terra i a les institucions republicanes, ha plantejat el problema de donar forma definitiva a aquesta comunitat d'aspiracions i d'estructurar-la en una força política única" (13). De moment, aquesta "organització única", llançà un manifest, "Per Catalunya i per la República", signat l'1 d'abril de 1931 per representants de tots els agrupaments reunits: Francesc Macià, Humbert Torres, Josep Esta-

della, Epifani Bellí, Francesc Arqués, Enric Arderiu i Ricard Palacín (14). Sembla, doncs, que la unió electoral havia estat possible, almenys en aquesta primera conjuntura; però la fusió orgànica s'endevinava més problemàtica, encara que hom parlés d'una nova formació denominada genèricament Esquerra Catalana i encara que el seu nacli més important, Joventut Republicana, demanés, en nom d'aquest conglomerat esquerrà, la constitució de comitès locals arreu de la província. S'havien de guanyar les eleccions i la unió de forces era la millor garantia d'èxit. D'altra part, malgrat que alguns dels principals dirigents de Joventut Republicana - H. Torres, R. Palacín - havien participat a la Conferència d'Esquerres de març de 1931, aquesta entitat cultural i política encara no es trobava oficialment adherida a l'ERC i podia actuar amb certa independència orgànica.

El front obrer tenia el seu origen en l'activitat d'un nucli de joves d'esquerra, inicialment vinculats al Front Únic d'Esquerres. El programa mínim que guià els seus primers passos es concentrava en república federal, separació de l'Església i l'Estat, escola única i laica, i treball en pro de qüestions socials i agràries (15). El maig de 1930 publicaren un full dedicat "A la joventut lleidatana" i entre els seus signataris s'hi trobaven futurs militants del BOC, com Francesc Aguilar, Josep Morlans o Baptiste Xuriguera. Alguns d'aquests havien estat vinculats al Partit Comunista Català i d'altres ho estaven amb Joventut Republicana (16). Tots

junts començaren a organitzar la Joventut Esquerrana que, a més de tenir certa audiència a la ciutat de Lleida, també assolí algun ressò a pobles com Camarasa, Bellvís, la Fuliola, les Borges Blanques, etc. , centres sindicalistes més o menys importants de la província.

El 24 de juliol de 1930 tenien un setmanari propi, "L'Espurna", que, per aquesta mateixa data - i com a símptoma de ressorgiment sindical - celebrava la constitució de la Federació Local Obrera de Lleida. A primers d'abril de 1931, informava de la decisió de la junta general de l'agrupació Joventut Esquerrana de seguir una política idèntica a la del Bloc Obrer i Camperol, al qual ja s'havia adherit per oposició a una altra política d'esquerra que qualificaven de "burguesa i xovinista". En nom d'una política obrera i sota el lema de "classe contra classe", presentava, amb un programa molt concret i en nom del BOC, "candidatures obreres" als cinc districtes electorals de la ciutat i als pobles on tenia alguns afiliats o simpatitzants.

L'organització del BOC a Lleida podia fer-se amb certa facilitat perquè existien nuclis de la Federació Comunista Catalano-balear i va ser a Lleida on, el 1928, el Partit Comunista Català restà constituït i on assolí una major implantació. Així a les candidatures comunistes de la ciutat de Lleida, hi trobem, entre d'altres Sebastià Garsaball, antic membre del PCC, Joan Farré, també fundador del PCC i redactor de l'òrgan del partit, el quinzenari "La Señal", i Francesc Aguilar, obrer ebenista i promotor de la Joventut Esquerrana (17), que tot just començava a arrelar. Celebrats els co-

micis municipals, només arribà a reunir 126 vots a la capital i 426 a Balaguer, amb solament 6 regidors a la província (18).

El front electoral dretà reunia catòlics integristes, tradicionalistes, regionalistes i una part de les antigues forces dinàstiques fidels a la Monarquia (19). Hi havia d'altres grups dinàstics que actuaren de manera força indecisa. Per exemple, l'antic diari liberal "El País" tenia cura de fer vots d'independència i de neutralitat política i, fidel a la seva tradició "riuista", publicava la carta que l'albista Daniel Riu adreçava als liberals de Lleida aconsellant-los que anessin a votar, encara que no tinguessin candidats propis, sempre que tinguessin cura de fer-ho només a favor de qui mai hagués estat en contacte, directament o indirecta, amb la Dictadura (20). No restava clar que calia afrontar la Concentració d'Ordre Social, que, prescindint de la postura dels liberals i criticant-la, preparà una candidatura defensora de "la llibertat, la propietat, l'autoritat i la religió". Alhora, oposava el seu ordre social al desordre comunista, equiparat contínuament el possible triomf de la República amb el de la revolució russa: "Obrers lleidatans, industrials i pagesos: penseu en els estralls que ha produït a Rússia la revolució comunista..... vulgueu ésser obrers dignes, amb plena llibertat de treball i ple domini del que guanyeu, abans que esclaus d'una burocràcia soviètica" (21). Propugnaven un programa de "reconstrucció evolutiva" oposat,

per damunt de tot, a qualsevol " convulsió revolucionària ". Comptaven per difondre'l, no sols amb l'integrista "El Diario de Lérida", sinó també amb un òrgan purament electoral, "Caliu", aparegut una setmana abans dels comisis sota la direcció de la Lliga Catòlica. A pesar d'haver desenvolupat uns preparatius força acurats, només aconseguiren vuit dels vint-i-un lloc pretesos a la ciutat de Lleida, per tant, era bastant difícil que poguessin valorar els resultats com a favorables. A contracor reconegueren que les eleccions havien estat netes i que les dretes havien perdut per manca d'organització davant d'unes esquerres a les quals reconeixien el mèrit d'haver sabut mobilitzar centenars d'adeptes i de crear " en el ánimo de los ciudadanos la ilusión de ir con los que llevan las de ganar y el miedo de quedarse con los que llevan las de perder " (22).

Mentre les forces de dreta iniciaven la seva necessària reestructuració, el 14 d'abril era proclamada la República i el Comitè Republicà o Comitè de Salut Pública de Lleida prenia possessió del Govern Civil, amb Ricard Palacín com a governador, de la Diputació, amb Epifani Bellí com a president i de l'Ajuntament, amb el radical Salustià Estadella com a alcalde. El canvi s'havia produït, però calia superar el caràcter de provisionalitat del nou règim amb la seva legitimització davant, sobretot, de la reacció monàrquica, a partir d'una Constitució que definís i defensés la nova forma d'Estat. Per assolir això, foren convocades eleccions constituents per al 28 de juny de 1931.

1.3.- Les Corts Constituents de 1931: Antecedents electorals.

1.3.1.- La Generalitat provisional de Catalunya.

Durant l'interval que separà els comicis municipals dels legislatius, el govern provisional de la República procurà satisfer les reivindicacions més sentides per les classes populars: s'acordaren mesures contra l'atur al camp, en pro de la regulació de les relacions Església-Estat, en pro de la reforma de l'exèrcit etc. ; mesures que reportaren a la República l'oposició d'alguns sectors d'aquesta institució - contraris a les reformes del ministre de la Guerra, Manuel Azaña -, de l'oligarquia agrària - oposada als decrets del ministre de Treball, el socialista Largo Caballero -, de l'oligarquia financera - per les mesures del ministre d'Hisenda, el també socialista Indalecio Prieto -, i, sobretot, de l'Església que, a primers de maig, ja es decidia a publicar la carta del cardenal primat contra el nou règim. L'oposició contra la República dels sectors eclesiàstics més ancorats en el passat fou tan radical que la qüestió religiosa es convertí, abans de la reunió de Corts Constituents, en el "problema més amargament debatut en la política espanyola" (23).

A Catalunya, però, la dinàmica republicana dels primers mesos es caracteritzà especialment per la problemàtica subjacent al fet d'haver-li estat reconegut el dret a gaudir d'un cert grau d'autonomia. La reconversió de la República Catalana en Generalitat de Catalunya, vinculà Catalunya a la República espanyola tal com les forces republicanes havien establert en signar els acords del Pacte de Sant Sebas-

tià. Els republicans nacionalistes catalans, confiant que la República es constituïria en Estat federal, començaren a preparar el camí que havia de portar a la redacció i aprovació de l'Estatut d'Autonomia que, un cop elaborat i plebiscitat pels catalans, havia de ser finalment aprovat per les Corts Constituents. Catalunya comptà amb un govern provisional autònom que convocà una assemblea de representants dels Ajuntaments catalans o Diputació provisional, de la qual sortí la ponència encarregada de redactar l'Estatut d'Autonomia.

Les eleccions de diputats a la Diputació provisional consistiren en una votació en la qual intervingueren els consellers elegits per sufragi universal i degudament proclamats per les juntes provincials del cens. S'havien d'eleger nou diputats per Barcelona i un per cadascun dels quaranta-cinc partits judicials catalans. El 24 de maig de 1931 es va procedir a la votació.

Lleida tenia nou districtes judicials. Els diputats electes van ser:

Lleida:	* Ricard Palacín i Soldevila	(ERC)
Les Borges:	* Pere Mies i Codina	(ERC)
Balaguer:	* F. Xavier Rubies i Valls	(PCR)
Cervera:	* Jaume Carbonell i Esteva	(?) (24)
La Seu	* Bonaventura Rebés i Castella	(PCR)
Solsona:	* Martí Esteve i Grau	(PCR)
Sort:	* Pere Coromines i Montaña	(Catalanista republicà)
Tremp:	* Josep Llari i Areny	(Republicà independent)
Viella:	* Josep M ^a España i Sirat	(Independent)

El 10 de juny es reunia per primera vegada la Diputació provisional, s'elegia la ponència encarregada de redactar l'Estatut, que, concentrada a l'hotel de la Vall de Núria, va tenir confeccionat el text estatutari el dia 20 del mateix mes. Així, mentre Catalunya ja tenia la seva carta constitucional, la República encara havia de celebrar les eleccions per a formar la cambra legislativa encarregada de promulgar-la. L'autonomia, doncs, tenia perspectives d'haver de suportar una llarga espera abans de poder-se institucionalitzar de manera definitiva.

1.3.2.- La reforma de la legislació electoral.

Per celebrar els primers comicis legislatius el govern provisional de la República havia modificat, amb el decret de 8 de maig, la llei electoral del 1907. Calia democratitzar-la mínimament i adequar-la a les noves necessitats, tot i que es procurà introduir "el menor número posible de modificaciones", car es deixava a les futures Corts la tasca de redactar una nova llei (25). No obstant això, encara que els canvis efectuats eren els indispensables, no deixaven d'afectar la formació de la nova assemblea legislativa i l'estructuració del nou sistema de partits republicà: els districtes uninominals s'ampliaven fins als límits provincials -circumscripcions- i es reduïren així les possibilitats de control caciquil, encara que no s'anul.laven totalment. S'ampliava l'edat dels electors i dels elegibles a 23 anys, encara que la discriminació sexual es mantingué fins el 1933, data en què per fi es reco-

neix el dret de vot a la dona. Continuava l'escrutini pel sistema majoritari, però l'article 11 de l'esmentat decret de maig afegia que hauriende reunir un mínim d'un 20 % dels vots escrutats per a poder ser proclamat diputat. Si no s'arribava a aquesta xifra, calia fer una segona volta. S'anul.lava l'article 29, acte obligat d'un règim tingut per democràtic. Es respectava la facultat de proposar candidats per deu regidors d'elecció popular, donant d'aquesta manera un cert prestigi a les eleccions municipals. I es traslladava a l'Assemblea Constituent i, després al Congrés, la facultat del Tribunal Suprem de dirimir sobre la validesa i la legalitat de les eleccions en cas de reclamació. En la seva aplicació pràctica, aquesta legislació afectà - com ho havien previst els seus gestors - l'ordenació de les opcions polítiques que s'anaven estructurant des de la proclamació de la República. L'exigència d'un mínim de vots per a sortir proclamat i el desig d'evitar una segona volta, afavorí el reforçament dels partits més potents, tot obligant els minoritaris a pactar amb les forces hegemòniques, o a establir aliances entre grups políticsafins si volien treure algun diputat. S'afavoria el bipartidisme i els partits grans i ben estructurats. I això es féu més palès quan, amb la propera llei electoral de juliol de 1933, s'augmentà a un 40 % el percentatge de vots necessari per a sortir elegit. Es procurà primar els grans partits, amb l'objectiu, que difícilment s'arribà a assolir, d'aconseguir la formació de majories parlamentàries fortes, capaces de governar amb una certa estabilitat (26).

El règim autonòmic i les característiques del moviment obrer a Catalunya comportaren l'estructuració d'un sistema de partits amb unes peculiaritats diferents de les detectades a la resta de l'Estat. Aquest sistema es fonamentava en l'existència de dues alternatives prioritàries que englobaven totes les altres. Per això, la impressió d'un pluripartidisme es reduïa a l'existència de diverses opcions amb poc pes dins del sistema de partits. En realitat, l'ERC i la Lliga Regionalista foren les dues forces que polaritzaren el joc polític electoral català al llarg de la Segona República. Aquesta impressió comença a fer-se evident en els primers comicis general del període republicà, però caldria esperar a les eleccions del Parlament català de novembre de 1932 perquè s'acabés de perfilar un bipartidisme que, amb el temps, acabaria amb una bipolarització classista que tindria el seu màxim exponent en les eleccions de 1936.

1.4.- Les candidatures a Corts Constituents a la circumscripció de Lleida.

1.4.1.- Les esquerres republicanes: el PCR i la polèmica candidatura d'acaparament de majories i minories.

Malgrat l'oposició d'alguns sectors republicans i socialistes, davant d'aquests comicis van regir els mateixos criteris d'unitat que havien funcionat l'abril proppassat. Arreu de l'Estat, s'adoptaren fórmules d'unitat més àmplies i flexibles, però calia conservar la unió si es volia consolidar un règim que ja patia un elevat grau d'instabilitat després d'haver-se guanyat l'enemistat dels pilars tradicio-

nals de la societat - Església, exèrcit, oligarquia terratinent i financera; etc. - i la de les forces obreres i sindicals, apressades a veure satisfetes les seves reivindicacions de manera immediata.

A Catalunya, aquestes eleccions volien encaminar-se no sols a afermar la República, sinó, sobretot, a tirar endavant l'autonomia per part d'unes esquerres republicanes i catalanistes que havien de consolidar la inesperada hegemonia de bell nou assolida. L'ERC es creia prou implantada a Barcelona per a acceptar solament l'aliança de la Unió Socialista; a les altres quatre províncies catalanes s'alià amb diversos grups republicans: a Tarragona ho va fer només amb el PRRS, mentre a Girona i Lleida esdevingué cap rector d'unes àmplies coalicions. A Girona reunia al seu entorn radicals, federals i catalanistes republicans del PRC, mentre que la Dreta Liberal Republicana s'ajuntava a la Lliga Regionalista. A Lleida en canvi era la Dreta Liberal Republicana que pactava amb l'ERC i els radicals, mentre el PCR trencava amb el front d'esquerres que havia funcionat durant els comicis municipals d'abril de 1931.

El curt interval transcorregut des de la proclamació de la República havia servit per a comprovar les dificultats que comportava arribar de debò a la pretesa fusió orgànica de totes les forces republicanes lleidatanes. La llibertat d'acció va ser recabada i cada un dels grups que havien integrat l'inicial front d'esquerres començà a treballar en pro de l'estructuració del seus particulars organismes par-

tidistes.

A mitjan maig, Joventut Republicana de Lleida acordava adherir-se oficialment a l'ERC, tot respectant l'aliança electoral amb els altres partits republicans, especialment, pel que feia referència a la vida municipal i als interessos de la ciutat (27). Tots els centres republicans que s'anaven formant a la província i que també s'adherien a l'ERC, constituïren la Federació Lleidatana de l'Esquerra Republicana de Catalunya (28). Dins d'aquesta federació, la Joventut Republicana de Lleida, com l'entitat més important de la província, era la que marcava les pautes d'actuació.

La més important d'aquestes va ser la de renovar l'entesa amb els altres partits republicans d'acord amb la confecció d'una candidatura per a anar al "copo", que comptaria amb quatre llocs per a l'ERC i dos més, repartits entre el PRR i el PCR (29).

D'antuvi, aquesta proposició no fou rebutjada pel PCR. Ans al contrari, el seu setmanari "Occident" la defensava en nom de la salvaguarda de la República i de l'autonomia catalana.

Fou la tria dels candidats que havien de figurar en la llista de coalició republicana el motiu que menà al trencament d'aquesta entesa electoral amb el PCR i, alhora, el motiu que desencadenà la formació d'un nucli dissident dins de la mateixa Joventut Republicana de Lleida.

Segons "Pla i Muntanya" de Balaguer, la Joventut Republicana havia procurat procedir a la tria dels quatre candi-

datos que li pertocava i en la seva opinió, d'una manera altament democràtica. Sembla ser que convocà en assemblea els delegats de les entitats addictes a l'ERC per tal de decidir la qüestió. Aquesta assemblea formulà un vot de confiança al comitè executiu adjudicant-li la selecció dels quatre noms. El comitè executiu va acceptar de fer una proposta que, posteriorment, havia de ser ratificada pels centres locals de l'Esquerra. D'acord amb això, es va trametre una circular, a tots els centres provincials, amb el nom dels designats: Francesc Macià, Ricard Palacín, Humbert Torres i Epifani Bellí. Les dificultats sorgiren a l'hora d'aprovar la candidatura per la Joventut Republicana de Lleida. De fet, el conflicte esclatà quan es negà el vot als socis que feia menys de dos mesos que havien estat admesos. Un grup d'aquests socis, comandats pel vice-president de la Joventut, Ramon Sales, se'n separà i titllà de "absurda, irritant, impolítica i antidemocràtica" l'aplicació del reglament intern de l'entitat a què fins feia poc havien estat ells afiliats.

Joventut Republicana va fer una crida a la reflexió i al patriotisme dels "protestataris", però, en nom d'un reglament inviolable, no rectificà la seva conducta. Preferí que la majoria dels recents ingressats romangués de nou al marge del centre republicà més potent de la ciutat, abans de posar en perill, amb una possible derrota, la llista de candidats que havia proposat i que els centres locals havien acceptat. Amb això es deixava obert el camí per a la formació de dos centres republicans adherits a l'ERC, car els dissidents de-

mostraren molta cura a deixar clar que només s'havia produït un trencament amb Joventut i que continuaven sentint la més ferma adhesió " al partit d'ERC i al seu il·lustre cabdill En Francesc Macià " (30).

Aquest problema enllaçà amb el plantejat dins de les files del PCR, partit que havia procurat donar estructura orgànica als seus simpatitzants, dispersats per tota la província (31). El 10 de maig, els representants de les delegacions i entitats que havia aconseguit crear es reuniren a Ponts per tal d'elegir els delegats comarcals i els tres representants de la província al consell general del partit (32). Els catalanistes republicans comptaven, doncs, amb una certa estructura organitzativa que els permetia d'aspirar a un lloc dins la candidatura de coalició. Un lloc que, inicialment, s'havia reservat a un dels representans provincials al consell general del PCR, Antoni Bergós.

Posteriorment, però, s'acordà presentar Nicolau d'Olwer, i, quan aquest no acceptà la designació, es va escollir Josep Vives i Giner. Segons versió d'aquest darrer, poc abans del dia assenyalat per a la votació, en una entrevista celebrada amb Macià i Josep Me España, el president de la Generalitat li demanà que cedís el seu lloc a Pere Coromines, a la qual cosa deia que va accedir en honor al respecte que li mereixien tant Macià com Coromines. Pensava que els seus correligionaris de Lleida no hi posarien cap inconvenient i, alhora, potser, hi havia la no confessada confiança que Joventut Republicana, davant la intervenció d'en Macià, cediria

un dels seus quatre llocs en favor del PCR, que restava sense representant propi. Només quan restà ben clar que no hi havia cap mena de predisposició a fer-ho, es prengué la decisió de desentendre's de l'entesa tot aprofitant la dissidència que s'havia produït en el si de la Joventut Republicana. Des de llavors va considerar que la coalició era inviable perquè no hi havia una perfecta concòrdia de tots els elements republicans (33).

En la pràctica, la candidatura republicana d'acaparament es mantingué, encara que només li donessin suport els republicans de l'Esquerra i els radicals. Els republicans del PCR, a més de constituir-se en minoria dins l'Ajuntament de la ciutat, presentaren la seva pròpia llista de candidats, destinada únicament a guanyar els dos llocs de minories. Per tant, van existir dues candidatures representatives de les esquerres catalanistes de Lleida.

La llista de la Coalició Republicana constava de sis candidats:

Francesc Macià i Llussà	(ERC)
Humbert Torres i Barberà	(ERC)
Ricard Palacín i Soldevila	(ERC)
Epifani Bellí i Castiel	(ERC) (34)
Josep Estadella i Arnó	(PRR)
Pere Coromines i Muntanya	(Republicà catalanista)

Cap dels candidats no era un desconegut en el currículum polític provincial. Tots havien desenvolupat algun tipus

d'activitat política, més o menys important, durant l'època monàrquica. En el cas del president de la Generalitat, Francesc Macià, es pot dir que, en certa manera, reprenia la seva activitat electoral a Lleida, després d'haver representat l'antic districte de les Borges Blanques del 1907 al 1923. El metge Humbert Torres, en aquests moments conseller adjunt de la Generalitat a les terres de Lleida i membre de la junta directiva de la Joventut Republicana, havia estat un dels fundadors d'aquesta entitat i havia participat a la Conferència d'Esquerres de març de 1931, oposant-se a la constitució del Partit Republicà Socialista de Catalunya per temor segons sembla "d'espantar la petita burgesia" amb el qualificatiu socialista (35). Gaudia d'un gran prestigi personal i polític, i era presentat com l'ex-alcalde popular de Lleida, càrrec que exercí entre 1917 i 1919. De la mateixa extracció política que H. Torres era l'advocat Ricard Palacín, que, també com aquell, arribà, el 1923, a l'alcaldia de la ciutat, encara que el càrrec l'assolí amb menor fortuna, car mai es deslliurà de l'acusació d'haver-lo guanyat gràcies a una reial ordre. Amb la proclamació de la República fou elegit representant a la Diputació provisional de la Generalitat, membre del primer directori de l'ERC i president de la junta directiva de la Joventut Republicana. El metge Epifani Bellí i Castiel havia estat maurista i membre de la Joventut Conservadora de Lleida. Com a militant d'aquesta entitat va ser representant de Tremp i redactor de "La Prensa". Participà en la formació del Front Únic d'Esquerres de l'abril de 1931 com a representant de la Dreta Liberal Republicana. Una vegada proclamada

la República, se l'anomenà president de la Diputació, conseller adjunt de la Generalitat a Lleida - juntament amb H. Torres i Daniel Escrivà, i primer comissari de la Generalitat a Lleida. Josep Estadella i Arnó, metge també com Torres i Bellí, tenia igualment una llarga trajectòria política iniciada a començament de segle dins la Joventut Republicana, per passar després a les files del PRR i arribar a ser-ne el màxim dirigent a la ciutat. Durant l'època monàrquica es va assegurar a l'Ajuntament i a la Diputació, però mai no aconseguí un escó al Congrés de diputats tot i haver-lo pretès el 1919 i el 1920. En canvi, el 1923 fou elegit senador per la província de Barcelona. I com a ex-senador era presentat en la llista de coalició de 1931. Quant al veterà republicà Pere Coromines, certament els seus lligams amb Lleida eren principalment via Macià, però val a dir que mínimament tenia relació amb aquestes terres des dels dies de la Solidaritat Catalana, car s'hi desplaça moltes vegades a fer propaganda, primer del moviment solidari, i posteriorment de la UFNR i del republicanisme nacionalista. D'altra part, i també per suggeriment d'en Macià, havia estat presentat i elegit representant a la Diputació provisional per Sort. Era presentat com a catalanista republicà, amb suport de l'ERC.

Un cop deslligat de l'entesa republicana, el PCR rebutjà la retracció i, a darrera hora, elaborà una candidatura per minories integrada per:

Josep Vives i Giner

Domènec Pallerola i Munné (Domènec de Bellmunt)

Els candidats eren presentats a l'opinió en una mena de "full de servei" que es limitava a destacar les lluites dels seus "croats" per Catalunya i la República. Una carrera de mèrits que es contraposava a la dels seus adversaris de l'entesa republicana, dels quals només se'n salvava "la figura venerable de Macià", única garantia, en la seva opinió, d'una possible victòria republicana (36).

Ambdós candidats vivien a Barcelona, però tenien estretes relacions amb les terres de Lleida. Josep Vives era presentat a "El País" com a "fill d'un músic (Amadeu Vives?) que havia viscut molt temps a l'alta muntanya" i l'escriptor Domènec de Bellmunt havia nascut a Bellmunt d'Urgell.

1.4.2.- Les esquerres obreres: la candidatura del BOC.

El BOC era l'única formació de classe que preparà una llista de candidats per a aquests comicis generals. El juny de 1931, el partit només tenia militants i simpatitzants a 15 pobles. D'altra part fins els dies 19 i 20 de març del 1932 no es va celebrar el ple provincial que havia d'estructurar el partit pertot arreu i consolidar així l'organització. Mentrestant, el comitè de la ciutat de Lleida era el responsable del partit a tota la província (37). Evidentment, les seves possibilitats electorals eren limitades i d'aquesta manera va ser comprès pels seus dirigents, car només prepararen una candidatura per minories per tal d'utilitzar-la com a plataforma pre-electoral amb finalitat proselitista. Els candidats proclamats foren:

Joaquín Maurín i Julià

Víctor Colomer i Nadal

Aquests dos dirigents del BOC eren ben coneguts a Lleida, tant per la seva activitat professional - havien estat vinculats al Liceu Escolar de la capital - com política. Maurín va iniciar-se políticament dins de les files de la Joventut Republicana de Lleida, entitat amb la qual estigué lligat, almenys, fins el 1919 (38). Més endavant, actuà com a sindicalista i com a comunista, fins aconseguir la unió de la FCCB i del PCC en el BOC. En aquests comicis era presentat com a president d'aquest partit. Víctor Colomer, procedent del PCC, conserva sempre unes estretes relacions amb Maurín. Havia estat fundador, a final del 1919, del setmanari pro-soviètic de Lleida "Lucha Social i com a representant de les forces obreres va participar activament en la formació del Front d'Esquerres, impulsor a Lleida del triomf republicà de l'abril de 1931.

1.4.3.- Les candidatures de dreta.

El bloc format amb vista als comicis municipals d'abril de 1931 intentà superar l'estat de desorganització en què estaven els seus grups components i es disposà a confeccionar de nou una candidatura per majories. Però això no va superar l'estadi de simple intenció. Fins i tot, el seu portaveu "El Diario de Lérida", es va acomiadar dels seus lectors a mitjan juny sense haver arribat a presentar una llista de candidats amb què acudir als comicis, tot i que, fins la vigília de la seva desaparició, aquesta publicació no s'havia cansat de de-

manar col.laboració i ajut econòmic (39).

Llavors, la Lliga Regionalista es va decidir a concórrer a la votació amb la seva pròpia candidatura: una llista només per minories que també s'hagué de retirar en el últim moment, segurament per manca del suport necessari d'un aliats febles i, alguns, encara indecisos respecte al camí que havia de seguir el seu vot. Aquesta indecisió afectava principalment els elements monàrquics o ex-monàrquics liberals de la província que, a través del diari "El País" havien rebut la declaració de l'ara ex-albista - i futur president del Consell Regional Català del PRR - Daniel Riu en pro de la República i en defensa de la personalitat jurídica de Catalunya, amb la seva solapada suggerència d'una possible designació de la seva candidatura per Lleida, tot assegurant que estava disposat a treballar"... per la República federal, si els vots dels nostres compatricis em porten com a representant de les seves aspiracions a l'Assemblea Constituent" (40).

Els candidats regionalistes foren:

Joan Ferran Lamich

Jaume Filella Bragòs

El primer era un propietari rural de Cervera, membre de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Jaume Filella, havia estat candidat a la Diputació provincial pel districte de Cervera-Solsona el 1921 i secretari d'Eduard Aunós el 1923, polític del qual n'havia estat també propagandista el 1918, quan, en nom de la Lliga, pretenia l'escó del districte de Sort-Viella.

Segons "La Veu de Catalunya", aquesta candidatura sin-

tetitzava amb encert "tradició i progrés, ordre jurídic i em-
pena renovadora, joventut i maduresa, entusiasme i seny,...";
Una candidatura de concòrdia social - deia "obrer: estira, pe-
rò no trenquis. Patró, sies just i liberal. Acobleu-vos, sou
dues rodes d'un mateix molí", que la vigília de l'escrutini es
retirà amb l'excusa de no poder desenvolupar la seva propagan-
da electoral per coaccions de les forces d'esquerra (41).

1.4.4.- La candidatura del Partit Agrari de Catalunya.

El minoritari Partit Agrari de Catalunya, concentrà la
seva tasca implantativa gairebé en exclusiva als pobles de
les comarques del Solsonès i la Segarra: Sanaüja, Torà, Oli-
ana, Peramola, Bassella, Biosca, Castellar de la Ribera, Cla-
riana, Lladurs, la Molsosa, Navés, Olius, Pinós, Riner, etc..
(42).

El comitè de partit de la comarca del Solsonès ha estat
l'únic que s'ha trobat rigorosament constituït: el formaven
vuit propietaris i vuit parcers i estava presidit per Martín
Seubasembrada (43). A diferència de la Lliga, el PAC mantin-
gué la seva candidatura per minories:

Ramon Sostres Maluquer

Miquel Bargués Morera

Sols ens és conegut Ramon Sostres Maluquer, fill de la
Seu d'Urgell i germà de l'arquitecte Josep Me Sostres, autor
de l'edifici del "Noticiero Universal" de Barcelona.

1.5.- Les pretensions de les forces en lluita: els principals actes propagandístics.

La Coalició Republicana i els comunistes del BOC foren els agrupaments que desenvoluparen una activitat més intensa a l'hora de demanar el vot als seus futurs electors. L'entesa republicana acordà fer mítings de propaganda a les poblacions més importants i a totes les capitals dels districtes judicials. Uns mítings, però, que a molts indrets es realitzaren encara seguint les velles pautes de l'època monàrquica. Pere Coromines recorda en les seves memòries els fets per ell i en Macià a Solsona, la Seu i Ponts. La ressenya del de Solsona es reveladora: "A les 11 arribem a Solsona. Fora el portal ens esperen el batlle, l'Ajuntament, el bisbe, el cap de la Guàrdia Civil, el de carrabiners, i molt de poble. Han llevat un arc de triomf dedicat a Macià. Recepció a l'Ajuntament, després de retirar-se el bisbe. En Macià el tracta de Sa Il.lustríssima però no li besa l'anell. Míting d'un balcó estant: primer discurs meu. Gran dinar. Segon discurs meu ". I sortida immediata cap a la Seu a repetir la mateixa propaganda i en els mateixos termes (44).

Altrament, es tingué molta cura de distribuir les candidatures impreses amb diverses combinacions per tal d'assegurar el "copo" preparat. A Lleida ciutat s'havien de votar els noms de Macià, Torres, Palacín i Estadella. Fora de la capital, aquests noms es barrejaren amb els de Bellí i Coromines (45). La campanya periodística la portaren a terme l'òrgan de Joventut Republicana, "La Jornada" i el diari "El País", que el 18 de juny reproduïa el manifest electoral "Candidatura d'Entesa Republicana als ciutadans de les comarques Lleidatanes". Segons el manifest, s'anava al "copo", per

"ajudar la República en els seus primers i perillosos passos", i s'hi anava amb el convenciment que aquesta mesura d'acaparament era excepcional i no caldria repetir-la mai més. Per això, considerant aquesta ocasió única, demanaven disciplina de vot i respecte a les llistes repartides per les delegacions d'ERC de cada districte judicial. Els candidats es declaraven liberals, demòcrates, federalistes, en pro de la separació de l'Església i l'Estat, de la justícia social, de l'escola única, laica i gratuïta i partidaris dels "principis més radicals del liberalisme polític" (46).

La no menció explícita de la qüestió catalana fou uns dels arguments bàsics de la contracampanya del PCR: "Ciutadans de les terres de Lleida: Llegiu el manifest de l'Entesa i veureu que traduït al castellà podria servir per a Albacete o per a Guadalajara. Ni per equivocació esmenten Catalunya...". No obstant això, els punts programàtics del PCR eren ben semblants als de l'entesa republicana: defensa de la República, defensa d'una Constitució democràtica, defensa d'una República federal, lluita contra el caciquisme, lluita per la llibertat i la democràcia i, abans que res, defensa de l'Estatut de Catalunya a les constituents. Aquesta explicitació pro Estatut era, doncs, el matís diferencial amb el programa presentat pels seus antics aliats de la Coalició Republicana (47). Per la feble organització del PCR fora de la ciutat de Lleida, la seva tasca propagandística fou reduïda i limitada als pocs municipis de la plana on havien aconseguit algun centre adherit.

En el cas del Partit Agrari de Catalunya, els preparatius dels comicis restaren circumscrits als entorns de Solsona i Cervera, únics indrets on s'havien preocupat d'arrelar. L'acte més important, el celebraren al local del sindicat agrícola de Ponts. La presentació dels candidats, la va fer el menescal de la localitat, que adreçà el seu parlament exclusivament als agricultors, "... esta clase cenicienta, la más numerosa y más productiva", de la comarca (48).

El vot dels camperols era també el principal objectiu dels comunistes del BOC que, tot i presentar només una candidatura per minories, desenvoluparen una intensa campanya, principalment, pels municipis políticament més actius de la plana lleidatana. Amb tot, el BOC era conscient de les seves limitacions i la vigília de la votació no dubtava a lamentar la manca de possibilitats econòmiques per a estendre's a tota la província, tot assegurant que malgrat la previsible derrota que ara els esperava divisaven, no molt lluny, "la señal de la victoria" (49). El seu programa electoral consistia en un seguit de reivindicacions immediates per tal d'assegurar la marxa de la República; una República que tenia el perill, en opinió del BOC, de preparar unes Corts reaccionàries que confeccionessin una Constitució encaminada a escamotejar la solució dels problemes de la revolució democràtica. Així, denunciaren que "la asamblea contrarrevolucionaria que se prepara es una estafa que la clase trabajadora no puede tolerar". A Lleida, el míting més important, comptà amb la presència dels dos candidats, va ser el celebrat el 26 de juny al teatre dels Camps Elisis. Maurín sembla ser que entusiasma partidaris i ad-

versaris i "El País" no pot més que qualificar-lo de "soberbio", tot i no compartir - deia - les seves idees (50).

1.6.- L'escrutini.

Celebrada la votació, "El País" valorava la jornada electoral així: "Paz y pacificación en los espíritus, porque la lucha estaba decidida de antemano". I afegia: "No es nuestra provincia pródiga en incidentes electorales, porque se acostumbren a celebrar las contiendas electorales con la pasión espiritual y la acción correcta, adecuada a las características de un pueblo culto....." (51). És possible que la votació es caracteritzés per la normalitat més absoluta, encara que, quan el dia 2 de juliol es va reunir la junta provincial del cens amb l'objectiu de comptavilitzar els sufragis que constaven a les actes municipals i de resoldre els casos de reclamació per irregularitats, es va trobar amb la denúncia de la ruptura de l'urna a Clariana i amb el fet que no es computaren els vots de Basella, Ars, Biosca, Castellàs, Gabarra, Josa de Cadí, Llimiana, la Molsosa i Montoliu, a causa de no haver estat enviades les actes de votació, ni presentat cap certificat per part dels candidats. A més, d'una llarga llista de pobles, se'n va fer " un cálculo aproximado del número de votantes " ja que només constava el nombre de vots per candidat sense especificar exactament quants electors havien anat a votar.

L'escrutini oficial observà el resultat següent (52):

Cens electoral: 90.797
 Nº de votants : 64.251
 % P. : 70.76

Coalició Republicana

* Francesc Macià (ERC)	40.382 vots
* Pere Coromines (ERC)	39.853 "
* Humbert Torres (ERC)	36.145 "
* Ricard Palacín (ERC)	32.554 "
* Epifani Bellí (DR)	36.058 "
* Josep Estadella (PRR)	32.036 "

Lliga Regionalista (retirada).-

Joan Ferran (LL.R.)	2.249 vots
Jaume Filella (LL.R.)	1.810 "

Partit Agrari de Catalunya.-

Ramon Sostres (PAC)	2.222 vots
Miquel Bargués (PAC)	1.876 "

Partit Catalanista Republicà.-

Josep Vives (PCR)	6.517 vots
Domènec Pallerola (PCR)	6.285 "

Bloc Obrer i Camperol.-

Joaquim Maurín (BOC)	3.159 vots
Víctor Colomer	2.710 "

.....

Diversos	87 vots
En blanc	337 "

Cens electoral= sumes parcials dels electors de cada poble
 Nº votants = acta d'escrutini

En conseqüència, foren proclamats diputats electes tots els candidats de la Coalició Republicana, reeixida en el seu propòsit de copar majories i minories. Certament, va haver-hi una elevada unitaritat de comportament que només resulta explicable tenint en compte el peculiar context en què van realitzar-se aquests comicis: proclamació novella de la República, amb les esperances, encara sense defraudar, de la col·lectivitat en aquesta República sense una alternativa organitzada que acollís les capes sociològicament i políticament conservadores, sense una aparell coercitiu que orientés la conducta de l'electorat en un sentit determinat, tal com era freqüent observar durant la Monarquia, etc...

Proclamats els diputats, vingueren les valoracions dels resultats per les diverses forces participants. Per la Coalició Republicana no va haver-hi cap sorpresa. Els resultats es limitaren a confirmar el que ja s'havia anunciat durant tota la campanya electoral. El PCR reconeixia que mai no havia confiat en la victòria car li mancaven - segons pròpia confessió - organització mitjans de propaganda, diners i homes per a recórrer els municipis de la província; d'altra banda, considerava que els resultats havien estat un triomf catalanista i que per tant "un partit no perd del tot si el partit que guanya també és catalanista" (53). En el cas del BOC, i superades les primeres expressions de crítica contra la gent i els "cacics" de Joventut Republicana, els resultats foren valorats molt positivament i es creia que s'havia assolit una gran victòria en aconseguir, en menys de dos mesos, passar d'un centenar de vots, a reunir-ne prop de mil. Tanmateix, feren una

reflexió sobre l'estat en què romania la seva organització i reconeixien obertament que, per la distància a la capital i per manca de mitjans, encara no havien anat mai als pobles allunyats dels districtes de Sort, la Seu, Tremp i Solsona (54). El BOC restava, d'entrada, com una força només present a les comarques de la plana. L'anàlisi dels resultats de la circumscripció ajudaran a confirmar aquesta situació.

1.7.- Els resultats circumscripcionals: anàlisi general.

1.7.1.- La participació:

Segons la comptabilitat oficial, d'un cens electoral de 90.797 homes majors de 23 anys, van acudir-ne a les urnes 63.415, cosa que va donar una participació global del 70.68 %, percentatge que situava la província de Lleida per sota de les províncies de Girona (79.56 %) i Tarragona (75.68) i per damunt de Barcelona ciutat (62.10 %) i província (66.50) (55). El comportament relativament abstencionista de les dues circumscripcions barcelonines pot atribuir-se en gran mesura al poder desmobilitzador, des d'un punt de vista electoral, de l'anarco-sindicalisme, que, per aquests indrets, gaudia d'una important audiència. Aquest no era el cas de Girona i Tarragona i, menys encara, de Lleida, circumscripcions totes en què el grau d'abstenció estructural o constant - deguda a condicions no polítiques i esperable en qualsevol elecció - acostumava a ser molt superior a l'enregistrat a l'àrea barcelonina.

Generalitzant l'anàlisi més detallada dels índexs de

participació que es farà en tractar individualment el comportament electoral de les comarques lleidatanes, la geografia provincial del vot estableix una divisió visualitzable entre les comarques del sud i les del nord: els pobles de la plana de Lleida observen un comportament participatiu molt més homogeni i molt menys abstencionista que no els de la muntanya. L'única excepció en fou la de la comarca de la Segarra. A la zona muntanyenca, s'hi poden detectar fortes disparitats entre municipis veïns i es dibuixen microzones molt localitzables - la Vall d'Aran, la Cerdanya, els tombants de Tremp, etc. - amb una conducta molt similar a la dels municipis del sud. Respecte a la possible influència de l'esmentada abstenció estructural, s'ha de constatar que els resultats per comarques mostren com són les comarques més desenvolupades econòmicament i socioculturalment les que donen valors participatius més elevats.

1.7.2.- Orientació del vot:

Dels 63.415 electors que depositaren el seu vot a les urnes, un 85 % ho va fer a favor de la candidatura republicana; la resta es va distribuir entre les altres quatre llistes minoritàries: un 9 % votaren el PCR, un 5 % el BOC i un 3 % el PAC i la Lliga. A totes les circumscripcions catalanes va haver-hi una forta inclinació a favor de les candidatures encapçalades per l'ERC, però el "copo" només fou pretès i assolit a les províncies de Barcelona i Lleida. Lleida va ser l'única circumscripció que deixà de tenir una opció de dretes disposada a guanyar les majories. Les minories de Girona cor-

respongueren a la Lliga, les de Tarragona a la Coalició Republicano-socialista - malgrat haver-hi candidatura de dretes - i les de la ciutat de Barcelona es repartiren entre la Lliga, el PCR i l'Extrema Esquerra Federal. Restava palès que arreu de Catalunya el triomf havia estat indiscutible per a l'esquerra reformista.

Implantació geogràfica de les candidatures: la implantació de l'ERC a la circumscripció de Lleida fou gairebé absoluta a la Cerdanya - 98.60 % dels vots - i molt elevada, respecte al nivell mitjà provincial, a la Vall d'Aran i a les Garrigues. Només els pobles del Solsonès, en una disparitat digna d'anàlisi, es mostraren fortament decantats cap a les candidatures minoritàries de dreta. Aquesta comarca, juntament amb la Segarra, foren les úniques on la Coalició Republicana no arribà a representar la meitat del cens electoral.

El PCR va obtenir, dintre de la seva baixa votació relativa, el major nombre de sufragis als dos Pallars, a l'Urgell i a la Noguera; El BOC estava molt millor implantat a la Noguera que en cap altre indret. El PAC i la Lliga van concentrar la seva clientela al Solsonès i, en menor mesura, a la Segarra.

D'acord amb les variables que s'acaben d'analitzar, poden establir-se les consideracions generals següents:

La participació era més elevada allí on la candidatura republicana estava millor implantada.

La geografia del vot palesa que existí una similitud ben notoria entre el mapa de la participació i el que representa els percentatges de vots de la Coalició Republicana segons

el cens electoral dels municipis. Tanmateix, l'anàlisi de correlació indica una relació positiva lleument significativa entre aquestes dues variables (0.26), i és més perceptible als municipis de menys de 500 habitants (0.27).

El PCR va concentrar les seves millors votacions a l'entorn dels nuclis comarcals de Sort i Tremp.

Les relacions d'un dels candidats - Josep Vives - amb els electors de la muntanya sembla, doncs, que van influir a l'hora de confeccionar les paperetes de vot ja que fou a la muntanya lleidatana on es localitzaren més casos de "panachage" entre candidats de la Coalició Republicana i els homes de la llista del PCR: els pobles de Llessui, Alins, Sort, Peramea, Aramunt, etc. , per exemple, serveixen per a comprovar l'esmentada actuació dels electors en pro de la combinació de noms. De manera mecànica, i a partir dels índexs de correlació existent entre la CR i el PCR, podria deduir-se que ambdues alternatives republicanes esdevenien en certa manera incompatibles i enfrontades, car la correlació entre elles (-0.52) es mostra elevada i negativa. Però el fet que fos possible el "panachage" entre els seus respectius candidats desmenteix , en part, l'existència d'una elevada oposició. Aquesta observació serveix, si més no, per a demostrar que un coeficient de correlació només té sentit si és valorat dins del context on s'ha format. En el cas que ens ocupa, per a entendre l'oposició entre ambdues candidatures, s'ha de recórrer al mètode de càlcul emprat per a trobar el total de votants de cada llista. Haver fet la mitjana de les candidatures comporta que cada vegada que s'eliminen noms de la Coalició Re-

publicana per a combinar els resultats amb els candidats del PCR, en realitat - i en raó del procediment de càlcul - se li treuen vots a la Coalició i s'augmenten els del PCR, car a l'hora de cercar els votants es continua fent la mitjana de les dues candidatures, una sempre considerada de quatre noms i l'altra de només dos. És per això que entre elles sembla que existia una oposició menor que la que en realitat hi va haver.

La implantació del PAC i la Lliga a la mateixa comarca del Solsonès era indicatiu inequívoc que es van confeccionar paperetes de vot comunes d'ambdós partits.

En realitat, la Lliga i el PAC es van comportar com si haguessin anat en coalició encara que, formalment, la Lliga hagués retirat la seva llista de candidats poc abans de la votació. La fortíssima correlació existent entre els dos partits (0.87) es deu en part al fet que els electors del Solsonès i de la Segarra van votar llistes dretanes amb quatre noms: dos regionalistes i dos agraris. La matemàtica distribució per meitats dels vots de municipis com Pinell, Pinós, Riner, Olius, Guixers, Navés, Ivorra, etc..., confirma l'estreta relació que s'ha detectat a través dels índexs de correlació.

El vot a llistes minoritàries - PCR, BOC, PAC - suposava una reducció implantativa de la Coalició Republicana.

Peró, en relació amb el BOC, l'oportunitat, tot i existir, era menys manifesta. En certa manera, això prova que en les àrees més republicanes era també on hi havia una millor implantació comunista, per tal com les interferències entre les dues tendències de vot eren menys accentuades. Els elevats índexs de

correlació entre la Coalició Republicana i el PCR als pobles de més de 500 habitants (-.63) i entre aquella i el PAC i la Lliga (-.65) als municipis de menys de 500 habitants així semblen confirmar-ho. El BOC, recollia el vot conscient i disciplinat dels municipis que comptaven amb algun centre de partit més o menys organitzat. Les millors votacions foren les dels pobles de Torrelameu, Vilamitjana - més del 60 % dels vots -, Balaguer, Bellvís, Montoliu de Lleida, Salardú, la Fuliola - més del 30 % dels sufragis favorables -, Albatàrrec, Alfarràs, Almenar, Artesa de Segre, Corbins, Golmés, Juneda, Lleida, Llardecans, Tàrrega i Tornabous, on reuní entre un 10 % i un 30 % dels sufragis. La seva força es localitzava bàsicament a la plana lleidatana, i si assolí bones votacions fora d'aquesta zona - com en els cas de Vilamitjana -, fou per alguna atípica circumstància, com ho era que els electors de l'esmentada localitat formessin candidatures conjuntes entre el PCR i el BOC.

Els llocs que mostraren una major inclinació vers les candidatures de dretes foren els més abstencionistes.

Aquesta observació s'aguditza sobretot en els municipis de menys de 500 habitants, on l'índex de correlació entre participació i vot al PAC arribà a ser de(-.33). Aquests valors negatius eren gairebé imperceptibles a pobles de més de 500 habitants. La interpretació d'això podria ser la següent: la manca d'una candidatura completa de dretes va poder induir a la retracció a l'electorat conservador dels petits nuclis de població. En canvi, als més grans, això es va compensar mitjançant la tècnica del "panachage" entre les llistes minoritàries.

No obstant això, hi ha una limitació molt explícita a l'hora de verificar aquestes hipòtesis: la gran quantitat de municipis que no van donar cap vot al PAC i a la Lliga fa que, en intervenir molts parells de valors nuls els índexs de correlació siguin més llevats de l'esperable i, per tant, esdevinguin menys significatius.

- En general, i deixant de banda la peculiaritat del Solsonès, es van votar partits i no va existir un interès excessiu per la confecció de llistes pròpies.

La disciplina de vot es posà més de manifest a les comarques de la plana, especialment a la Noguera, on la tendència a utilitzar paperetes de vot amb dos candidats és més accentuada que enlloc. Evidentment, aquesta actitud anava lligada a l'existència d'índexs relativament alts a favor del BOC i del PCR, tots dos partits amb candidatures de només dos noms.

QUADRE Nº 36 ELECCIONS CONSTITUENTS 1931. RESULTATS PER COMARQUES

COMARQUES	CENS	% P.	C. R.		P. C. R.		B. O. C.		P. A. C.		L. I. R.		B. I.		U. V.	
			%C.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%V.	%
La Cerdanya	1136	75.70	74.65	98.60	0.47	0.47	0.47	0.47	0.12	0.47	0.47	0.47	0.47	0.47	99.83	
L'Alt Urgell	5874	68.24	61.11	89.55	8.79	0.29	0.29	3.10	3.10	1.71	1.71	1.71	1.71	0.96	97.45	
El Pallars Sobirà	3871	63.39	54.46	85.92	18.39	1.20	1.20	0.25	0.25	3.77	3.77	3.77	3.77	0.46	98.18	
La Vall d'Aran	1831	76.52	71.87	93.93	0.21	1.71	1.71	-	-	3.14	3.14	3.14	3.14	0.36	96.82	
El Pallars Jussà	7275	65.83	54.25	82.39	18.21	2.92	2.92	2.07	2.07	2.13	2.13	2.13	2.13	0.38	95.43	
El Solsonès	3199	59.04	32.16	54.47	0.33	0.16	0.16	44.71	44.71	43.34	43.34	43.34	43.34	0.66	99.40	
La Noguera	14203	76.26	61.40	80.51	13.97	7.82	7.82	0.71	0.71	1.60	1.60	1.60	1.60	0.30	92.86	
L'Urgell	11403	69.16	57.90	83.72	14.94	2.82	2.82	4.43	4.43	1.56	1.56	1.56	1.56	0.56	96.15	
La Segarra	6759	59.32	49.58	83.57	10.54	0.86	0.86	11.59	11.59	4.79	4.79	4.79	4.79	1.07	98.53	
El Segrià	25430	72.77	64.22	88.25	5.22	7.69	7.69	0.59	0.59	2.28	2.28	2.28	2.28	0.34	96.48	
Les Garrigues	9547	76.33	69.75	91.38	3.82	3.12	3.12	-	-	0.44	0.44	0.44	0.44	1.07	96.14	
TOTALS	90797	70.68	60.29	85.30	9.43	4.67	4.67	3.19	3.19	3.22	3.22	3.22	3.22	0.54	96.09	

Els totals inclouen les dades de Gósol i la Molsosa, municipis de les comarques del Berguedà i de l'Ancosa respectivament

QUADRE Nº 4 : E. CONSTITUENTS 1931. ÍNDEXS DE CORRELACIÓ
A LA PROVÍNCIA I ALS POBLES DE + 500 I - 500 HABITANTS

<u>PROVINCIAL</u>						
% P.	1					
% C.R.	0.26	1				
% P.C.R.	-0.09	-0.52	1			
% B.O.C.	0.00	-0.26	0.02	1		
% P.A.C.	-0.29	-0.60	-0.06	-0.02	1	
% L.L. R.	-0.26	-0.63	-0.04	0.07	0.27	1
<u>+ 500 HABITANTS</u>						
% P.	1					
% C.R.	0.21	1				
% P.C.R.	-0.07	-0.63	1			
% B.O.C.	-0.09	-0.36	0.04	1		
% P.A.C.	-0.06	-0.53	0.07	-0.13	1	
% L.L. R.	-0.11	-0.53	-0.00	-0.09	0.76	1
<u>- 500 HABITANTS</u>						
% P.	1					
% C.R.	0.27	1				
% P.C.R.	-0.10	-0.49	1			
% B.O.C.	0.00	-0.23	0.09	1		
% P.A.C.	-0.33	-0.62	-0.09	-0.05	1	
% L.L. R.	-0.23	-0.65	-0.05	-0.05	0.20	1
	% P.	% C. R.	% P.C.R.	% B.O.C.	% P.A.C.	% L.L. R.

ELS PARTITS: REORGANITZACIÓ

2.- LES FORCES POLÍTiques I SINDICALS DURANT EL PRIMER BIENNI REPUBLICÀ.

2.1.- Els grups republicans minoritaris.

Seguir l'evolució político-electoral de les forces republicano-reformistes comporta parlar sobretot de la Joventut Republicana i de la Federació d'ERC a Lleida; però també dels agrupaments republicans que, com a grups minoritaris, estigueren sempre condicionats per la particular actuació de l'Esquerra.

Si reprenem una mica el fil històric, teníem que abans dels comicis generals de juny de 1931 les esquerres republicanes havien trencat el Front Únic d'Esquerres en deslligar-se'n el PCR i el que seria el futur Centre Republicà Radical Socialista, dissident, alhora, de la Joventut Republicana. La Coalició Republicana preparada amb vista a les constituents, només havia reunit els republicans de Joventut, els radicals i una Dreta Liberal Republicana, predisposada a repartir els seus migrats efectius entre l'esquerra reformista i la dreta regionalista.

En el cas de la Dreta Liberal Republicana, cal recordar que un dels seus dirigents, Epifani Bellí, s'havia incorporat a l'ERC, circumstància que segurament provocà una reorganització dels elements contraris a aquesta resolució ja que, pel març del 1932, "El País" parlava de la constitució d'un partit anomenat Dreta Liberal Republicana a instàncies del regidor Francesc Costa i Coscuella (56). És possible que s'hagués

procedit a una nova reestructuració que, de totes maneres, fou ben efímera, car l'octubre del mateix any ingressava a la Lliga Regionalista sense haver aconseguit estendre el seu radi d'acció fora dels límits de la ciutat de Lleida o d'alguns nuclis importants com Balaguer (57).

Per part dels radicals, l'entesa amb els republicans nacionalistes restà trencada immediatament després dels comicis constituents. Els dos grups acudiren per separat a la refrendada de l'Estatut d'agost de 1931 i, fins i tot, l'important nucli radical de Balaguer - Lleida i Balaguer ja eren els principals focus del PRR de la província durant la Restauració - fou acusat pels seus anteriors aliats d'haver predicat l'abstenció i de treballar en contra de l'Estatut (58).

El Partit Republicà Radical de Lleida visqué entre juliol i agost de 1932 una crisi d'identitat que afeblí, encara més del que ja ho estava, la seva implantació orgànica. Sembla que el cap provincial del partit, Josep Estadella, entrà en conflicte amb la directiva nacional, a causa de la posició d'aquest òrgan davant la qüestió nacional catalana. Fins i tot sembla que intentà crear un Partit Republicà Autònom, deslligat del PRR (59). En realitat, però, les discrepàncies tenien la seva arrel en la manera que la directiva estatal havia estructurat l'organització regional del partit, qualificada d'antidemocràtica i poc encertada, pels radicals de Lleida tot i que Estadella formava part del consell català. Convocada l'assemblea nacional de Madrid dels dies 15 i 17 d'octubre de 1932, el PRR de Lleida deixà en suspens la designació de delegats fins haver parlamentat amb Lerroux i rebre, de la se-

va part, les instruccions pertinents (60). Ignoro com es resolgué la situació, però, tot just un any després, Josep Estadella ocupava la subsecretaria de Sanitat, fins que, amb el gabinet Lerroux-Samper de 1933, arribà al cim de la seva llarga trajectòria política: ministre de Treball.

Potser s'arribà a una solució del problema personal del cap rector del radicalisme de Lleida, però les eleccions del Parlament català de novembre de 1932 palesaren que, a Lleida, el PRR no podia considerar-se la tercera força política provincial, situada immediatament després de l'ERC i de la Lliga com succeïa a la resta de Catalunya. En aquests comicis al Parlament català, els radicals presentaren dos candidats en una llista de coalició de dretes. Un d'ells, Salustià Estadella, era l'alcalde de la ciutat, que en ser derrotat, igual que els seu correligionari Ramon Riu, presentà la dimissió del seu càrrec dins del consistori. El partit restava sense cap lloc de comandament i, després d'aquesta desfeta, no aconseguí recuperar una posició mínimament rellevant. El novembre de 1933, fallits els intents de coalició, primer, amb l'Esquerra i, després, amb la Lliga, optà per no presentar candidats propis i deixar llibertat de vot als seus militants (61).

A partir d'aquests comicis, el PRR restà oscil·lant entre la dreta i l'esquerra republicana, però mai no comptà amb els recursos necessaris per a alçar-se en alternativa davant aquests dos blocs. Ni l'ingrés dins les seves files d'ex-albistes - com Daniel Riu, Josep Matheu, Antoni Agelet i Romeu (62) -, no aconseguí revifar el partit, que estigué relegat fins a la fi del període republicà a una posició pura-

ment testimonial.

L'espai polític-electoral del Partit Catalanista Republicà fou també ben imprecís. Després del fracàs electoral de juny de 1931, els catalanistes republicans conservaven la confiança de poder afermar la seva vocació centrista " d'ordenada evolució vers el progrés de llibertat i justícia social". Reconeixien que, a l'esquerra, hi tenien l'ERC i pregaven a les dretes que esdevinguessin un bloc netament conservador sota el comandament de la Lliga Regionalista (63). Però, a Lleida, com a tot Catalunya, un sector del partit intuï molt aviat que l'ERC era capaç de reunir els vots del republicanisme reformista més esquerrós i els corresponents a un centre republicà més o menys dretà. D'acord amb això, el març de 1932, en una assemblea local ja es tractà la possibilitat de dissoldre el PCR de Lleida per tal d'ingressar a les files de Jovenut Republicana (64). La proposta no quallà i, de moment, s'acordà seguir actuant com a grup dependent directament del comitè de Barcelona del PCR. Fou nomenada una nova junta directiva presidida per F. Sales i Serra, s'acceptaren les dimissions dels delegats - Bergós, Pujades i Arderiu - al consell directiu del partit i s'iniciaren els preparatius amb vista als comicis al Parlament català. La unitat futura del grup, però, ja estava en perill. Abans del trencament definitiu, els 35 centres provincials del PCR es reuniren a Tàrraga i aprovaren la declaració de presentar candidatura als comicis al Parlament de Catalunya, comproment-se, alhora, a estudiar les possibilitats que ofería Lleida d'establir una entesa republicana (65).

Les temptatives d'un front republicà fracassaren i, si bé en un principi anunciaren la seva participació amb una candidatura per majories, en la pràctica deixaren de concórrer a la votació, donaren llibertat de vot i, fins i tot, optaren per suspendre "Occident" per tal d'evitar - segons pròpia declaració - interferències de vot (66). El seu objectiu era "no dividir els electors d'opcions esquerranes", declaració que no li estalvià l'acusació d'haver donat suport a la "samfaina" - denominació utilitzada profusament per l'ERC quan es referia a la coalició dretana de 1932, el Front Proporcionalista -. A començament de 1933, tenia lloc la incorporació d'alguns directius - Bergós, Pujades....- a l'ERC; un traspàs que ja s'havia iniciat a tot l'àmbit català després de les constituents de 1931, encaminant-se no sols cap a l'ERC sinó també cap a la Lliga i la Unió Democràtica de Catalunya.

Fins les transformacions organitzatives de març de 1933 no s'havia de posar fi a aquesta sagnia; a partir d'aquesta data, el PCR tornà a dir-se Acció Catalana Republicana, agrupament que romangué en una posició minoritària i de centre republicà. La recuperada sigla d'ACR apareix a Lleida a primers d'abril amb seu social al carrer Major, 4. Reunida la junta general extraordinària, fou nomenada nova junta directiva - sota la renovada presidència de Francesc Sales -, i s'acordà iniciar una campanya de proselitisme pels pobles de la província, que comptà amb un acte d'afirmació catalanista i republicana, l'octubre del 1933, al teatre Victòria de la capital, amb la participació d'Amadeu Hurtado, Nicolau d'Olwer i Martí Esteve (67). Malgrat les seves ànsies expansives, li

fou impossible superar la seva posició minoritària i, convocats els comicis generals de novembre, ACR hagué de romandre una altra volta sense candidatura pròpia i, de nou, sense possibilitats d'encapçalar - com intentà fer-ho - un "front d'esquerres". Tal com havia succeït el 1932, l'ACR rebria l'acusació, per part de Joventut Republicana, d'haver donat suport a les dretes, almenys a Tàrrrega, la Seu i Lleida, els seus nuclis més importants (68).

Per últim, i dins l'apartat dedicat als grups republicans minoritaris, cal parlar del Centre Republicà Federal Socialista. La seva trajectòria és la més multivariant i pintoresca de totes les esmentades. Si més no, constitueix un exemple dels extrems que pot arribar a observar un tarannà polític extremadament localista, mancat dels mínims principis ideològics capaços d'informar una actuació partidista coherent i estable.

El CRFS va tenir el seu origen en la dissidència sorgida de Joventut Republicana arran dels comicis legislatius de juny de 1931. El vice-president de Joventut, Ramon Sales, encapçalava el manifest fundacional de 26 de juny d'aquest any. Restà com a centre adherit a l'ERC fins la celebració del Congrés d'Esquerra de febrer de 1932, on fou expulsat del partit i acusat de pertorbar el congrés amb motiu de les baralles sostingudes amb Joventut Republicana a l'hora de dirimir qui esdevenia delegat oficial d'ERC a Lleida (69). Cinc dies després de l'expulsió, "Pla i Muntanya" de Balaguer feia públic l'allistament del centre a la Unió Socialista de Catalunya, i "Justícia Social" així ho ratificava el 5 de març

de 1932. Romangué com a entitat de la USC fins que els preparatius de les eleccions al Parlament català provocaren el trencament. El CRFS es negà a seguir les instruccions de la Unió de votar l'ERC que, en el cas de Lleida, volia dir votar la Joventut Republicana.

Per tant, adduint que el consell executiu de la USC havia donat instruccions electorals sense consultar la secció de Lleida, aquesta decidí actuar pel seu compte i aliar-se al dretà Front Proporcionalista. El 27 de octubre de 1932, el secretari general de la USC, Joan Comorera, declarava dissolta la secció de Lleida perquè seguia una política electoral contrària als estatuts, programa de partits, congressos i comitè executiu. La secció de Lleida, però, es negà a acceptar la dissolució i, conservant la sigla de USC, designà Xavier Jaques i Ramon Sales candidats de la llista del Front Proporcionalista. Després de la seva derrota, el CRFS assumí la dissolució com a secció de la USC i el desembre del mateix any acordava constituir-se en associació autònoma; uns mesos després, final de març del 1933, s'adheria al Partit Republicà Radical Socialista de Marcel·lí Domingo (70) on romangué fins al final de la República.

2.2.- La Federació d'ERC: la Joventut Republicana.

L'hegemonia política i electoral de l'ERC a Lleida no podia ser-li discutida per cap dels grups republicans minoritaris que s'acaben d'esmentar. No obstant això, cal no oblidar que aquesta indiscutible preeminència era més electoral

que no política, perquè es dubtós que ERC hagués esdevingut mai, ni tan sols a la ciutat de Lleida, un partit de masses implantat i ben estructurat.

La perllongada existència de Joventut Republicana, grup sostenidor de la federació d'ERC a Lleida, es caracteritzà per haver fet sempre compatibles dos camps d'actuació: funcionà constantment com una entitat cultural i política i mai no abandonà cap d'aquestes dues trajectòries.

La seva estructura orgànica responia també a aquesta doble orientació. Segons el reglament d'octubre de 1933, Joventut tenia un directori polític de sis membres, amb una junta directiva d'onze i amb cinc comissions - administrativa, esbarjos, propaganda, esports i assegurances - amb quatre membres cadascuna (71). Tanmateix, la mateixa seu de l'entitat estava pensada per a aixoplugar activitats de tota mena. El casal de l'avinguda de Blondel, inaugurat el gener del 1919, tenia cafè, biblioteca i una espaiosa sala d'actes on igual es podia celebrar un míting, un ball de societat o una festa de carnaval (72). A més, Joventut Republicana havia estat, ja durant la Restauració, promotora del camp d'esports de la ciutat, que conservà en propietat fins al final de la guerra civil. Tot això li donava una projecció social que, tant abans com durant la República es traslluí en vots i, per tant, en una remarcable i sostinguda influència electoral. Cert que Joventut havia estat successivament portaveu polític d'Unió Republicana, de la UFR, del PCR...., però, més que militants d'aquests partits tenia socis de l'entitat cultural que, un cop convocades eleccions, votaven l'alter-

nativa defensada per la seva societat d'esbargiment (73). El maig de 1931, Joventut s'adherí a l'ERC. Potser fou llavors quan el seu caràcter polític tingué més pes que no el cultural per tal com no sols esdevingué el grup hegemònic a la ciutat sinó que procurà controlar la Federació d'ERC a la província.

La Federació d'ERC no arribà a consolidar-se com a tal fins després del segon congrés nacional ordinari de juny de 1933 (74). Organitzadament, la Federació tenia un consell executiu de tres membres - generalment trets de les files de Joventut - un consell directiu i un secretari general (75). Segons els estatuts del partit, el consell directiu havia de ser l'òrgan que recollís les inquietuds dels centres locals. Per tal motiu, estaria format per representants de les comarques del Segrià, les Garriges, la Segarra, l'Alt, Mig i Baix Urgell, la Noguera, el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, el Solsonès i la Vall d'Aran. En la pràctica, però, aquest organisme suposadament descentralitzador es veié mediatitzat per Joventut Republicana: per iniciativa de la Federació d'ERC de Lleida s'acordà que els centres del partit a les capitals de cada partit designessin un delegat, mentre que la Joventut de Lleida - "per circumstàncies que salten a la vista", en opinió de "la Jornada" (76) - gaudís en exclusiva de cinc representants.

No deixava, doncs, de ser factible confondre l'ERC de la província de Lleida amb la Joventut Republicana de la ciutat de Lleida, secundada pels centres republicans més o menys repartits per la província i reunits dins d'una federació amb

poca significació real.

Desconec la força numèrica dels centres d'esquerra repartits per comarques, però amb motiu dels preparatius dels comicis de 1932, "La Jornada" informava de l'existència de 128 centres degudament organitzats (77). Alguns foren creats d'encà de la proclamació de la República, però sembla que la majoria provenien dels antics casals, casinos, sindicats i associacions catalanistes i republicanes creats durant la Restauració Monàrquica que pogueren sobreviure a la Dictadura primoriverista havent camuflat - igual que havia fet Joventut de Lleida - el seu caràcter polític amb una activitat purament cultural i social.

Abans dels comicis de novembre de 1933, gairebé tots els nuclis comarcals més importants ja comptaven amb un centre adherit al partit que, segons hagués estat el seu origen, adoptava una o altra denominació particular: a Tremp es deia Joventut Republicana Federal en honor a la tradició federal del districte; a Cervera i les Borges, Centres d'Unió Republicana; a la Seu, Casal d'Esquerra; a Viella, Joventut Republicana Aranesa; Balaguer hi tenia l'important Centre Catalanista Republicà, ingressat a l'Esquerra l'octubre de 1932 (78). Així mateix, la majoria d'aquests centres comarcals va tenir aviat el seu corresponent òrgan propagandístic. A Balaguer l'ERC s'expressà a través de "Pla i Muntanya" (79). "Lluita" va ser el portaveu de les Borges des de primers de novembre de 1932 (80). Des de juliol de 1931, "República" va ser l'òrgan del Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana i els seus comitès adherits de Cervera (81). A la Seu comptava també, des de 1931,

amb el quizenari "Alt Urgell", i a Sort, a partir de maig de 1933, aparegué el quizenari Alt Pallars" (82). "Ciutat" era el portaveu d'Esquerra de Tàrrrega - des de maig de 1933 -, i "Renovació" ,dit federal republicà, era el quizenari de Tremp des de maig de 1934 (83).

També hi havia algunes localitats que - com havia succeït a Lleida ciutat - comptaven amb més d'un centre del partit, i no era estrany que les relacions entre ells fossin poc cordials. Les diferències, més de localitat que no ideològiques - com així ho considerava "El País" - esdevenien molt difícils de salvar en nom només de principis doctrinals i polítics. No va ser fins la reestructuració de la Federació, de juliol de 1934, que es va procurar regular aquesta situació, impedint, allí on ja hi havia una entitat, crear-ne una altra si el poble no superava els 2.000 habitants. I als indrets on en podia existir més d'una entrà en funcionament un comitè polític amb representació de tots els centres locals. D'altra part, i arran d'aquesta reorganització, es procurà implantar "una inajornable cotització del militant".

La militància de tota la Federació segons l'avantvotació de la candidatura d'Esquerra presentada als comicis de novembre de 1933, arribava a prop dels 7.000 afiliats, i Joventut Republicana encara que no podia reunir per aquestes dades la cobejada xifra dels 1.000 associats tenia 643 sufragis ratificant la candidatura del partit (84).

ERC era, doncs, l'únic partit que basava la seva força electoral en una base militant important. No debades va fer veritables esforços per crear un instruments partidista eficaç.

Aprofitava, si podia, les velles organitzacions republicanes i en creava de noves allí on mai no n'havia existit cap. En aquest sentit la tasca fou veritablement meritòria, per tal com li calgué actuar a districtes on la seva implantació esdevenia veritablement difícil. La muntanya lleidatana, amb una tradició caciquil i amb un desenvolupament polític molt migrat, fou la zona de més difícil penetració. Fins després dels comicis municipals de gener de 1934 no es va poder intensificar l'organització per les terres de la Seu i Solsona, i, fins el mes de juliol d'aquest any, no es va inaugurar el Centre Republicà Català de Sort.

La tasca de proselitisme al Solsonès dagué ser molt difícil; per això, quan el setembre de 1934 s'aconseguí inaugurar un Centre d'Esquerra -"Renaixença Gosolenc"- a Gósol, "La Jornada" no podia deixar de valorar-ho com "garantia absoluta" de la compenetració de l'ERC amb Lleida i com l'èxit més gran que el partit hi havia assolit (85). A desgrat d'aquestes dificultats, l'ERC fou l'únic partit que comptà amb una estructura partidista d'ample abast provincial. D'altra part, salada la crisi general del partit amb la separació dels republicans del grup de "l'Opinió", la Federació de Lleida romangué, ultra les seves simpaties inicials vers els dissidents (86), lligada al grup d'en Macià, cosa que li continuava assegurant el suport assolit en raó del carisma que el president de la Generalitat tenia sobre molts electors catalans. Per "El Correo", aquest carisma constituïa a Lleida l'única garantia del predomini de l'ERC (87). En tot cas, el que sí era cert és que l'ERC, per manca d'alternatives opositores de

centre esquerra i d'esquerra obrera no comunista, podia confiar d'ajuntar el vot d'un ample espectre polític, garantia per a no donar cap concessió a forces republicanes minoritàries, que no necessitava per a triomfar davant les urnes.

2.3.- Els grups de dreta: regionalistes, tradicionalistes i catòlics.

Encara que els tradicionalistes representaven l'opció política i electoral antirepublicana i els regionalistes, l'alternativa dretana d'una legalitat republicana més o menys acceptada, a Lleida tots dos grups actuaren gairebé sempre plegats davant la prepotent ERC. El gener de 1934 l'òrgan carlí "El Correo" no podia ser més explícit: "Electores, solo tenemos un objetivo, contra Esquerra para hundirla" (88).

En el cas dels regionalistes, les possibilitats d'enfrontar-se a l'ERC amb èxit eren ben escasses si es refiava únicament de les seves forces. Si durant la Restauració Monàrquica, a la Lliga, li va ser difícil arrelar orgànicament a la província de Lleida - principalment a la zona més desenvolupada de la plana, la proclamació de la República no li va comportar cap canvi en la seva sort implantativa. Persistiren les dificultats i amb prou feines aconseguí un cert grau d'organització a la muntanya lleidatana, al Solsonès i la Segarra, indrets on des de sempre hi obtenia la majoria dels seus sufragis.

El març de 1933, reconvertida la Lliga Regionalista en Lliga Catalana, i d'acord amb el nou estatut orgànic del partit, es va procedir a la reestructuració de les forces regio-

nalistes de Lleida: es nomenà una nova junta directiva - presidida per Felip Solé i Olivé (89) -, se cercà un nou estatge social - situat al carrer Caballers, 41 -, es prengué l'acord d'endegar els treballs encaminats a aconseguir la publicació d'un òrgan propagandístic de partit i, alhora, el compromís d'iniciar una activa campanya propagandística per tota la província. Sembla que la campanya va tirar endavant, ja que es crearen centres adherits al partit a diversos municipis: a Tàrrrega es va fundar el Centre Autonomista Republicà, a Bellpuig, l'Ateneu Democràtic, a Vilanova de la Barca, La Defensa, i a Belcaire s'inaugurà, per la festivitat del Corpus, una secció femenina de la Lliga (90). Així, a l'assemblea d'octubre de 1933, preparatòria dels comicis generals de novembre d'aquest any, hi assistiren 38 centres provincials i prop de 100 comitès locals (91). A la primera assemblea ordinària del partit, el 1935, la Lliga de Lleida hi tingué representades 30 entitats, encara que només la de la ciutat - amb tres delegats - superava la representació uninominal (92).

Pel que fa a la creació d'un òrgan periodístic, va ser en vistes a les eleccions de novembre - concretament el 2 d'octubre de 1933 - que va reaparèixer "La Veu del Segre", diari del vespre que de nou va gaudir d'una vida no gaire llarga. A primers de gener de 1936, el setmanari "Orientacions" editat per la Joventut de la Lliga es disposava a reemplaçar-lo (93) tot lamentant-se del temps que feia que estava interrompuda la comunicació amb els militants del partit.

A la resta de la província, la producció periodística estrictament adherida a la Lliga era tan escassa com a la ciu-

tat. No obstant això, sempre que s'aliava amb les dretes anti-republicanes podia comptar amb el suport de publicacions catòliques com "Acció Comarcal" de Tàrrrega - setmanari catòlic d'informació local aparegut el 26 de desembre de 1931 -, "Avant" de Cervera - de les mateixes característiques i de la mateixa època que l'anterior -, o el quinzenari "defensor dels interessos de l'Urgell", editat a Mollerussa, "La Veu d'Urgell" (94)

D'altra part, els regionalistes també pogueren comptar amb el suport d'algun "grup de pressió" a través del qual canalitzar una influència política que a la majoria dels indrets no podia trasmetre's per manca d'organització partidista. Sense aturar-me a fer una anàlisi de les entitats econòmico-socials, religioses o político-culturals de Catalunya que defensaren interessos polítics durant el període republicà, sí que he recollit però notícies sobre l'existència d'una Associació de Propietaris Agrícoles del Partit Judicial de la Seu d'Urgell adherida a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre de Barcelona. Entitat que l'octubre de 1932 començà a publicar un petit butlletí mensual d'informació destinat als "isidres" de la comarca de la Seu (95).

Sembla que aquest estrat social estava mínimament organitzat a la Noguera, car davant el conflicte despertat per la Llei de Contractes de Conreu de 1934, alguns propietaris de la zona subscrigueren l'actitud bel.ligerant de l'Institut i - segons "El País" (96) - es dedicaren a reclutar "jornals pobres" per acudir a donar força al miting de propietaris agrícoles de Madrid en contra d'aquestes mesures agràries.

També a l'Urgell s'havia fet propaganda de l'Institut per associats com Garriga i Massó, de Fortuny, Florensa, etc. La Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya, confederació de petits propietaris agrícoles, també comptava el 1932 amb l'adhesió de la Federació Catòlico-agrària de Lleida, amb 25 o 30 sindicats i amb "Lo Rampill" com a portaveu (97).

Tanmateix, la zona de l'Urgell tenia una certa tradició associativa pel cantó dels petits propietaris i dels comerciants que, entre 1917-1918, ja havien organitzat una Unió Federada de la Clase Media de Urgel y Comarcas Circumvecinas, amb una tendència de progressiu apropament vers la Lliga Regionalista (98).

Però aquests possibles canals d'influència no eren suficients per a assegurar una implantació política regionalista ni una victòria electoral. Si la Lliga volia triomfar sobre l'Esquerra li calia obtenir el suport - sobretot a la ciutat de Lleida - dels nuclis tradicionalistes existents, que, a més d'afavorir-la amb els seus sufragis, li proporcionaven els millors mitjans materials per a mobilitzar el vot conservador i dretà de les terres de Lleida.

Durant la Restauració Monàrquica, els tradicionalistes havien demostrat que podien mantenir focus de fidelitat a Lleida, les Borges, Cervera, Solsona i la Seu d'Urgell (99). Una influència que s'havia traduït en una sostinguda presència tant a l'Ajuntament de la ciutat com a la Diputació provincial, encara que no al Congrés de diputats. Proclamada la República, continuaren subsistint amb possibilitats de nodrir un diari,

"El Correo", i dos setmanaris "Toca Ferro" i "Terra Ferma", portaveu, aquest darrer, primer de la Joventut Requetè i Margarides de les Comarques Lleidatanes i, a partir del 6 de juny de 1936, de la Comunió Tradicionalista (100). Així mateix, carlins i catòlics podien utilitzar el Centre Comarcal Lleidatà com a centre cultural i oficina electoral (101), i, alhora, tenien una activa Associació d'Estudiants Catòlics que, des del maig de 1932, publicava una revista mensual titulada "Juventus" (102).

Les perspectives d'unió electoral amb la Lliga auguraven també una millora orgànica a àmbit provincial. Si més no, a partir de març de 1933 la Junta Provincial Tradicionalista acordà reorganitzar les forces del partit i passar a denominar-se Consell Comarcal Tradicionalista de Lleida, tot fent referència a la nova demarcació comarcal que l'autonomia catalana pretenia implantar (103).

Efectivament, l'entesa Lliga-carlins restà consolidada a partir de novembre de 1933, després de les temptatives fallides de 1931 i 1932.

Dins l'òrbita de la Lliga també és possible trobar alguns nuclis de la catòlica i antirepublicana Acció Social Popular. Els centres més importants, almenys són els únics de què he tingut notícia, potser foren els de Balaguer i Tàrrrega. En el cas de Balaguer, el seus dirigents - J. Mª de Porcioles i S. Armenter -, ho eren també de la Lliga de la comarca. El vicepresident de l'Acció Social de Tàrrrega, Antoni Secanell i Aparício, fou diputat al Parlament català com a candidat de la Lliga Regionalista (104).

Cal recordar la creació, pel desembre de 1933, d'un comitè provincial de Derecha de Catalunya, presidit per l'antic conservador Modest Renyé i Melcior, adherit a la Renovación Española (105).

Així mateix, es constituïen al Centre Comarcal de Lleida els comitès local i comarcal d'Acció Popular Catalana, filial de la CEDA a Lleida, que llançava el seu manifest fundacional el 26 d'octubre de 1934, amb la signatura, entre d'altres, de José Abizanda, candidat al Front Català d'Ordre de 1936 (106).

Finalment, faig una breu referència a la creació de la Unió Democràtica de Catalunya. Fou presentada a Lleida l'octubre de 1932 en un míting al teatre Victòria, presidit per Josep Rovira Nebot. Va establir la seva delegació a l'avinguda de la República, 9. El gener de 1936, en celebrar-se el quart congrés del partit, hi assistiren representacions de Balaguer, Lleida, Ponts i Sant Llorenç (107), possiblement els únics nuclis on aconseguí una certa organització. Globalment, la seva vocació política s'autodefinia centrista, republicana, i defensora del catolicisme i de la democràcia. La seva actuació electoral abans del 1936, data en què no s'alinea en cap dels dos blocs enfrontats, es caracteritzà per la seva afinitat amb la Lliga i amb les dretes.

2.4.- Les esquerres obreres.

Si primer parem l'atenció en els grups socialistes, tenim que ni la Federació Catalana del PSOE ni la Unió Socialis-

ta de Catalunya aconseguiren a Lleida ni tan sols una relativa importància. Foren sempre grups minoritaris sense irradiació fora de la capital.

A final d'abril de 1931 s'inagurava la Casa del Pueblo - amb seu a l'avinguda de la República, 5 - però fins poc abans dels comicis constituents d'aquests any no s'organitzà l'Agrupació Socialista de Lleida. Els socialistes lleidatans, reunits al local de la societat La Alegria amb els correligionaris vinguts de Barcelona - Ramon Pla i Armengol, Sánchez Marín, Ricardo Neira, i Josep Jové elegiren, el 12 de juny, la junta directiva de l'Agrupació, presidida per Gabriel Latasa Aranguren (108). La seva primera actuació electoral consistí a donar suport a la refrenda de l'Estatut d'Autonomia. Davant les eleccions al Parlament català, optaren per confeccionar una candidatura per minories que només aconseguí reunir una votació màxima de 408 sufragis, tot i que en plena campanya electoral va sortir el setmanari "Evolució", amb una finalitat exclusivament propagandística (109).

És prou dubtós que la Federació del PSOE tingués seccions locals pels pobles de la província, encara que no ho he pogut esbrinar . Sempre romangué en una situació minoritària, que no se superà ni arran de la fusió amb la Unió Socialista, l'agost de 1933 (110); una fusió que tingué una vida tan precària que tot just resistí la formació d'un Front d'Obrers i Pagesos amb el BOC per tal d'acudir als comicis generals de novembre de 1933. El gener de 1934 tots dos grups inicialment fusionats tornaven a actuar amb plena independència orgànica i amb alternatives electorals ben oposades (111).

Quant a la Unió Socialista, la seva situació no fou pas millor que la del PSOE. La secció de Lleida no es començà a organitzar fins que el Centre Republicà Federal Socialista - escissió, com hem vist de la Joventut Republicana - s'adherí al partit i es convertí en secció de la Unió Socialista a Lleida. Aquest primer període de la seva vida va ser molt curt, fins que amb motiu de les eleccions al Parlament Català va ser dissolta per haver iniciat una aliança electoral anti-Esquerra amb la Lligatiles forces republicanes de dreta (112).

Després d'això, la reorganització del partit fou difícil, però pel febrer del 1933, a instàncies de Felip Solé Barri, es creava de nou la secció de Lleida i era nomenat un comitè directiu amb Balbino Izquierdo com a primer secretari. El domicili social s'establí a la Casa Argiles - Josep Argiles Solé era vocal a la nova directiva -, a l'avinguda de Blondel, 7 (113).

L'abril de 1933, i amb motiu de la celebració del segon congrés del partit, "Justícia Social" assabentava del nombre de delegats assistents en representació de les seccions de la província de Lleida.

Aquests es podien localitzar als pobles d'Alcarràs (2 delegats), Agramunt (3), Alamacelles (2), les Borges Blanques (2), Bossost (2), Cervera (2), Ciutadilla (2), Esterri d'Aneu (2), Lleida (3), Sunadell (2), Sort (2) i Torregrossa (2). Alhora, assegurava que estaven en tràmit de constitució les seccions d'Arbeca, Solsona, la Seu, Tremp, Guissona, Balaguer i Tarroja (114). D'acord amb aquestes xifres podem deduir que el nombre de militants d'USC es podien situar en-

tre un mínim de 28 i un màxim de 350.

Trencada la unió amb la Federació del PSOE, la USC de Lleida donà suport a la candidatura d'ERC a les eleccions municipals de gener de 1934.

Encara més minoritari que els dos grups socialistes ho era el Partit Comunista de Catalunya, que apareix poc abans de les eleccions al Parlament català de novembre de 1932, sortint d'un canvi de línia del comitè central del PCE, després del quart congrés, que traslladà aquells dies la seu central del partit a Barcelona. El seu òrgan de premsa a Catalunya fou "Catalunya Roja", i en el primer número del 9 de novembre de 1932 anuncià la seva participació en les eleccions al Parlament, presentant llistes, pràcticament idèntiques, a les cinc circumscripcions catalanes.

A Lleida, gairebé no va realitzar campanya electoral. El primer i únic miting, el va fer dos dies abans de les eleccions. "Catalunya Roja" ens l'explica així: " A Lleida, gran miting als Camps Eliseus. Un, dos, fins a tres intents havien fracassat anteriorment, ja que els dirigents del BOC havien recorregut i apel·lat a totes les martingales i influències per tal de no deixar sentir, als treballadors lleidatans, la veu de l'únic partit comunista " (115). A partir d'aquest miting es va constituir la cèl.lula del partit.

La denúncia d'un boicot per part del BOC pot bé no ser una pura argúcia propagandística, perquè el nou partit atreia alguns antics quadres comunistes, en aquests moments afiliats al BOC, i pretenia clarament, sobretot en el cas de Lleida, la base militant d'aquest partit.

I el cert és que a Lleida aconseguí introduir-se lleument als nuclis amb una forta base bloquista: Agramunt, Balaguer, Torregrossa, la Fuliola, Bellvís, Os de Balaguer... (116). No obstant això, si bé és veritat que restà alguns militants al BOC, no va poder suplantar-lo enlloc i sempre sobrevisqué com un partit purament testimonial amb un caire insurreccional en les seves arengues electoralistes (117).

El 1933, el PCC tornava a preparar una candidatura per majories que a Lleida va reunir un centenar de vots.

El cas del BOC és, amb relació als grupuscles comunistes i socialistes que s'acaben d'analitzar, sensiblement diferent. Des del punt de vista electoral fou una alternativa minoritària, encara que tercera força en importància, que per les terres de Lleida assolí una certa implantació política, i es convertí en l'única alternativa de classe capaç de discutir a l'ERC el vot d'un sector important del món camperol. Potser el petit pagès lleidatà no trobava en l'ERC ni una predisposició, ni menys un canal capaç de conduir les seves reivindicacions i els seus interessos de classe. Possiblement l'ERC tingué alguna influència en l'organització rectora dels parcers i colons de les terres eclesiàstiques, la Unió de Colonos, però cal recordar que, tret d'això, l'ERC va manifestar ben poc interès per les organitzacions camperoles de base.

El maig de 1936, la premsa donava notícia dels intents de crear una Unió de Conreadors de la Terra, presentada com a entitat de classe que " dintre del programa ideològic de l'ERC vetllaria pels interessos del pagès " (118). Així mateix, la Unió de Rabassaires no intentà introduir-se

a les terres de Lleida, fins el juliol del 1936, on tres anys enrera només les localitats de Juncosa de les Garrigues, Guissona, Aguilar de Segarra, i Clariana del Solsonès havien subscrit, com a agrupacions locals de la Unió de Rabassaires, el document presentat pels seus dirigents al Consell de la Generalitat demanant reformes legals (119). Aquest comportament de l'ERC tingué molt a veure en el desenvolupament del BOC. Com diu Jaume Barrull en el seu estudi sobre aquest darrer partit, l'ERC "puso de manifiesto su miopía política y su suicida incapacidad revolucionaria ante unas masas que pudieran llevar las cosas demasiado lejos" (120). El BOC sabé aprofitar el buit que deixava l'ERC, i amb un programa socialment avançat i de forta component agrària, va créixer a expenses dels partits governamentals. En aquest creixement, hi jugà un gran paper la Unió Provincial Agrària, sindicat important (121) que reunia arrendataris, mitgers i petits propietaris i, tot i no estar-hi lligat orgànicament, el BOC hi influïa a tots els nivells (122).

Aquest sindicat va llançar, l'estiu de 1933, la consigna de revisió dels contractes de conreu - en un intent d'aplicar a Lleida la política de la Generalitat -, enmig de l'esclat d'una forta oposició camperola contra el pagament del novè a la companyia concessionària del canal d'Urgell. Aquestes reivindicacions camperoles serien assumides per l'aparell d'agitació del BOC per a llançar-se a una acció doctrinal revolucionària entre la pagesia. L'estratègia era "la sensibilització del pagès cap a la lluita de classes, tot formant militants, estenent-se entre els camperols i consolidant entre

ells una consciència de classe (123) ". L'instrument d'aquesta consciència era el sindicalisme agrari. Potser l'elemental virtut del BOC davant els altres partits obrers va ser d'adonar-se que Lleida no posseïa bases industrials "sovietitzables".

Però en l'aplicació pràctica d'aquesta estratègia que iniciava, el BOC havia de topiar amb l'etern problema del marxisme - qui és l'avantguarda de la revolució ? - dintre d'una societat camperola tradicionalment apolítica i poc combativa, i amb la interferència de l'ERC, tant a partir d'una propaganda activa, com a través dels organismes de govern per ella controlats. Des de l'estiu de 1933 els comunistes no es cansen de denunciar la suspensió - per part del governador de Lleida, el republicà d'Esquerra Ventós - d'actes i mítings propagandístics. Denunciava fins i tot accions més contundents com l'empresonament - en la seva opinió per motius superflus com al possessió d'armes - de camarades del BOC i del secretari general de la Unió Provincial Agrària, Santiago Garsaball. Per tot això, el BOC no dubtava a declarar la província de Lleida sota la "dictadura de l'ERC", una "banda d'alcaponistes" (124). Deixant de banda l'enginy anecdòtic d'aquestes paraules, el cert és que existí una forta prevenció de l'ERC davant el BOC. El grau d'atracció camperola que havia assolit aquest partit comunista l'havia convertit en una força - bé que minoritària - capaç de despertar seriosos recels als republicans reformistes de l'Esquerra.

No obstant això, el BOC mai no arribà a ser ni nombrós en militants ni majoritari en vots. Fou, això sí, la força obrera més important de Lleida, ja que controlava no sols

la Unió Provincial Agrària, sinó també la Federació Local Obrera, el grup sindical més important de la capital.

Després del primer congrés provincial, el març del 1932, el BOC no superava els 1.000 afiliats. Al cap de dos anys, tot just n'aplegava 1.200, amb un total de 39 nuclis provincials, localitzats fonamentalment a les comarques de la Noguera, el Segrià, l'Urgell i les Garrigues, comarques on també estava millor implantada la UPA. Així pot observar-se fent una revisió del cens social de la província de Lleida de 1934, document on es palesa que dins el sindicalisme organitzat, solament la UPA tenia una certa importància (125). Els dies 7 i 8 de gener del 1933 es va celebrar el segon congrés provincial, on s'acordà la reestructuració del partit, a partir de dividir la província en quatre grans comarques amb centre a Lleida, Tàrraga, Artesa de Segre i Balaguer, localitats que havien de servir de residència als organismes comarcals del partit (126). Després de la reunificació del BOC i de l'Esquerra Comunista en el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), aquests comitès comarcals s'ampliaren. L'abril de 1936 existien els de Lleida, Tàrraga, Artesa de Segre, Balaguer, Alfarràs, Cervera, Maials i la Fuliola. La implantació orgànica del POUM havia arribat a comarques com la Segarra, on anteriorment el BOC a penes s'havia introduït. Ignoro, però l'abast real d'aquesta reorganització que, per altra banda, mai no arribà a la muntanya, zona on la mateixa estructura de la propietat comportava l'existència d'un major nombre de propietaris i d'una escassa i dispersa mà d'obra agrària. Primer el BOC i després el POUM van ser organitzacions eminentment localitza-

des a la plana lleidatana, especialment a la plana regada, indrets on recollia gairebé tots els seus sufragis (127).

La xifra màxima de vots recollida pel BOC - la de 1933 - va ser de 5.521. El 1931 n'havia tingut 3.159 i el 1932 arribà als 4.432 de màxima. Aquests números palesen que, electoralment, el BOC va ser sempre una força minoritària. Fins i tot el 1933 no van millorar en la mesura que s'esperava després de la tasca propagandística desenvolupada l'estiu d'aquell any.

La menor influència política i electoral del BOC a comarques de la plana com les Garrigues i altres pobles de la zona corresponent al baix Segre, potser pot explicar-se si es té en compte que va ser en aquests indrets on la presència de l'anarco-sindicalisme assolí un cert grau d'implantació.

Cal no oblidar que l'origen del BOC s'ha de cercar en els nuclis sindicalistes lleidatans que anaven renunciant l'apoliticisme d'origen sense abandonar l'acció reivindicativa. La Federació Local Obrera de Lleida estava adherida a la CNT, tant en l'època monàrquica com durant la Segona República. Dintre aquesta Federació sempre existiren durs enfrontaments entre els partidaris de postures marxistes i els anarquistes. El plet no fou resolt fins el març-abril de 1932, amb l'expulsió de la Federació Local Obrera de la CNT. A partir d'aquesta data, el BOC continuà controlant la Federació, que el febrer de 1934 es va convertir en la Unió Local de Sindicats; la CNT restà llavors com a organització sindical minoritària amb una certa influència en el sector de la construcció de Lleida. Però encara que a nivell provincial la CNT gau-

dí d'una feble organització, manquen estudis - que, per altra banda, ajudarien a entendre l'escàs arrelament cenetista fora de l'àrea industrial barcelonina - que tractin d'explicar l'evolució posterior dels antics nuclis comarcals anarco-sindicalistes, alguns dels quals conservaren o crearen sindicats cenetistes al llarg de la República.

Segons les entitats i afiliats representants als congressos de la CNT, s'han localitzat sindicats anarco-sindicalistes als pobles següents:

POBLES	COMARQUES	S. A.	S. A.	S. A.	S. A.	S. A.
		1910	1911	1919	1931	1936
Lleida	El Segrià	-	1 98	2 1810	7 1360	6 1039
Bellmunt	La Noguera	-	-	1 70	-	-
Granja d'Escarp	El Segrià	-	-	1 310	-	-
Balaguer	La Noguera				1 165	-
Serós	El Segrià				1 50	1 150
Tàrraga	L'Urgell				1 27	-
Tremp	El Pallars Jussà				1 1010	1 50
Aitona	El Segrià					1 250
Torres de Segre	El Segrià					1 60
Granadella	Les Garrigues					1 40
Arbeca	Les Garrigues					1 70
Cervià	Les Garrigues					1 28
Maials	El Segrià					1 45
Almatret	El Segrià					1 40
Albesa	La Noguera					1 55
Albatàrrec	El Segrià					1 40
Alcarràs	El Segrià					1 44
Cervera	La Segarra					1 350

S = Sindicats

A = Afiliats

Lleida tenia el 1936 un total de 19 sindicats i 2.241 afiliats, situació que no l'allunyava gaire de Tarragona - amb 33 sindicats i 2.292 afiliats - i Girona - amb 21 sindicats i 4.361 afiliats -. La diferència estava en el fet que mentre de 1919 a 1936 la CNT perdé un bon nombre de sindicats i afiliats a Tarragona i Girona, a Lleida es mantingué gairebé estabilitzada, especialment pel que fa al nombre de militants, que mai no arribà a ser superior a 3.000 (128).

En resum, la poca consistència organitzativa que en aquells moments tenien els treballadors i les mateixes característiques socio-econòmiques de Lleida fan pensar en un grau de conflictivitat social molt baix i no pas per manca de condicions objectives; però les peculiaritats del moviment obrer a Lleida fan que la lluita de classes es donés en nuclis aïllats i en sectors intel·lectuals.

1933: ELECCIONS LEGISLATIVES

3.- LES ELECCIONS LEGISLATIVES DE 19 DE NOVEMBRE DE 1933

3.1.- El marc històric general.

Si el juny de 1931 a Catalunya havia triomfat l'ERC, a la resta d'Espanya la victòria va ser novament per a la Coalició Republicano-socialista. Com diu Fernández de Castro, les dretes encara no havien trobat els objectius polítics ni l'ideologia capaç d'atreure la seva possible clientela (129).

Reunides les primeres Corts republicanes, s'emprenghen els treballs que portaren a l'elaboració de la Constitució que, després d'uns llargs i polèmics debats parlamentaris, fou promulgada el 9 de desembre de 1931. Segons es reconeixia a la nova carta constitucional, la República constituïa un Estat integral, compatible amb l'autonomia dels municipis i les regions. La República, doncs, no va ser un estat federal com esperaven les esquerres nacionalistes catalanes, però recollia una voluntat descentralitzadora reconeixent a les províncies el dret a reivindicar un règim autònom. Tot això, havia de cristal·litzar especialment en les aprovacions dels estatuts d'autonomia de Catalunya i del País Basc. El de Catalunya, elaborat abans de la reunió de les Corts constituents, no va ser aprovat fins el setembre de 1932, quan el jove règim republicà ja havia patit, l'agost del mateix any i a causa de la intervenció del general Sanjurjo, el primer sotrac antirepublicana.

Superat el desconcert dels primers mesos, les dretes antirepublicanes s'havien refet, i fou arran dels comicis le-

gislatius de novembre de 1933 que se'ls presentà l'oportunitat de recomptar electoralment els seus efectius, en uns moments en què al carrer s'havia aguditzat la lluita de classes, concretada en dures vagues reivindicatives, sublevacions camperoles i enfrontaments violents amb les forces d'ordre públic.

Així, els comicis convocats pel govern radical de Martínez Barrio es van haver de celebrar sense que la República hagués pogut resoldre els problemes fonamentals de l'estructura socio-econòmica del país, amb la dreta en actitud com més anava més bel.ligerant i en constant increment organitzatiu, amb l'esquerra obrera en franca oposició amb el Govern, amb la conflictivitat social en augment, quan la crisi econòmica del 1929 assolí a Espanya la seva cresta més elevada, i amb el pacte republicà socialista trontollant, enmig d'un sectarisme que allunyava cada cop més entre elles les forces d'esquerra (130).

Aquests elements incidiren en el desenvolupament d'uns comicis que, en definitiva, suposaren la fi del que se n'ha dit "bienni transformador" i l'inici de la etapa coneguda com el "bienni negre", i caracteritzada per la paralització o anul·lació de les mesures reformistes empreses pels governs anteriors, l'enduriment de la repressió contra el moviment obrer, i la impassibilitat governamental davant les noves organitzacions polítiques de caràcter filofeixista que s'anaven afermant.

Dins l'àmbit estrictament català, el règim autonòmic restà institucionalitzat després de les eleccions al Parlament català de 20 de novembre de 1932 (131). En aquests comicis l'hegemonia política de l'ERC restà consolidada, mentre la

Lliga Regionalista, tot acceptant el nou ordre republicà (132), es disposava a aglutinar les forces de dreta per tal d'esdevenir una clara alternativa a l'esquerra reformista. Abans del novembre de 1933, els regionalistes havien assolit els seus objectius i el partit ara Lliga Catalana acudia a les urnes enfortit, a diferència de l'ERC, que hi intervindria amb problemes interns i patint l'escissió del grup de "L'Opinió", enquadrat dins d'una nova formació anomenada Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE) (133). Globalment, la unitat de les dretes i la divisió de les esquerres va ser una constant per tot arreu. Malgrat això, s'ha de valorar dins de l'àmbit circumscripcional la dinàmica del sistema de partits i l'estructuració de les forces enfrontades per veure, en cada lloc en particular, quin va ser el veritable caràcter de la unitat dretana i de la divisió de les esquerres. L'existència de diversos sistemes de partits - a escala local o regional - no permet parlar d'un joc electoral uniforme i el mateix pot ser dit de tot l'Estat espanyol, a pesar de detectar-se una tònica general equiparable que es pot prendre com a sistema de referència.

3.2.- Les enteses electorals: esquerres, dretes i forces obreres.

A Lleida s'havia arribat a la formació de tres fronts de lluita: un de dretes, que reunia regionalistes i tradicionalistes; el de les esquerres reformistes, que estigueren representades exclusivament per l'ERC; i les forces obreres - comunistes i socialistes - presentades conjuntament com a Front

d'Obrers i Pagesos.

Segura de la hegemonia electoral, l'ERC rebutjà de nou - així ho havia fet també el 1932 - entrar en coalició amb grups minoritaris com el PRR, el CRRS o ACR.

El PRR, refusat per l'Esquerra i allunyat de la Lliga quan aquesta va pactar amb els tradicionalistes, optà per la llibertat de vot i, encara que aconsellava votar l'Esquerra, les instruccions donades deixaven un ample marge d'acció sempre que, de votar dreta, es tingués cura de suprimir de la candidatura el nom del candidat carlí.

Quant als altres dos agrupaments, el CRRS - ara secció del PRRS a Lleida - i ACR, intentaren formar una candidatura de coalició amb els republicans dissidents d'ERC i partidaris del grup de "L'Opinió". La llista per majories es començà a constituir amb dos candidats del PRRS - Xavier Jaques i Josep Brufau, militant d'Agramunt - i un d'ACR - Cristofol Massó. El nom que falta per completar la llista es va cercar sense èxit entre els republicans escindits d'ERC. Potser l'absència d'aquest sector va fer que el 10 de novembre es fes pública la retirada d'aquesta candidatura. El CRRS i ACR deixaren llibertat de vot, però és molt possible que els seus partidaris votessin les dretes simplement per rebuig, no tant a l'ERC, sinó a la Joventut Republicana de Lleida, enemic comú a tots ells. Si més no, la premsa d'Esquerra els acusà per aquesta manera de procedir (134).

L'origen de la Unió de Dretes s'ha de cercar en el procés reorganitzatiu de la Lliga Regionalista de març de 1933.

Reconvertida en Lliga Catalana, el diputat al Parlament català Joan Rovira i Roure prengué la iniciativa i - en versió de "El Correo" - visità la Junta Provincial Tradicionalista per tal d'acordarla unió de les dretes lleidatanes en les properes eleccions generals (135). "Noble iniciativa" que "El Correo" alabava entusiàsticament, tot i que per aquestes dades els tradicionalistes estaven discutint entre ells la conveniència d'arribar a una intel·ligència amb totes les dretes lleidatanes per a participar activament en el punt que en deien " liberalització del país ". Pel col·laborador assidu de "El Correo", el capellà Bonaventura Pelegrí, el nexa del que creia una necessària unió de dretes era obtenir el triomf de l'ideari cristià. És a dir, primer calia guanyar les esquerres i després ja es discutirien les matisacions partidistes. Dins les files tradicionalistes, però, hi havia un sector decidit a marcar unes clares distàncies amb possibles aliats com la Lliga i aquest no dubtava a puntualitzar que encara que les circumstàncies imposessin la intel·ligència, aquesta - la Lliga - no era ni "antiliberal ni monàrquica com nosaltres " (136). No obstant això, els fracassos electorals de 1931 i de 1932 havien estat prou per a comprendre que tradicionalistes i regionalistes es necessitaven mútuament. A més, la Lliga tenia ben clar que li calia capitalitzar en benefici propi la força i l'organització del tradicionalisme, encara que això significués renunciar definitivament a presentar-se davant l'opinió com una alternativa de centre-dreta republicana. En aquest moment, i a Lleida en concret, la Lliga assumí el paper de dreta conservadora i reaccionària. L'alternativa, però, no restava fora de la vella

estratègia possibilista tan llargament manifestada pels regionalistes des de la seva fundació. La feina era vèncer l'Esquerra i, aleshores, poc importava quins eren els companys de propòsit.

El juny de 1931 - i després de trencar amb el front de dretes - la Lliga no va poder ni presentar una candidatura de minories. El novembre de 1932, la decisió de sortir-se de la Lliga Ciutadana de Dretes per a dirigir un Front Proporcionalista amb radicals, i republicans independents, només li valgué els tres lloc de minoria, guanyats encara després d'haver lliurat una dura batalla amb els seus companys de candidatura (137). Per tant, assegurar-se les majories passava per buscar-se uns aliats més poderosos que uns febles grupúscles republicans. El novembre de 1933, la Unió de Dretes aparegué com l'únic camí a seguir.

Una Unió de Dretes que tenia la confessada pretensió de capitalitzar tot el vot anti-esquerra. Per això, i com deia el redactor de "El Correo" Constantius, calia parlar d'una "Solidaridad de las Derechas" ja que en aquests moments tot-hom estava "contra Esquerra o con Esquerra". Explícitament, contra Esquerra anaven "los tradicionalistas, la Lliga, UDC, todos los católicos y todos los hombres conscientes de su dignidad como catalanes y del valor de sus intereses amenazados". Implícitament, per Constantius, també anaven contra Esquerra, encara que no estiguessin dins els rengles de la Unió de Dretes, "... los radicales, socialistas, ACR, republicanos de l'Opinió, federales, anarco-sindicalistas, comunistas,..(138).

No era probable que comunistes i anarco-sindicalistes donessin el suport a aquesta "Solidaridad", en canvi sí és més possible que obtingués un cert suport d'aquells grups republicans, enemistats amb Joventut Republicana.

Contra dretes i esquerres reformistes, comunistes i socialistes organitzaren un Front d'Obrers i Pagesos que incorporava el BOC i la USC (Federació Catalana del PSOE). Una coalició que per els primers, veritables impulsors, significava el primer pas vers el "Front Únic" de tota la classe treballadora (139).

Deslligats d'aquest front obrer, el Partit Comunista de Catalunya també presentà la seva llista per majories, encara que, seguint la tradició iniciada el 1932, mai no s'arribà a proclamar.

Totes aquestes forces es preparaven per prendre part en uns comicis regulats per la nova llei electoral - la de 27 de juny de 1933 - que, modificant la legislació anterior més que elaborant-la de nou, mantenia en un 20 % el mínim de vots necessaris per a ser elegit en una primera volta sempre que un o diversos components d'una llista comptessin amb un 40 % dels vots o el superessin. Així mateix, era la primera vegada que les dones podien exercir el dret de vot recollit a la Constitució.

Ambdues novetats havien de tenir llurs repercussions en els preparatius electorals dels diversos grups contrincants. Assolir el quòrum necessari sembla que va procurar més l'ERC que a les dretes, menys neguitoses a l'hora d'aconsellar i demanar una estricta disciplina de vot.

L'ERC tingué, en canvi interès a insistir sobre aquest aspecte, ja que li preocupava l'actuació d'alguns nuclis adherits al partit i enfrontats per discrepàncies locals o personals. Potser per això les crides a la unitat foren freqüents i algunes fins i tot s'acompanyaren d'un cert dramatisme: "Que no hi hagi discòrdies, antagonismes, lluites i recels entre vosaltres. Tot això s'ha de cremar com cremen els trastos vells en les fogueres del dia de Sant Joan. El que de vosaltres es senti ofès ha d'allargar la mà al que l'havia ofès. El que es cregui posposat, ha de demanar el lloc d'avançada, la trinxera de vanguardia per a lluitar tots, com a bons germans. Tal és el mot d'ordre, militants de l'Esquerra, en les comarques lleidatanes" (140).

Per contra, el camí que podia seguir el vot femení deixava en la incertesa dretes i esquerres. Les mateixes dones catòliques mostraven la seva por amb arguments com aquests: "... Qui pot estar segur de res tractant-se de dones?... La nostra inconstància és proverbial; i així com abans els partits podien fer els seus càlculs a l'avançada bastant aproximats, ara els serà completament impossible i hauran d'estar amb l'ai al cor fins a l'últim moment " (141). Quant a l'opinió de l'ERC sobre aquesta qüestió, val a dir que partia de la més absoluta confiança que les dones no es deixarien embaucar per les dretes perquè " poco dadas a la reflexión y al raciocinio " actuarien " por lo que vulgarmente se llama corazonada ", cosa que les havia de portar irremissiblement a saber què és el que més convenia a la Pàtria. No obstant, això, l'ERC també tenia els seus recels i, tot

establint una correlació entre "belleza" i "Orden conservador", s'estremia pensant "en nuestro signo democrático si las hembras españolas - las más bellas del Universo - se miran al espejo antes de salir a emitir su voto" (142).

Amb aquesta barreja d'ànims, confiances i declaracions de fe es desenvoluparen els preparatius electorals.

3.3.- Plantejaments: candidatures i candidats.

Per l'ERC, les eleccions de novembre de 1933 eren un complement de "la gloriosa jornada del 14 d'abril.

Per això, l'Esquerra es presentava com l'única garantia capaç de consolidar l'obra "revolucionària" endegada per les Corts constituents en perill de retrocés o desaparició davant un possible triomf de les dretes. Unes dretes, identificades bàsicament amb la Lliga Catalana i presentades com a enemigues de la República i de l'autonomia de Catalunya. En els seus plantejaments hi havia només cabuda per a dues alternatives: prosseguir l'obra de la República a Catalunya - i això només podia fer-ho l'ERC - o deixar, si guanyaven les dretes, que aquesta obra es malmetés. Per això, els arguments esgrimits foren generalment d'aquest caire: "Ens hi va l'Estatut, les lleis laiques, la reforma escolar, l'obra civil d'Azaña al departament de Guerra, la reforma agrària, la República mateixa" o "l'obra de les Corts constituents està amenaçada. La immensa tasca per elles realitzada corre perill de mort. Es va a un cop d'Estat, que pugui tenir una aparença de justificació amb un èxit de les dretes en les properes

eleccions" (143).

Arguments que a mesura que s'apropava el dia de la votació s'anaven simplificant i radicalitzant amb clares intencions afectistes i efectistes. L'òrgan de l'ERC a la Seu deia el 28 d'Octubre "Contra la revisió legislativa, Sanjurjo el traïdor, la Cierva el victimari, Cambó el sometentista, la Lliga reaccionària, l'esperit de regressió, el nacional-agrarisme, els enemics de la llibertat, les sagristies i el jesuïtisme, l'oprobri de la dictadura, la democràcia catalana oposarà un front de ferro" (144). I el 13 de novembre, "El País" de Lleida demanava el vot per a acabar : " segles d'opressió i esclavatge. Tirania inninterrompuda de testes coronades, abjectes bastardes i corrompudes. Enfonsament colonial. Crema d'heretges. Turments inquisitorials. Dret de cuixa, sancionat i practicat per jerarquies eclesiàstiques. Saqueigs domiciliaris. Ferran el Desitjat. Alfons l'indesitjable. Annual, Barranc del Llop....Plutocràcia, Monopolis, Yernocràcia....." S'havia d'acabar tot això, concretament s'havia de "destruir, expulsar, anorrear les deixalles, encara palpitants i corrosives, de tota aquesta podridura".

Quan el juliol de 1933 el setmanari carlí "Toca-Ferro" deixà de publicar-se, la premsa d'ERC l'acomiadava tot equiparant els seus redactors a "bagasses indecents que necessiten refer-se de tant en quant de la vida prostibulària que els infecta tot el seu cos...." (145). Malgrat tot quan

s'encetat el període electoral, aquesta mateixa premsa podia, però, qualificar el vocabulari de les dretes de "..... mefític, histriònic, carrincló, agressiu i redossat a repèl

de la megalomania més estrident....." i, el més curiós és que feien depositària exclusiva d'aquest vocabulari "la nostra prou mai reprovada i estigmatitzada Església Romana.." (146).

Certament, les dretes també extremaren els seus epítets a l'hora de referir-se a la gent de "l'albergue" - així anomenaven la Joventut Republicana -, però el tarannà de l'ERC torçava a ser reflex d'un jacobinisme anticleridial que acostumava a aflorar en vigílies d'eleccions, època en què calia adquirir un vernís populista i radical capaç de contrarestar una pràctica política i social reformista i moderada poc vàlida a l'hora d'atreure's el vot de les classes populars. Un vot que a Lleida era possible canalitzar per manca d'una alternativa a l'esquerra de l'Esquerra que fos forta i estesa a tot l'àmbit provincial.

No obstant això, des de la proclamació de la República, l'ERC s'havia alçat com a representant de la petita burgesia, suposadament aliada amb la classe treballadora, sota un programa reformista i democràtic que va ser la seva veritable bandera electoral. En conseqüència, al llarg de la campanya és possible trobar, junt a l'esmentat verbalisme radical, clarificacions programàtiques concretes i específiques de l'opció social assumida per aquest partit. Així, alhora que equiparava la Lliga amb "dretisme, capitalisme i clericalisme", l'ERC es presentava com a sinònim de "llibertat nacional, llibertat individual i justícia social, els tres ideals més forts (en la seva opinió) de l'ànima del nostre poble" (147). Ideals que en paraules més concretes volien dir que l'ERC era la garantia democràtica al front "monàrquic i feixista" de Lli-

ga i carlins i "l'estabilitat dels pagesos a la terra, dels inquilins als pisos, dels comerciants a llurs magatzems i botigues". En fi, "la seguretat de la propietat assignant-li una funció social i equitativa" (148). L'interès a deixar clar un respecte total per la propietat privada - calia neutralitzar l'atac de les dretes fet en sentit contrari - fou una de les seves preocupacions principals.

Cal dir, però, que el programa d'Esquerra no s'apartava molt del de molts partits democràtics de països europeus amb democràcies estables, però amb la gran diferència que aquí gran part dels rivals electorals d'ERC renegaven de la mateixa democràcia. Llavors, ERC es convertia davant els seus ulls en un partit revolucionari, imatge de què volia fugir davant el pretès "electorat neutre".

Constatava insistentment que si bé el programa d'esquerreres era "sociològicament" avançat, "la propietat i tots els drets legals" hi eren respectats, com ja s'havia demostrat tantes vegades. Així, l'única propietat que s'atrevia a tocar era la dels nobles: aconseguir "l'assentament de camperols en terres de la noblesa" era un dels seus punts reivindicatius.

Els altres consistien en una sèrie de declaracions com: "Estatut de Catalunya, escoles per a tot el poble, l'Església reduïda a la seva feina, la generalada a les casernes, la dona reivindicada, etc..." (149). En general, però, i tret de l'afirmació de procurar continuar la tasca reformadora iniciada amb la proclamació de la República, l'ERC no tenia un programa electoral massa precís, com corresponia al rol in-

terclassista que li pertocava. La necessitat del suport d'una part del camperolat lleidatà portava l'ERC a assumir una actitud autocrítica de les esquerres reformistes i de la seva obra: "Que la República no ha donat plena satisfacció al poble. Ja ho sabem!. Que no és aquesta la nostra República de Treballadors. També ho sabem. Però no oblidem que la República dels nostres somnis l'hem de forjar.....", i tot seguit afegia que l'alternativa estava a oposar-se al triomf de les dretes " amb les eleccions, ara. I amb la revolta quan calgui". De moment, però, calia, i així ho demanava, que tots els treballadors reflexionessin i votessin per "la República Social i per la llibertat" (150).

El vot d'esquerra, si no s'encaminava vers l'ERC, era probable que se l'emportés o l'abstenció o el Front d'Obrers i Pagesos. Les crides a la reflexió dels possibles electors abstencionistes foren poc freqüents; en canvi, la candidatura de comunistes i socialistes era més temuda i despertà fortes reaccions en contra. L'ERC començà amb la consabuda consigna d'equiparar el vot comunista amb el vot a les dretes - "Deixar de votar, o votar candidatures entrebancadores que no poden per ara triomfar, és donar el vot a les dretes, a la plutocràcia, a l'alta banca, als jesuïtes. És impossibilitar l'organització sindical. És tornar a la llei de fugues, al sometent, a la iniquitat dels sindicats grocs... " (151), per passar tot seguit a desenvolupar un atac directe i maniqueu contra els homes del EOC, enemic capaç de disputar-li el vot del camperolat més radical i més polititzat de la plana lleidatana. La lluita sostinguda contra la

Companyia del Canal d'Urgell, l'estiu d'aquest any 1933, havia demostrat l'elevada influència que podia exercir la gent del BOC a l'hora de mobilitzar per qüestions socials els pagesos de l'Urgell.

Conjunturalment l'ERC aprofità les reivindicacions camperoles per tal de captar els vots amb predisposició a desviar-se vers el Front d'Obres i Pagesos. Així, poc abans dels comicis l'ERC es manifestava en pro de l'impost únic en concepte de cànon de reg al canal d'Urgell (152). Però aquesta reivindicació s'acompanyava també d'una campanya de descrèdit contra els comunistes, acusats d'establir conxorxes amb els carlins. Unes conxorxes que l'ERC procurà situar en un escenari on el teló de fons era la mort d'un jove comunista a Balaguer per elements carlins el proper setembre (153). Segons l'ERC, les dretes pagaven la campanya dels comunistes perquè tots coincidien en el desig de "rebentar la República".

Ara bé, més que els vots dels pagesos radicals, l'ERC intuïa que li calia sobretot assegurar-se els sufragis d'un ample sector conservador, inicialment a favor del canvi de règim efectuat, però actualment decebut o espantat per les reformes endegades durant el primer bienni transformador. Per aquest motiu, el manifest electoral de 14 de novembre, "Per Catalunya i per la República", anava dirigit a l'home liberal d'esquerra, a l'obrer en general i, molt especialment, a la dona catalana. (154) A la dona li recordava que era la República la que l'havia elevat a "la plena categoria de ciutadana". Tanmateix, també va acudir a arguments més sensiblers

i, possiblement, més efectistes: "... la pèrdua d'un fill, d'un germà, d'un ésser estimat, mort en terres d'Àfrica, en aquell cementiri immens dels fills d'Espanya...." li era recordat, tot animant-la a passar comptes, a venjar-se de la "sang vessada inútilment en territori africà" votant els candidats d'ERC (155).

Si l'estratègia de la Lliga era, com hem vist, aplegar els vots de la dreta i d'una gran massa políticament poc sensibilitzada - mitjançant la propaganda o atreient-se els poders fàctics - i no fer gaires confessions de caire polític o ideològic, ERC tractà d'abastar tots els aspectes, fins al punt de voler fer coincidir extrems irreconciliables. És difícil que hi hagués electors que no trobessin el que cercaven dins d'algun punt programàtic de l'Esquerra. Sembla, doncs, que no podem establir on era el límit que separava al possible electorat d'ambdues forces. Cap de les dues organitzacions no sembla voler atreure's un suport polític militant d'un sector del poble. En època electoral són tan sols els vots el que hom demana i és només el poder el que hom vol. Circumscripcions com la de Lleida són indrets adients per a poder adquirir compromisos sense sofrir l'inconvenient de complir-los. És ben cert que queda fora de tot dubte l'honestedat personal de molts polítics republicans, però en el context sociopolític que estudiem mai cap força amb vocació governamental no tenia garanties d'èxit sense trepitjar consciències. Fins i tot la seva pròpia. Són, potser, les minories, les úniques forces polítiques entre les quals podem cercar raons d'ètica que justifiquin uns principis político-ideològics estables.

La selecció dels candidats es va fer de manera semblant a com s'havia fet el 1931. El ple de delegats comarcals de la Federació d'ERC es va reunir el 29 d'octubre i va confeccionar una candidatura que posteriorment s'havia de sancionar per votació dels militants dels centres locals del partit. Els centres locals havien d'enviar les actes de votació al local de Joventut Republicana de Lleida i el 5 de novembre s'havia de procedir a l'escrutini definitiu. El 7 de novembre, "La Jornada" publicava els resultats de l'avantvotació. Els vots escrutats recaigueren unànimement en benefici dels quatre candidats prèviament seleccionats (156):

Epifani Bellí i Castiel	6.420	vots
Luis Bello Trompeta	6.346	"
Josep Sastre Torruella	6.312	"
Josep Zulueta Giberga	5.918	"
Altres	797	"

La premsa adicta a l'ERC en feia la seva presentació pública el 17 de novembre. El doctor Epifani Bellí era l'únic que acudia a la reelecció i, per ser més conegut, resultà el menys glossat. Diputat a les Corts Constituents era l'únic que havia ocupat un lloc de relleu dins les institucions del govern de la Generalitat a Lleida - primer comissari de la Generalitat - i també dins de l'ERC, per tal com en aquells moments era membre del comitè executiu del partit juntament amb Torres i Mulet.

L'escriptor Luis Bello Trompeta era presentat com l'home que defensà l'Estatut d'Autonomia a les Corts. Diputat per Madrid, havia estat president de la comissió d'estatuts de

les Corts Constituents. Era director del diari de Madrid "Luz" i membre del partit d'Azaña, Acción Republicana (157). Ni més ni menys, doncs, que un "cunero" si volem recórrer a la terminologia electoral de la Restauració.

El metge de Tremp Josep Sastre i Torruella, i l'agricultor Ferran Zulueta i Giberga foren designats en representació de les comarques de Tremp i la Seu respectivament.° Dels dos, el més conegut era Ferran Zulueta: Fill de Josep Zulueta i Gomis, era presentat com el defensor "honrat i sincer del pobre agricultor". Com a agricultor que era se li alabava la seva "prometedora i natural" visió de la propietat de la terra que, en la seva opinió, havia de fer-se, com ell deia, "social" per evitar que fos un obstacle al progrés (158). En realitat, era un agricultor propietari presumiblement amb una bona propietat a la Seu i amb influència dins de la cooperativa lletera d'aquesta localitat. Una cooperativa fundada pel seu pare de la qual era, en aquests moments, membre de la junta directiva (159). Com a home vinculat a la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA)-l'abril de 1934 apareix com a president del comitè de ramaderia i abans de la guerra com a membre de la junta directiva dels USA (160)-, podia considerar-se canalitzador del vot dels petits propietaris agrícoles, sufragis també cobejats per la Lliga Catalana a través de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya.

Una valoració global de la composició de la candidatura porta a creure que es va intentar formar una llista mínimament descentralitzadora o menys influenciada per la Joventut Republicana de la capital. S'havia acudit a persones de l'ERC

- fins i tot se cercà un republicà no específicament membre del partit - de menor influència dins la Federació de Lleida; però tampoc no es pot oblidar que els principals prohoms del partit, tant de la ciutat com de comarques, els Torres, Mies, Magre, Sauret, Viadiu, España, etc....., havien estat elegits diputats al Parlament català i era difícil trobar-ne d'altres amb la mateixa reputació personal. I com a contrapartida, allí quedava l'estranya incorporació de l'azañista Bello.

Feta la proclamació, els candidats iniciaren amb no gaire entusiasme els acostumats desplaçaments propagandístics per les terres de Lleida. També s'enviaren setmanalment uns pasquins propagandístics que s'havien d'empegar a les cantonades i llocs més visibles de les localitats (161). Però la manca de mitjans crematístics amb què desenvolupar la pertinent propaganda va ser una obsessió constantment denunciada: a la muntanya, deien que no podien anar-hi massa sovint perquè la pluja impossibilitava els moviments de la gent d'Esquerra" que de tan rics que s'han fet-al.lusió a les crítiques a la seva gestó governamental-no tenen ni diners per a llogar automòbils a dojo com en tenen els senyors de la reacció per portar quilòmetres els vots a les urnes" (162). Allí on podien arribar havien de ser els membres del partit de la localitat els qui s'havien de fer càrrec de les despeses que el desplaçament ocasionava pel fet que " els nostres candidats són gent modesta - deia "La Jornada" de 30 d'octubre -, que viu del seu treball, i cap d'ells podria acceptar el sacrifici de donar el seu nom si havia de carregar amb despeses considerables" (163).

Cal retenir aquestes lamentacions i instruccions perquè, en realitat, la campanya de l'ERC no va tenir l'impuls que el partit demostrà davant comicis anteriors i això ha de ser un element a contraposar a l'actitud i a la pràctica observada per les dretes a l'hora de valorar els resultats.

Les dretes, fent gala d'un bon pragmatisme, començaren la campanya fent públic el convenciment que "las elecciones no se ganan sólo con valores morales", eren necessàries coses de caràcter material i per aquests motiu demanava especialment "a las clases pudientes de Lérida " ajut de tota mena: "Quien tenga dinero, que lo dé, quien tenga automóvil que lo preste, quien pueda hacer la propaganda que se ofrezca a este fin, quien tenga amistades, que las una a su causa, quien no tenga más que su entusiasmo y su voto que los aporte con disciplina y con esplendidez y sólo así se conseguirá que el triunfo se nos ofrezca rotundo y arrollador" (164).

Segons "El Matí", hi havia cinc equips de quatre oradors cadascun, disposats a anar a tots els pobles on fossin demanats, encara que en alguns d'ells corressin el perill de sortir-ne malparats com sembla fou el cas de Rovira i Roure a Torres de Segre, qui després d'un míting, i com acomiadament de l'acte, se'l tirotejà (165). La vigília de la votació, "La Veu del Segre", assegurava entusiàsticament que "... l'empenta que les dretes porten a Lleida és tan forta com mai no s'havia esperat, i sense excepció de contrades, ni de pobles. El mateix els districtes de la muntanya que els del pla donen l'exemple d'unitat d'acció i d'entusiasme en la lluita, no